

que creu en el sufragi universal, cal comptar encara amb l'obra de Buffon.

Rousseau, en un altre aspecte, però, li sembla a Auban tan antipàtic com Voltaire. Voltaire té, ultra la d'esser més intel·ligent, més agut, l'aventatge d'esser més franc, més sincer, més cinic si voleu. Rousseau es afectat, es creu l'eix de l'univers -com Goethe i com Voltaire es massa sensible a l'adulació- i sofreix mania persecutòria. Per això no inspira cap llàstima, després del procedir gens correcte amb la senyora de Warens, la seva fi al costat d'una dona tan desagradable com Teresa Levasseur. De la mateixa manera que Bernardí de Saint Pierre introdueix el paisatge en la literatura francesa, Rousseau, en un estil ploràtic, hi aporta -en les Confessions, en Les rêveries d'un promeneur solitaire, en La nouvelle Héloïse, en l'Emile- el mot "virtut" del qual abusaran després el més gran i més sincer deixeble de Rousseau, Maximilià de Robespierre, i els seus amics. En la Revolució Francesa Rousseau hi té una influència gairebé tan accentuada com Plutarc. Influència postissa i artificiosa, com les pintures de Louis David, car l'obra magnífica de la Revolució es una altra cosa i té arrels profundament racials.

A Auban Meló Casanova aventurer, espatutxi i jugador d'aventatge li fa una certa gràcia, i sent un absolut menyspreu envers el Casanova amorós, com el sent envers tots els homes que viuen exclusivament pel sexe. Les seves simpaties van al Casanova vell, pobre, derrotat. L'aventurer no és un home vulgar, no és ~~ix~~ l'"homme à femmes" que hom ha volgut veure en ell. Té més cultura que molts reis, que molts prínceps. És amic de Voltaire i de Caterina de Rússia, del príncep de Ligne i de Frederic el Gran, del comte de Saint Germain i del rei Estanislau de Polònia, del pintor Mengs i del comte d'Aranda, del cardenal de Vernis i de Bonneval.

Ja vell i pobre, el comte de Wals^dstein, un nebot del príncep de Ligne, aficionat a la càbala i a l'astrologia, l'estafa per caritat al seu castell de Dux, prop de Toeplitz, i el nomena, per a no ferir la seva delicadesa, -adhuc en la misèria té la consideració dels grans- el seu bibliotecari. Els servents, però, li fan la vida impossible, el tracten desconsideradament, sense cap mena de respecte, sense la consideració que mereixen la vellesa i la malaureja. Els grans, els veritablements grans, saben respectar la misèria. Els criats, no. Els criats tenen envers el pobre un tracte indelicat i groller que rarament té el senyor. És per això que no hi ha res més vil, més odiós, que el criat esdevingut amo. En la misèria el gran senyor seguirà essent gran senyor. El criat, malgrat la riquesa, no ho serà mai.

El príncep de Ligne conta: "Le cuisinier lui avait manqué la polenta, l'écuyer lui avait donné un mauvais cocher pour venir me voir; des chiens avaient aboyé pendant la nuit; plus de convives que n'en attendait Walsdstein étaient cause qu'il avait mangé à une petite table; un cōr de chasse avait déchiré ses oreilles par quelques sons aigres ou faux; le curé l'avait ennuyé en s'avisant de vouloir le convertir; la soupe, par malice, lui avait été servie trop chaude; un palefrenier ne lui avait pas ôté son chapeau en passant. Il a parlé allemand, on ne l'a pas entendu; il s'est fâché, on a ri. Il a montré de ses vers français, on a ri. Il a gesticulé en déclamant de vers italiens, on a ri. Il a fait la révérence en entrant, comme Marcel, le fameux maître de danse, le lui avait appris il

y a soixante ans, on a ri. Il a fait le pas grave dans son menuet a chaque bal, on a ri. Il a mis son plumet blanc, son droguet de soie doré, sa veste de velours noir et ses jarretieres a boucles de strass sur des bas de soie a rouleau, on a ri".

Casanova, vell, triomfador ahir, vençut avui, inspira un viu sentiment de ~~llàstima~~ llàstima, com l'inspiren tots els intel·ligents burlats. I Casanova es un home intel·ligent, fi, sensible; un intel·lectual. Coneix el grec, el llatí, i, a mes de l'italià -la llengua nadiua- l'alemany, el francès, el rus, l'espanyol; coneix ciències, filosofia, literatura. En les seves Memories es diu "chretien fortifié par la philosophie, qui n'a jamais rien gâté". En escriure les Memories ell creu que "bien loin de trouver dans mon histoire le caractère d'une impudente jactance, vous n'y trouverez que celui qui convient a une confession générale, sans que dans le style de mes narrations vous trouviez ni l'air d'un pénitent, ni la contrainte de quelqu'un qui rougit d'avouer ses fredaines. "

I mes avall, l'home intel·ligent, l'enemic de la bestiesa, afegeix: "Je me félicite toujours quand je me rappelle d'en avoir fait tomber dans mes filets -es refereix als estúpids- car ils sont insolents et presumptueux jusqu'a ~~dufin~~ défier l'esprit. On le venge quand on trompe un sot, et la victoire en vaut la peine, car un sot ~~est~~ cuirassé, et souvent on ne sait par où le prendre. Je crois enfin que tromper un sot est un exploit digne d'un homme d'esprit".

En 1797, passada la tempesta revolucionaria que ha escombrat el mon fastuos on havia brillat l'aventurer, als setanta dos anys, Giacomo Casanova de Saint-galt, recollit pel comte de Walsdtein al castell de Dux, escriu les seves Memo-ries per a revivre el bon ahir, el passat, -l'amor, els diners, la joventut, la companyia de reis i d'artistes,- que sempre es millor que el present.

Auban segueix l'amable inventari, ^{Mémoires} un titol, unes pàgines. Les Mémoires de Mallet du Pan, les de madame de Genlis, les de madame Campan, les de Hue, les de Weber, les de Dumouriez, les de ~~madame~~ madame Roland, la nimfa Egeria de la Gironda, les del baró de Batz, les del comte de Tilly, les del marquès de Bouillé, les de l'escriptor Paul de Kock, el pare del qual morí guillotinat, les de Barras, les de Tallyrand, les de madame Vigée-Lebrun, la pintora de Maria Antonieta, les Considérations de madame de Staël, -que no ~~tengue~~ té altra finalitat que rehabilitar la memoria del seu pare, el ministre Necker-, les de Beaumarchais, l'autor d'El barber de Sevilla i agent secret de Lluís XVI, les de Bernuël, les de Chateaubriand, que el vescompte megalòman nomena d'ultra tomba, la correspondencia de Mirabeau amb el comte de Lamarck, els Records de quaranta anys de Paulina de Tourzel.

La senyora de Genlis es una professional de la literatura. Ultra les seves funcions pedagògiques prop del duc de Chartres, el futur Lluís-Felip, ultra les funcions ja no tan pedagògiques prop del menyspreable duc d'Orleans, la senyora de Genlis escriu apòlegs, novel·les, versos. Literatura cursi, ensucrada, sensible-ra, insuportable. La senyora de Genlis es una precursora de les novel·les rosa d'avui que hauran tingut la virtut de crear una generació d'idiotes. Madame Campan no es una escriptora propiament dita. Hi ha ~~perx~~ algun, però, que l'uneix amb la de Genlis: la pedagogia. Ambdues fineixen la vida, quan el retorn dels Borbons -retorn que no vol el poble però que convé a la Santa Aliança- educant senyoretes de bona família. La senyora Campan no ha fet literatura, com l'a-

miga del duc d'Orleans, pero ha educat els infants de França, o sigui la futura duquesa d'Angulema i el Delfi, que alguns creuen mort a la presó del Temple i altres evadit i errant per Europa i America sota els noms d'Hervagault, Mathurin Brunneau, Naundorf... La senyora Campan escriu les seves Memories com Jean Baptiste Humbert, rellotger, escriu la seva intervenció en l'assalt a la Bastilla (1): sense cap mena de pretenció literària, com un testimoniatge, talment com feien ren Weber, Clery, Hue, criats al servei de la família Capet al Temple.

El baró de Batz es un tipus veritablement extraordinari, fantàstic. Dumas pare no n'ha creat cap de més novel·lesc, i les seves Memories superen en dinamisme, en perills, en facecies, en aventures a les obres dels fulletinistes. Reialista fervent, quan advé la Revolució emigra i conspira en l'emigració; després retorna a París en els moments de més perill; es a les Tulleries el 20 de Juny i el 10 d'agost, quan el poble assalta el palau i extermina els Suïssos de la guarda i els "cavallers del punyal", abandonats per Lluís XVI que s'ha refugiat a l'Assemblea amb la família i les senyores de Lamballe i de Tourzel; home d'una audàcia, d'una valentia, i d'una sang freda meravelloses, no es mou de París; fa coneixença amb elements de segon o tercer ordre de la Convenció, els soborna, els corromp, els reb a una casa que té a les afores de París i els dona grans sopars; complota per a fer evadir del Temple la família Capet i aconseguir fer entrar els conspiradors disfressats de soldats i embriagar o comprar els soldats autèntics; el 19 vint-i-ú de Gener intenta la follia de salvar el rei assaltant, amb un grup de temeraris com ell, la berlina que el condueix a la guillotina; mort Lluís XVI, tots els seus esforços s'encaminen a salvar Maria Antonieta, amb la qual, malgrat la vigilància terrible, sosté correspondència; aconseguir entrar a la Conciergerie, avant-sala de la mort; organitza, amb Rougeville, la conspiració dita del clavell; quan ja tot es perdut, es dedica, amb una intel·ligència terrible, amb un odi implacable, a anihilar la Convenció, a fer que els seus ducs tords perdin la fe i la confiança entre si i es discreditin els uns als altres, i així aconseguir la caiguda dels hebertistes, crea la "conspiració de l'estranger", fa esclatar l'afer terbol de la Companyia d'Indies, arrosega a la mort l'ex ~~xxxxxi~~ caputxi Chabot, Herault de Sechelles, el Petroni de la Convenció Nacional, els germans Frey, Diederischen, Fabre d'Eglantine, bon vivant i poeta mediocre, Camil Desmoulins, Danton; fa impopular Robespierre, desperta la por i el recel entre un grup de descontents, utilitza Fouché, Tallien, Barras, troba el pretext de la dictadura, troba una arma nova: el ridícol, gràcies a la intervenció de Caterina Theot, que es fa dir "la Mare de Deu" i protegeix l'Incorruptible, desferma la tempesta del 9 Thermidor i ~~xxxxi~~ anihila Saint Just, Lebas, Couthon, els dos Robespierre, per a cobrir la República moribunda amb el llot infame del Directori. Després, acomplerta la seva obra, es retira a un convent.

-Quina vida més dinàmica, -pensa el sedentari Auban- més intensa, més apassionada! Avui això ja no es possible. Avui els pocs reis que resten a Europa són una mena de funcionaris que es distingeixen dels altres perquè cobren més i es vesteixen sovint d'almirall o de general, i ~~van~~ tan sols ~~van~~ interessarse per un motor d'aviació, per un canó de tipus nou.

(1) I789. Bibliotheque de la Ville de Paris, 22,778,

I suspira un xic tristament. I segueix l'inventari.

Les Memories de la senyora Roland, née Manon Flipon, son interessants més que per les dades que aporten per la manera com ella reacciona davant els fets. La senyora Roland, deixeble de Rousseau, pateix també la mania de la natura, de la Grècia i la Roma antigues, i de la virtut. Casada jove amb un home vell es una dona grossa, pomposa, afalagada ~~del~~ ~~xx~~ pels amics del seu marit ministre, que actua en política, que intervé en els afers del ministeri, que opina, que fa i frases adhuc en l'hora de la mort. Desperta passions -Buzot- i pel fet de no com partir-les es creu gairebé una heroïna de Plutarc passada pel sedaç de Corneille. En el fons es una dona pedant més que intel·ligent que qualifica al geòmetra Monge de "maçon parvenu". El marit es un home eixut, auster, virtuós, que, ministre, no es útil a la França com, malgrat tots els seus defectes, ho es Danton. Manon Roland, marcada amb el signe del destí trágic -ella mor~~x~~ a la guillotina, i el marit, Roland de la Platière, que, perseguit, viu amagat, es suïcida travessant-se amb un espasí- juga l'heroïna com Maria Antonieta, al petit Trianon, jogava la R pastora.

~~xxxx~~ Hi ha després, les Memories semi apócrifes, com les de Gabriel Honorat de Mirabeau, redactades pel seu fill adoptiu Lucas-Montigny. L'amant de Sofia, -que en realitat es nomenava Maria Teresa Richard de Ruffey i que, en lloc de amb el marquès de Monnier, s'havia de casar amb el naturalista Buffon- es un tipus que, com de Batz, pertany per les seves aventures, per les seves passions, a una categoria d'excepció. Si no hagués mort, malgrat l'antipatia de Maria Antonieta, hauria salvat la monarquia.

I ~~xxxx~~ hi ha les Memories apócrifes del tot, redactades o arrenjades moltes d'elles per Paul André i Henri d'Almeras, que s'han especialitzat en aquesta mena de "pastiche": les de Rosa Bertin, modista de la reina; les de Sanson, el botxi; les de la princesa de Lamballe, i les del seu metge, el doctor Seiffer~~t~~; les de Leonard Audier, ~~xxxxxxx~~ perruquer de Maria Antonieta...

Auban, ultra molts altres documents de l'època -decrets, estampes, ventalls, etc,- tenia les col·leccions de gairebé tots els diaris: les Revolutions de France et du Brabant, L'ami du peuple, Le vieux cordelier, el Moniteur, L'orateur du Peuple, la Gazette de Paris, l'Almanach de Coblença ou le plus joly des recueils catholiques, apostholiques et francais a l'usage de la belle jeunesse émigrée, émigrante ou àémigrer-pamflet reialista, impres per Lallemand, llibreter del Pont Nou- un altre pamflet, imprès pels prínceps a Coblença: l'Almanach des émigrants, el Mercure de France, els Proces-verbaux de l'Assemblée Nationale, el Journal des débats et des décrets, un exemplar de la Revue du Salon de l'an X, les Actes des apôtres, L'^{ami}du Roi, la Chronique de Paris, el Courrier de l'armée des côtes de la Rochelle, el Bulletin général des armées et de la Convention Nationale, el Mercure galant, els Annales monarchiques, l'Observateur, molts altres tres...(1)

Cal esmentar ~~xxxx~~ a part el Père Duchesne, que té tres paternitats, la mes (1) Que no cal esmentar, car l'autor no preten fer un catàleg de llibreria, entre altres motius perquè als no iniciats en història de la Revolució els serviria de ben poca cosa, i perquè els iniciats no el necessiten. (N. de l'a.)

popular de les quals -les altres son poc menys ~~que~~ qu'inconegudes- es de ~~de~~ Jacques René Hebert, fill d'un joier d'Alençon, farmacèutic frustrat i periodista famós. Abans de aquesta publicació Hebert, volent treure profit del temps turbulents, n'havia llançat, sense èxit, d'altres: Petit Carême de l'Abbé Maury ~~ou Sermons~~ ou Sermons prêchés a l'Assemblée des enragés; La lanterne magique, que fou la seva iniciació en el periodisme; Le chien et le chat, que canvià el seu ~~seu~~ títol, als dos números de publicar-se, pel de Le gardien des capucins ou L'apôtre de la liberté, per a tornar al títol primitiu després ~~de~~ d'altres dos números.

Quan la convocatòria dels Estats Generals, apareix el primer Père Duchesne: La colère du Père Duchesne a l'aspect des abus.

Poc després ix a la palestra el segon: Les vitres cassées par le véritable Père Duchesne, député aux Etats Generaux, redactat per un jove funcionari de Correus nomenat Antoine Lemaire. El tò es més dur, més incisiu, més agressiu que en el primer. La publicació té èxit i hom en fa sis edicions: l'última -en la qual hi ha un récit interessantíssim de l'assalt a la Bastilla- apareix en 1791. L'èxit decideix Lemaire a fer una continuació: Les fers brisés pour servir de supplément aux Vitres cassées. Després comença les Lettres bougrement patriotiques du Père Duchesne.

A poc d'apareixer el de Lemaire en 1790, ve un altra Père Duchesne a fer-li la competència: l'edita l'abbé Jean-Charles Jumel, bon predicador i autor ~~d'un~~ d'un ~~un~~ Eloge de l'imperatrice Marie Therese i d'un Panegyrique de Saint Louis. Jean-Charles Jumel -cosa no gens extraordinària en molts sacerdots i en molts polítics- no es home de conviccions massa fermes, massa arrelades. La màxima llatina que més deu plaure-li es la de: "Primum vivere". I de la mateixa manera, es a dir: amb la mateixa manca de sinceritat, que ha fet l'elogi de l'emperatriu austriaca atacarà la monarquia francesa. Aquest Père Duchesne es distingeix per dues coses: una absoluta mala fe en el tò, una mala fe tèrbola, repulsiva, clerical -l'atac no es noble i franc, el pamfletista es serveix de les insinuacions més verinoses - i perque, per primera vegada, apareix en la capçalera de la publicació la vinyeta del Père Duchesne fumant la seva pipa i empunyant la destrial davant un capellà agenollat que mormora: "Memento mori sacre calotte". La vinyeta, que esdevindrà popular ben aviat, va acompanyada d'aquesta llegenda: "Je suis le véritable Père Duchesne, foutre!".

Hebert ha conegut un impressor, Tremblay, i llança la publicació que el farà cèlebre i en la qual el llenguatge superarà en ordinària, en grolleria, en ~~xxx~~ agressivitat, als altres. Copia el títol, la vinyeta, -ellegantitzant el personatge; treient-li les pistoles que l'altre llueix a la faixa; fent desaparèixer el capellà i la destrial- però pujant-ho tot de tò, donant-hi una violència i una virulència terribles. L'Hebert periodista podrà ésser agradable o no a l'historiador, però juga un paper molt important en la Revolució -Desmoulins es massa fi, massa sensible, massa agut i mai no assoleix un gran públic- i hom, per tan, no pot silenciar-lo.

Auban segueix fullejant els "bouquins" de l'època bella i ~~xxxix~~ heroica. Una edició il·lustrada de les obres de la senyora de Genlis, -el seu marit, comte de Genlis, es el Sillery que morí guillotinat amb els girondins- que fa

recordar a Auban les paraules de Sant Pau a Timoteu: "Docere autem mulieri non permitto", i li fa recordar la rialla de Molière en Les femmes savantes; un ~~ex~~ exemplar del Discours de la lanterne aux ~~Rex~~ parisiens, el segon pamflet publicat per Camil Desmoulins; un Avis aux Français sur leurs véritables ennemis, "brochure" ~~difficilissima~~ difícilissima de trobar, d'Andreu Chenier, gran poeta i gran enemic de la República; dos pamflets més, terribles, de Desmoulins: Brissot Dévoilé i Histoire des brissotins, que ajudaren a dur els girondins a la guillotina; les obres de Frederic el Gran, l'amic de Voltaire, que, malgrat l'opinió del ~~patre~~ senyor Sainte Beuve, no tenen cap valor literari o filosòfic i que tan sols poden consultar-se a títol de curiositat; un Essai sur l'Art oratoire, de Josep Droz, (1799) autor avui completament oblidat i home molt prudent que, tant com el de l'oratoria, coneixia l'art d'estar be amb tots els règims: la Monarquia, la República, el Directori, el Consulat, l'Imperi, i es segurament gràcies a això que podrà escriure, en 1806, l'Essai sur l'art d'être Heureux, i, quan la Restauració, per a fer-se ben veure de l'abjecte Lluís XVIII -l'ex-comte de Provença que tan eficaçment ajudà a la pèrdua del seu germà -publicar una Histoire du Règne de Louis XVI; una primera edició de les ~~obres~~ obres de Diderot, feta per Naigeon en 1798; una primera edició -1686- dels Entretiens sur la Pluralité des Mondes, de l'amable Fontenelle, l'home que, segons la senyora Geoffrin, "sabia escoltar millor"; un exemplar de l'Esquisse des Progrès de l'Esprit humain, de Condorcet, escriptor del qual dirà, amb una injusta duresa, André Chénier: "C..., homme né pour la gloire et le bien de son pays, s'il avait su respecter ses anciens écrits et su rougir devant sa propre conscience; homme dont il serait absurde ~~dixir~~ d'écrire le nom parmi cet amas de noms infâmes, si ~~les~~ les vices et les bassesses de l'âme ne l'avaient redescendu au niveau ou même au -~~dessous~~ dessous de ces misérables, puisque ses talents et ses vastes études le rendaient capable de courir ~~une~~ une meilleure carrière; qu'il n'avait pas ~~eu~~ eu besoin, comme eux, de chercher la célébrité d'Erostrate, et qu'il pouvait, lui, parvenir aux honneurs et à la fortune, dans tous les temps où il n'aurait fallu pour cela renoncer ~~ni~~ ni à la justice, ni à l'humanité, ni à la pudeur"; les obres de Barnave, polític que sense la fugida dels reis a Varennes hauria passat completament desapercebut, publicades, cinquanta anys després de la seva mort -mor a la guillotina acusat de complicitats amb la Cort- per la seva germana la senyora de Saint Germain, i que cal consultar, més que per la profunditat del pensament o per les belleses d'estil, perquè ajuden a la documentació; les Memoires d'Outre Tombe, del fúnebre, fatalista, ploràner i megalòman vescomte de Chateaubriand, personatge absolutament desagradable i antipàtic que, en la seva vanitat infinita, es creu l'eix de l'univers, i, malgrat el seu monarquisme, diu: "La Légitimité ou la République!.. premier ministre dans l'une ou tribun dictateur dans l'autre"; Les Memoires de la senyora d'Epinay, del marit de la qual deia Diderot: "Es un home que s'ha menjat dos milions sense dir un mot espiritual ni fer una bona acció"; i les Confessions du Comte de ++ de Duclos; una edició esplendidament il·lustrada de Les liaisons dangereuses, de Choderlos de Laclos; uns Dialogues sur le commerce des blés, de l'abbé Galiani, -un "Platon avec la verve et les gestes d'Arlequin", segons Grimm-, les probes del qual corregí Diderot; l'Histo

toire de la chute des jésuites au XVIIIe siècle, del comte d'Alexis de Saint-Priest; les Memoires sur la librairie, de Malesherbes, advocat célèbre per la defensa de Lluís XVI, escriptor mediocre i censor obtús que pretengué esmenar la plana a Buffon; una primera edició, datada a Ginebra pero impresa a Lyon, de les Melanges de litterature de d'Alembert; L'Esprit des lois, i les Lettres persannes, de Montesquieu; una edició de Maximes générales du gouvernement économique d'un royaume agricole, datada en 1760, de Quesnay; el celebre Voyage du jeune Anacharsis, de l'abbé Barthélemy; l'Exposition du système du monde; i el Traité de mécanique celeste, de Laplace; la Mécanique analytique, de Lagrange, que Hamilton qualifica de poema científic; l'Essai sur l'histoire des sciences pendant la Revolution française, de J.-B. Biot; el Traité de chimie, de Lavoisier; el Theatre de la Revolution, de d'Henri Wellchinger, llibre molt difícil avui de trobar i molt interessant pels detalls que dona de la vida teatral des de 1789 a 1794; dos altres exemplars rarissims: Dernier coup porté aux préjugés et a la superstition -aquest sense nom d'autor- i Despotisme des ministres de France, del convencional Billaud Varenne; una traducció feta per Morellet de l'obra de l'italià Beccaria Des delits et des peines; una col·lecció, molt important, de pamflets pornogràfics, un d'ells, Les bordels de Thalie, dedicat a la Clairon, il·lustrats amb una gràcia i una el·legància que rarament assolien aquesta mena d'il·lustracions; una guia galant de les galeries del Palais Royal, -1790- per a us de forasters, amb noms i preus de les prostitutes; una edició impresa a Holanda, 1797, de les obres del marques de Sade, -Justine, La philosophie dans le boudoir...- un erotòman, un obsès per la més baixa lubricitat, que val ben poca cosa com escriptor malgrat que avui altres escriptors vulguin reivindicar la seva memòria i glorificar-lo qualificant-lo de divi. A Auban en el "divi marques" li desplauen francament l'home i l'escriptor, tan menyspreable l'un com l'altre.

No manquen les Histoires de la Revolució. Hi ha les de Thiers, Lamartine, Jaures, Mignet, Carlyle, Louis Blanc, Mathiez, Michelet.

La de Thiers, segurament la més popularitzada, li desplaia. És l'obra d'un home eixut, d'esperit odiosament burgès, de l'home que ofegà la Commune -un dels moviments polítics més purs- a sang i a foc, amb una crueltat salvatge. El Thiers dels botxins versallescos no pot ésser un historiador de l'època heroica saludada amb goig per tots els més alts, els més nobles esperits del món: Beethoven, Schiller, Herder, Klopstock, Payne, Fox, Fòscolo.

Lamartine és fals, ploràner; s'esforça vanament per a idealitzar i justificar la política dels girondins que, per egolatria, per vanitat ferida, devingueren traidors a la República; tracta Robespierre, Danton, Saint Just, amb una incomprensió estúpida, amb una mala fè ridícula com es sempre, en el fons, la mala fè.

La de Jean Jaures és l'obra d'un historiador honest, ben documentat, que basa les seves opinions sobre fets i no sobre suposicions.

Mignet és un historiador amable, un xic bon jan, que escriu sense fel, que s'emociona fàcilment amb els personatges.

Carlyle dona a la seva obra - The french Revolution - un to filosòfic en el qual hi ha sempre la nota abrandada que recorda incessantment a l'autor d'Els

herois La de Carlyle es una historia composta com una simfonia, en una tónica gairebe musical, escrita en sol major.

Michelet es, a la vegada qu'un historiador, un líric. Per simpatia voldria refer l'història quan l'història posa una clapa d'ombra en la vida dels seus personatges qu'ell estima i que, malgrat els seus defectes, també estima Auban, Danton, Camil Desmoulins...

Albert Mathiez es un historiador sever, terrible, que ha dedicat tota la seva intel·ligència a reivindicar la memòria de Maximilià de Robespierre, el "Rossini" d'Arras, l'hoste dels Duplay, l'acusador de Danton, el gran sacerdot del culte a l'Esser Suprem, personatge massa complex per a fer-lo absolutament simpàtic o totalment antipàtic.

A Auban la de Louis Blanc li sembla la millor història de la Revolució, la més clara, ~~la més ambiciosa~~, la més ambiciosament recollida.

No manquen tampoc els comentaristes: Funck Brentano, Taine, Sainte Beuve, els Goncourt, Arsène Houssaye, Ernest Daudet, Pierre de Nolhac, Chupquet, Hanotaux, Hamel, Madelin, ~~Deltail~~, Lenôtre, ~~algun~~ Gaxotte -que es en història el que en medicina es un curander al costat de Pasteur-, Claretie, Stefan Zweig, d'Almeras, Aulard, Frédéric Masson, Louis Barthou...

Barthou i Hanotaux -un d'ells ha escrit una biografia força interessant de Danton- tenen un tò digno, una honestetat de procediments que els fa estimar. El mateix ~~xx~~ podria dir-se de Madelin si no fos un xic massa lent, massa feixuc massa reaccionari. Funck Brentano s'interessa més pel pintoresc que pel fet en si. Taine, l'autor dels Orígens de la França contemporània, es un dels comentaristes més considerats, de més autoritat. Auban el troba interessant, intel·ligent, però un xic massa rígid, massa fred. Sainte Beuve ha comentat la Revolució i els homes de la Revolució en les seves Causeries du lundi. A Auban li sembla perfectament menyspreable, mancat en absolut de la generositat que ha de tenir tot artista veritable, d'un criteri mesquí, d'una mentalitat raquítica. Com home mediocre i mesquí es complau en lloar l'obra -avui completament, justament oblidada- de qualsevol senyor Dupont, de qualsevol senyor Leclercq, de qualsevol senyora de Gerardin, en les quals troba ~~tota la~~ ^{tota la} ~~finor~~ ^{finor} tota la gràcia, tota l'el·legància, tota l'intel·ligència i, en canvi, aprofita totes les ocasions per a llançar grapatets de llot a Fontenelle, d'Holbach, Diderot, Rousseau, D'Alembert. Ja no cal esmentar Danton, Desmoulins, Robespierre, que ell considera com uns assassins vulgars. Sainte Beuve, segons Auban, es un pobre senyor amb estrenyacaps que opina pel seu compte i les opinions del qual avui no tenen cap crèdit? Els germans Goncourt i Arsène Houssaye fan història d'una ^{manera} ~~manera~~ massa literària, història a la vainilla. Pierre de Nolhac pretent imitar-los però no ho aconsegueix. Ernest Daudet ha ^e ~~dixat~~ ^{dit} uns estudis dignes de consideració, força estimables. Artur Chupquet es un historiador a la manera de Madelin, potser, però, no tan ensopit ni tan gris.

~~De la mateixa manera~~ que Taine es el comentarista de la Revolució preferit per la burgesia d'una certa cultura -per a llegir-lo sense fatiga son necessaris uns coneixements que no te tot-hom-, Lenôtre es l'historiador que s'ha fet un gran públic -no gens envejable- entre la burgesia inculta i frívola.

Lenôtre converteix l'història en una gairebé ficció novel·lesca, maquilla els personatges i els fa simpatícs o antipatícs al seu gust.-Generalment els simpatícs són els nobles que emigraven a Coblença i es posaven al servei dels exercits invasors, el comte d'Artois, crápula i llibertí, el rei, que jurava fidelitat a la Constitució i traïa la Constitució, la reina, dona de pocs ~~xxxx~~ seny, únicament respectable i digna pel seu captiveri i la seva mort, que, mal educada, francament inculta, quan fineixen els dies anables de Versalles, que tants milions costen al famolenc poble francès!, abusant de la manca de caracter ~~del~~ ~~de~~ del seu marit, es dedica a conspirar amb Mercy Argentaun i precipita la tempesta. Lenôtre es un historiador de visió molt limitada, que no cala profund, i supleix aquests defectes amb la recerca del detall, de l'accessori, del pintoresc. La seva obra es frívola, banal, inconsistent. Un col·laborador dels Annales Revolutionnaires ha dedicat al senyor Gosselin, -aquest es el veritable nom de Lenôtre- el següent epigrama:

J. Gosselin,
 auteur malin,
 pille l'un, l'autre,
 mais, franchement,
 modestement,
 ce bon apôtre
 qui prend le tien,
 avec des miens,
 beaucoup du vôtre,
 et puis du sien,
 si peu que rien,
 signe Le Nôtre.

De tots aquests comentaristes, el més personal, el més important, el més profund, es Alphonse Aulard. Els volums dels seus Etudes et leçons sur la Revolution Française tenen per a l'estudi de l'època i dels fets una transcendència que ni els més reaccionaris comentaristes gosin negar. Es un historiador clar, lúcid, d'una probitat admirable, que posseeix com pocs el sentit de l'anàlisi.

Pierre Gaxotte, com literat i com historiador, un pobre home absolutament menypreable. La seva signatura ha aparegut al peu de molts articles que no honoren pas un escriptor. Reaccionari, burgès, conservador de la més vil espècie, allà on hi hagi un atac a la llibertat i a la intel·ligència figura el senyor Gaxotte. El senyor Gaxotte admira el diner, les duescentes famílies, l'autoritat, la força, els que conspiren contra la nació, els que trameten -com un cert individu ha fet aquests dies- telegrams de felicitació a Hitler. El senyor Gaxotte es tan poca cosa que tan sols poden predre'l seriosament a "L'Action Française";

Hi ha, també, entre aquests llibres, la Campanya de França, de Goethe, i Les meves presons, de Silvio Pellico. Goethe, el cortisà de Weimar, acompanya el gran duc a França, amb els exercits dels prínceps -en els quals fan tan trist, tan vergonyos ^{paper} els emigrats- en guerra contra la República. Indubtablement, poder viure uns temps heroics i trágics com els de la Revolució ha d'esser inte-

ressantíssim, apassionant. Sobretot per a un poeta, encara que sigui com espectador, car no tots poden ésser, com Garcilaso i Cervantes, soldats i poetes alhora. No obstant, Goethe, home massa fred per a sentir la força abrindada i bella d'aquella lluita magnífica i singular, es limita a descriure el mal estat de les carreteres, les deficiències de la cuina, la manca d'un saló on poder fer conversa, car Goethe també creu en la supremacia de les regles i el bon gust. L'interès de Les meves presons radica en el fet que el seu autor conta que ha tingut com company de presó un suposat fill de Lluís XVI.

Auban s'allunya amb recança dels prestatges on s'arreglaren els volums dedicats a l'estudi del segle XVIII i a la Revolució. I troba, en un amalgama que faria rodar el cap a qualsevol, els grecs, els llatins, els filòsofs, els novel·listes, els poetes. Dels llatins, prefereix Lucreci -De rerum natura- trist i amarg, a cap altre. Dels grecs, Sófocles, Eurípides, Esquil, Plaute, tan abrindats, tan apassionats, tan bells malgrat el criteri de ^{Winkelmann} ~~Winckelmann~~ segons el qual tan sols "la serenitat és l'actitud més addient a la bellesa". Auban somreia quan algun fals helenista, quan algun helenista de cartó parlava de la serenitat helènica, que no és altra cosa que un tòpic dels més tronats. Ifigènia, Orestes, Electra, Clitemnestra, Agamenon, les Euménides, Prometeu, presoners en la foguera de les passions més terribles, no són pas un exemple de serenitat. Ni ho són Sòcrates ni Plató, noblement apassionats. I és que sense la passió la creació és impossible.

A Auban li plauen, sobretot, Hesíode, Heròdot, Plutarc, Diògenes Laerci, Plini el jove, Marc Aureli, Virgili, Epictet, l'Homer dels Hinnes. Els que no li plauen són els exègetes de l'antiga Grècia, de l'antiga Roma.

Els alemanys, antics i moderns, són representats per Schiller, Fichte, Kant, Schopenhauer -natural de Dantzig, que avui, després de la desfeta de Txecoslovàquia (1), és un nou motiu d'inquietut per a la pau d'Europa-, Hegel, Lessing, Hölderlin, Nietzsche, Heine, Hoffmannthal, Hauptmann, Wassermann, -d'aquest autor Auban estimava, sobretot, L'homenet dels anecs- Arnold i Stefan Zweig, -Ludwig, un altre biògraf, el disgusta car el troba massa comercialitzat i, a més a més, perquè ha escrit la més lamentable biografia de Beethoven- Heinrich i Thomas Mann.

Dels italians, a més del Dante i el Petrarca, hi ha Leopardi -que ocupa un lloc d'honor- Hugo Foscolo, Vittorio Alfieri, Beccaria, Mateo Bandello, Boccaccio, Benvenuto Cellini, Machiavelo, algunes comèdies de l'Ariosto, Carducci, Benedetto Croce, alguna cosa del D'Annunzio de la bona època, Giovanni Papini, Luigi Chiarelli, Massimo Bontempelli.

El petit Portugal té una bella representació en la biblioteca d'Auban, que, quan les obres que l'han interessat no han estat traduïdes al francès -ell mai no ha estat massa amic de les traduccions- ha après la llengua en que han estat escrites per a poder-les llegir en l'original, i ^{heus} ~~ha~~ ací perquè Auban llegeix

(1) Cal recordar que aquest moment de la novel·la correspon al Novembre de 1938. (N. de l'a.)

l'alemany, l'italià, el portuguès, l'espanyol, l'angles i el rus. Dels autors portuguesos, llastimosament poc coneguts, Eça da Queiroz, tan fi, tan subtil, tan humà, ocupa, amb tota la seva obra, el primer lloc. Segueixen, després, Guerra Junqueiro -qu'és el Victor Hugo de Portugal- João de Deus, Anthero de Quental, Oliveira Martins, Teixeira de Pascoaes.

D'Espanya, a més de Cervantes -tan menyspreat pels intel·lectuals de la seva època -hi ha Calderon, Lope de Vega, Velez de Guevara, Mateo Aleman(1), Juan Ruiz, Fernando de Rojas, Juan Alvarez Gato, Jorge Manrique, Bances Candamo, Juan de la Cueva, Feyjoo, Santa Teresa, Larra, -l'obra periodística del qual és magnífica- Galdos, Antonio Machado, Unamuno, Ganivet, Gabriel Miró, alguna cosa de Pio Baroja, Azorin, Valle Inclan.

Dels nòrdics, Ibsen, Strindberg, Kierkegaard, Brandes, Selma Lagerlöf, l'inefable Andersen.

Dels russos Gogol, Pouchkin, Dostoïevski, Tolstoi, Gorki, Txéjov, Andreiev, Kuprin, Artzebachev, alguna cosa de Turguenev. Excepte Txokolov, l'autor de Damunt el Don tranquil, la Rússia soviètica no ha donat cap escriptor que igualli la força dels anteriors a la Revolució.

Dels belgues, Maurice Maeterlinck i Emile Verhaeren.

Dels americans de parla anglesa, Poe, Walt Whitman, Dos Passos, Michael Gould, Sinclair Lewis, O'Neill, *Hemingway*.

Dels americans de parla espanyola, Sarmiento, Rodó, Amado Nervo, Gabriela Mistral, Carriego, Lugones, Florencio Sanchez, Larreta, Dario, Pablo Neruda, Juan Justillo Oro, Mauricio Magdaleno.

Dels anglesos, Milton, Schelley -tan delicat, tan pur, tan noble- Keats, Swinburne, Elisabeth Browning, Byron, -que Auban admira sense estimar- Sterne, Dickens, Thackeray, Webster, Ben Jonson, Shakespeare, Tomas Hardy, Chesterton, Bernard Shaw, Aldous Huxley -molt intel·ligent, massa fred- Richard Aldington, ~~Wells~~, Carlyle, Macaulay, Bacon, Ruskin, Arnold Bennet, Barrie, Wells.

Venia, després, França, la seva França tan estinada -i ell, Auban, als ulls dels estúpids, passava per un mal frances!- tan carregada de defectes i de virtuts.

Hi eren Rabelais, Montaigne, Ronsard, Clément Marot, Bussy-Rabutin, Descartes, Pascal, Molière, l'Abbé Prevost, -els volums de les Memoires d'un homme de qualité, un episodi de les quals és la novel·la de Manon Lescaut i el pobre cavaller Des Grieux-, Beaumarchais, Chamfort, Courier, Alfred de Musset, Balzac -una de les admiracions més fèrvides d'Auban-, Hugo, -que alguns snobs, beneïts com tots els snobs, avui pretenen arreconar- Gerard de Nerval, Baudelaire, Théophile Gautier, Jules Valles, Verlaine, Villiers de l'Isle, Flaubert, Renan, Zola, Maupassant, Huysmans, Barbey d'Aurevilly, Jules Renard, Mirbeau, ~~Mistral~~, Mistral, Jean Rictus, Aristides Bruant -els dos grans poetes de l'argot, de la misèria, de la vida infame i dolorosa- Charles-Louis Philippe, ^{Anatole France} Remy de Gourmont, Valéry Larbaud, Paul Valéry, Romain Rolland, Jean Cassou, Julien Benda, Duhamel, Vildrac, François Mauriac, Francis James, Proust, Gide, Leon Bloy, Barbusse.

(1) L'autor de Guzman de Alfarache que en un catàleg d'una editorial francesa he vist atribuït a Lesage, com igualment El Diablo Cojuelo, de Velez de Guevara. (N. de l'a.)

les Maurras - ^{achetador de tro et pua fa pua de ligadura} reaccionari ~~qui~~ - Henri Beraud -

llegí La Garçonne. Per a convencer-lo que havia de llegir-la li deien:

-Pero, home de Deu, si es un èxit de llibreria!

Ell responia:

-A mi mai no m'han convençut els exits de llibreria. Els exits de llibreria generalment els fan lectors poc estimables.

Hi havia escriptors en els quals reconeixia uns certs merits -Mac Orlan, com exemple, que sense esser res de l'altre mon hom llegeix amb gust- pero l'actitut de l'home que hi havia en ells i que reaccionava d'una manera mesquina el disgustava. Auban creia en una unitat, en una compenetració absoluta de l'home i l'artista. Si l'home era mesquí, l'artista tambe ho era. Ex^emple: Leon Duadet, Charles Maurras, de Miomandre, etc. I, per tant, deixava d'esser artista. El veritable artista, en totes les époques, en totes les latituts, ha combatut sempre els prejudicis, les tiranies, ha estimat sempre la llibertat, la bondat, ~~xxx~~ l'intel·ligencia: l'Alighieri, Cervantes, Heine, Pouchkin, Montaigne, Diderot, Beethoven, Gorki, Romain Rolland.

Auban contemplava els seus llibres -el noble esforç de tota la seva vida i el que redimia la seva vida de l'odiosa vulgaritat de cada dia- amb un goig inefable. Gràcies a ells, a la seva bella companyia, es sentia un home millor que els altres. Més d'una vegada havia pensat:

-A la casa on no hi ha llibres no es possible que hi visqui una gent com cal.

N'agafava un sota el braç. S'asseia a la vora del foc. Encenia la pipa. Obria el llibre. Llegia.

A fora plovia dolçament sobre les fulles del jardí que la tardor pintava d'encres color d'or vell.

VI

Una senyora respectable

Aquesta es una dona vella de seixanta anys, de seixanta cinc anys, que viu en una casa gairebé a la sortida del poble, prop de la riera. La casa -cava, planta baixa, un pis, golfes- es propietat d'ella. A més d'aquesta, en té altres ~~en~~

ques a l'interior del poble, moblades, que lloga cada estiu als forasters.

Aquesta dona va ~~sempre~~ vestida de negre, un negre que en ella sempre sembla brut. Aquesta dona dona la sensació de brutícia en les seves robes i en el que del seu cos dú al descobert: el rostre i les mans. Naturalment, aquesta dona sap que, als seus anys, no té l'obligació de maquillar-se com fan les gairebe històriques Mistinguett i Cecile Sorel. Hauria de saber, però, que te l'obligació d'ésser neta, de rentar-se, de no fer pudor.

Aquesta es una dona menuda que camina sempre apressadament, torçant un xic el cos, i fent uns petits salts trencats que fan pensar en una marioneta o en un ocellot. De lluny, aquesta vella vestida de negre sembla un corb. Quan hom coneix la seva vida interior aquesta impressió, aquest record del corb, s'accentua, esdevé mes desagradable.

Aquesta dona té unes mans fortes, aspres, terroses, amb una xarxa de venes que la pressió arterial acusa monstruosament, amb els dits enrampats pel reumatisme. Mans que mai no han caresat un infant, que mai no han tocat cap de les coses belles que la vida ens ofrena: una flor, un ocell, un llibre, que s'han envilit i s'handesmoralitzat amb el contacte del diner.

Aquesta dona te un rostre arrugat com una pansa, un rostre marcit i pelut solcat per arrugues profundes i en el qual la boca -fina, sumida-, i els ulls, -menuts, llagrimosos, ribetejats de vermell- també semblen arrugues. Els ulls son negres, d'un negre de grà de rain, i tenen una mirada recelosa, desagradable, falsa, hipòcrita. El ribet vermell -que delata la seva excessiva afecció al "pinard"(1)- els fa semblar mes negres. Entre els ulls, naixent d'un front estret i deprimit i caient damunt la boca, talment com un bec voraç, el nas, un nas deforme, desproporcionat, que té desesperats els ulls car gracies a ~~xx~~ aquest envà de carn no poden veure's l'un a l'altre. Els cabells, escassos, son aspres com un fregall i de color de cendra mollada. Aquesta dona, que treballa d'un cap de dia a l'altre i du les mitges al garró; te una veu atiplada, falsa, plena de rovell, que sòna com unes frontisses.

Aquesta dona quan, cada mati, a les set, va a missa, troba altres dones que la saluden:

-Bon dia, senyora Praviel.

Son dones mes altes que ella, o mes baixes, o mes grosses, o mes magres; o mes joves, o mes velles, però que s'assemblen a ella per quelcom que hom no sabria definir clarament car totes tenen un inconfusible aire de família.

La senyora Praviel no recorda haber mancat mai a missa primera. A l'estiu la missa -anunciada per un eixordador cantar de campanes que esporugueix els ocells- es dita a les sis i el sol ja es alt. Pels carrers passen les beates apressadament, car si la missa hom no l'assaboreix sencera no fa profit. Pels carrers, que encara fan olor de matinada, s'oeix el trepig suau i apagat de les pantufles. A l'hivern, amb neu, quan encara la nit sembla arrapar-se a les parets del poble, les pantufles son substituïdes pels esclops que fan una remor mes sonora.

Finida la missa la senyora Praviel va al mercat, torna a casa, s'arriva ~~xx~~ ~~xxxx~~ a l'hort a arrencar unes verdures, encen el foc, prepara el "pot au feu" de cada dia.

(1) Vi.(N.de l'a.)

La senyora Praviel, tal vegada per contrast amb la seva persona, té sempre la casa molt neta i endreçada i escandalitza el marit quan li deixa fang a l'empostissat o be deixa la cendra de la cigarreta -si n'hi donen els banyistes, car ell, per a no gastar, no en compra- damunt la taula, damunt el bufet.

El marit es un home alt, magre, ossós, un xic carregat d'espatlles. El marit, Praviel, es un home sorrut, antipatic, amb un rostre angulós de color de pergamí. Té un somriure sorneguer -sornegueria de pages, molt mes perillosa que la del mes fi diplomatic-que li torça la ratlla prima i lívida dels llavis. A l'estiu, aprofitant l'afluència de forasters, fa de massatgista. A l'hivern corre a els pobles dels environs llogant-se com guixaire. Podrien viure sense treballar car els guanys de l'estiu -l'esplotació de l'estiu- els donen sobradament per a viure la resta de l'any.

La gasiveria es sempre repugnant. Mai,pero, hohacestat tant, en un grau tan superlatiu, com en aquella parella. Posseltts per la ronya moral de la gasiveria no comprenien que el diner es unicament estimable perque pot convertir-se en mobles confortables, en vestits, en llibres, en pintures, en joiells, en caritats, en tot el que pot embellir la vida espiritual i la vida fisica de l'home. Per a comprendre això els calia una cosa que no tenien: intel·ligencia. Sabien llegir -a l'hivern eren subscriptors d'un diariot reaccionari, car quan arribava l'estiu el marit sempre arreplegava els diaris que oblidaven els senyors a l'hotel on ell feia de massatgista- i escriure -signar els contractes de les cases que llogaven als estiuants-, però no tenien cap cultura, cap intel·ligencia.

La senyora i el senyor Praviel no s'interessen més que pel diner, no estimen altra cosa que el diner, no tenen altra obsessió que el diner. Ells creuen que el diner en sí es una cosa tant important que val la pena de guanyar-lo sigui com sigui, pels mitjans que siguin, car, tractant-se d'arreplegar riquesa, tots els mitjans son lícits. Son covards, però, tenen la llei, tenen els gendarmes, i s'aguanten. Tan sols els rics els semblen respectables i honrats. Al pobre, -sobretot si, malgrat la pobresa, es generos, el tenen per un imbecil, per un esser abjecte. L'heroi, per ells, no es Turenne, Condé, o Napoleon: l'heroi es Stawiski, Morgan, Von Krupp. El matrimoni Praviel ha trobat una nova definició de l'honoradesa. La següent: honrat vol dir ric. Auban, en canvi, creu que, algunes vegades, ric vol dir ruc. I altres vegades vol dir lladre.

La senyora i el senyor Praviel passen, a la petita vila, per gent com cal, per gent respectable. Per una raó: perque van a missa i no tenen deutes. La senyora i el senyor Praviel no van pas a missa impulsats per un sentiment veritablement rel·ligios -si fos així no hi hauria res a dir- si no per pur convencionalisme. Per a la senyora i el senyor Praviel, com per a tantes i tants altres senyores i senyors Praviel, la rel·ligio es una cédula de bona conducta, un tapabrut.

Auban pensa:

-Com s'hauria indignat el fervent cristià Leon Bloy amb aquesta mena de cristians tan absolutament menepreables!

I pensa en com aquesta mena de rel·ligió de conveniencia hauria indignat la fe abrandada de Sant Pau, l'intel·ligencia de Sant Agusti. I pensa que aquesta hipòcrita, falsa i obtusa rel·ligiositat -del tot oposada a l'Evangelí- no fa

mes que perjudicar la rel·ligió. Llástimosament, hi ha sacerdots que no opinen així i prefereixen la quantitat -sense ironia- a la qualitat.

La senyora i el senyor Praviel son gent honrada, segons les altres senyores i senyors Praviel del poble: son rics, tenen tres cases, van a l'església, paguen tots els impostos, respecten el Govern -quan el Govern no es massa d'esquerrés- creuen que la França es el millor país del món. Es cert que durant els xx seus cent trenta anys de vida -sumant, es clar, els de la muller i els del marrit- mai no han fet caritat a un pobre, no han tingut un gest generós, una paraula sincerament cordial. Això, però, per a la gent del poble, interessada tan sols per la vida baixament material de cada dia, no te importància.

La senyora i el senyor Praviel dictaminen sobre moral, sobre honorabilitat, sobre bona conducta. Tenen, indubtablement, drets per a poder^h fer així. Els seus judicis, que alguns descontents qualifiquen de vulgar xafarderia, son inexorables.

Si hom pregunta al poble per la senyora i el senyor Praviel, la resposta es: -Bona gent, gent molt com cal.

Pero...

La senyora, abans de ser senyora, ha tingut un fill. Llavors vivia amb una germana casada. El seu cunyat era un home alegre, amic de menjar be i beure millor, amic de la xala i sense massa escrúpols. A la noia, que en aquells temps tenia vint-i-dos anys i era la senyoreta Marianne, els alegrois del seu cunyat li feien molta gràcia. El que ja no n'híefeu tanta fou el resultat d'aquells alegrois: perdia la gana, tenia vòmits, cada dia s'havia d'apretar més la cotilla.

La germana, en assabentar-se'n, posà el crit al cel, insultà la pecadora, li escopí al rostre les paraules més infamants. El seductor, però, que mai no perdia la tranquil·litat i era enemic del drama, digué que no calia amoïnar-se, que la cosa no tenia importància, qu'ell ho arrenjaria tot. I, sobretot, que no calia fer aquells escarafalls que no solucionaven res, perquè "Deu nos en guard d'un ja esta fet" i perquè -filosofia dels hipòcrites- "pecat anagat es mig perdonat".

La noia, abans el seu estat no fos mes visible, anà a passar una temporada a una "ferme" (1) que els parents del seductor tenien al departament de l'Alt Garona.

Els parents del cunyat la rebaren malament. Digueren del cunyat:

-Es un porc, un home sense consciència, sense miraments, que sempre ens porta compromisos. I tu valia la pena que miressis més prim. Ja no ets cap nena. Les noies d'avui dia necessiten molt bastó. No teniu principis, no teniu temor de Deu, no teniu pudícia, no escolteu els bons concells.

La noia, avegonyida, humiliada, se sentia plena d'odi. Odi contra tot, contra tot-hom: contra la germana, contra el seductor, contra els parents sorruts i antipatits del seductor, contra el món, contra la vida que reia indiferent al seu entorn. I la seva boca esdevenia anarga de malediccions i dictoris. Maleïa el cunyat, que tan sols havia volgut saciar en ella la seva luxúria i ara l'oblida-

(1) Pagesia. XXXXXXXXXXXX (N.de l'a.)

va per correr segurament rera les altres noies del poble. Maleia el fill que no havia volgut, que no podia estimar perquè deformava el seu cos i l'obligava a viure anagada en aquella casota bruta que feia pudor de fens i de suor, entre aquella gent antipàtica i rude que la menyspreaven i l'anatofitzaven d'una manera inmisericorde i terrible.

A les nits, quan es despallava per a allitar-se, contemplava amb horror el seu ventre cada dia més gonflat en el qual sentia viure el fill. I, posseïda per un odi terrible, salvatge, per un odi d'Eunéide, es colpejava el ventre amb el puny clos. I, torturada pel dolor físic -el moral era incapaç de sentir-lo- es passava les nits plorant i renegant i mossegant-se els punys.

Alguna vegada la desesperació la feu pensar, com única solució, en el suïcidí: el pou, el riu...

La germana del seductor, una dona amb el rostre ~~de~~ color de terra cuita i amb uns ulls color d'oli, de mirada terriblement lúcida, li advertia:

-No siguis beneïta!

-Perquè n'ho dieu?

-Perquè et veig les intencions. Ara el mal ja es fet i cal renèiar-lo. I el que penses no es cap solució, sobretot per a nosaltres que ens veurien encara amb mes mals de cap dels que ens veiem ara. Era abans que hi haves de pensar. Era abans que haves de tenir seny.

Quan fou arribat l'instant del deslliurament, la noia cregué que es moria. Sentia uns dolors horribles, espantosos; li semblava que una mà roent li esquinçava les entranyes; es revolcava pel llit com un gos foll. Malgrat que la "ferme" era lluny de poblat, els que l'assistien li tapaven la boca amb una tovallola per a ofegar els seus crits delirants. L'havien d'aguantar fèrrriament i ni així podien dominar-la. Es retorçava com un ofidi entre la sang que s'escampava pels llençols i feia una àcida pudor d'orins; tenia els ulls desorbitats, negats de llàgrimes, els cabells amarats de suor. L'escena era d'una brutalitat terrible, de pesombre.

Per a evitar l'escandol -ells sabien fer be les coses- no havien anat a cercar la llevadora: una llevadora molt habil i de molta nomenada en tota la rodalia que, amb les mans encara brutes de terrejar els camps, no fracassava ni en els parts mes difícils. Si, en finir, feia bullir aigua, -en la qual escopia per a conjurar el malefici de la malaltia i en la qual posava la mà bruta per a conèixer-ne la temperatura- era per pura forma. [No, no l'anaren a cercar, no ~~ix~~ l'avisaren. Així aconseguien no donar peu a les murmurations i evitaven unes ~~de~~ despeses. Al cap i a la fi una criatura que venia al mon d'aquella manera no mereixia cap mirament. Al cap i a la fi, una dona mai no es tant important com una vaca, car les vaques donen un producte i les dones no donen més que mals de cap.

A un crit delirant de la ~~pa~~ ^{erit} terera, un d'angoixa mortal, respongué el plor sincopat del nadó: un grapatet de carn vermella, gairebé informe.

-Llástima que hagi nascut viu, -digué una de les dones.

Una altra, la germana del seductor, assentí:

-Llástima.

I afegí:

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

-No vindrà, pero, d'un xic mes de feina.

I agafà la criatura i la dugué al forn, qu'era encès des de primeres hores de la tarda.

Digué:

-Mala sort, petit.

I, sense cap mena de pietat, sense cap mena d'emoció, sense dubtar un moment com qui llança al riu els gats que la gata no pot criar, llançà la criatura dintre la boca del forn roent.

La mare, a conseqüència d'una febre puerperal, estigué molts dies malalta. Quan es llevà preguntà pel fill.

I el fill, convertit en un grapatet de cendra, ja era al fener.

Abans de tornar al poble, plena d'una por terrible que podés tornar a sofrir com havia sofert, anà a Toulouse i es feu fer l'ovariotomia. En tornar al poble era una noia lletja, desfeta pel deslliurament dolorós i per l'operació terrible, de caracter agre, sorrut, de paraula eixuta, de mirada recelosa com la que hom observa en algunes besties perseguides. Mai no reia, mai no cantava.

-Aquesta noia ~~la~~ posat seny, -comentaven les conares.

I no; no era que hagués posat seny: era que odiava. Odiava l'home que l'havia fet malaurada, odiava les noies i desitjava que, com ella, fossin seduïdes per a que, com ella, sofrissin; odiava tots els que reien, tots els que eren feliços. Al cunyat, sobretot, no el podia veure. Li hauria plagut que s'hagués estibat, que l'axafés el tren, que morís d'una malaltia lenta i repugnant.

Lavors conegué Praviel. Praviel era vidu i tenia un fill. No s'enamoraren ^{l'aura} -car ~~es~~ impossible en certa mena d'essers- ni es sentiren atrets per un apetit sexual. Eren, tant ell com ella, gent de seny, gent entenimentada i com cal. Praviel ~~sàvia~~ ^{sàvia} quelcom de la liaison amb el cunyat -en els pobles petits, per moltes precaucions que hom prengui, es molt ~~difficil~~ difícil anagar la veritat- pero, home practic, no li donava cap mena d'importancia. A ell li convenia una dona neta i assenyada que tingués cura de la casa, que li tingués el dinar a punt, que li sargís els mitjons i que, si podia ésser, aportés algun diner als que ell ja tenia, car -i això sí que era veritablement important- diner fa diner.

Es casaren i la noia anà al matrimoni sense cap il·lusió. Es casà perquè sí, perquè era costum casar-se. Al cap de poc temps era tan antipàtica i sorruda com el marit. ~~Havia~~ ^{Havia} esdevingut un escarràs, havia perdut tota feminitat, treballava com una bestia d'un cap de dia a l'altre.

El matrimoni era ben considerat al poble. Ella anava a l'església. Ell votava la candidatura que li recomenava el rector, amic d'una política massa temporal. El fill de Praviel era un minyó un xic estrofolari, de temperament ~~xxxxxxx~~ estrany, de caracter irregular i ombriu. El treball li desagradava, sobretot un treball seguit i igual que sempre trobava massa monoton. S'enbriagava sovint i tenia un vi trist i violent. El casaren amb una noia d'un llogarret proper i el matrimoni fou un desencert, un disbarat. Ella era d'un caracter completament oposat al del marit: franca, alegre, molt dinàmica. El marit, quan bebia massa, qu'era molt sovint, la bastonejava. Ella cansada del tracte brutal, es venjà posant-li banyes.

quelcom que recorda el gat, el lleó, el gos, el gall, la mula, el canell, etc. El pintor Lebrun hauria dit ~~que~~ Anton Antonovitz té rostre de guilla. Com en les guilles hi ha en el rus blanc aquest ~~estat~~ ^{estat} fugisser, ~~des~~ ^{des}espantadis, ~~se~~ ^{se} recelós, que hi ha sempre en tots els que, sense diners, han de viure en un país que no es el seu.

Anton Antonovitz viu rellogat a casa d'uns espanyols que fa molts anys que son al poble. Una casa en un carreró estret ple de cants d'ocells i d'aigües en llibertat -la riera tanca el carrer- i en el qual uns gats contemplen amb mirada greu i misteriosa el vol d'una papellona que a ells deu semblar-los-hi una flor amb ales.

Anton Antonovitz es un home sense ofici ni benefici. Un home pobre, ~~per~~ ^{per}tant. La revolució l'ha convertit, com a tants d'altres, en un ex-home. Un propietari ~~de~~ ^{de} ~~del~~ ^{del} poble li ha permès instal·lar al seu hort tres o quatre ruscs ~~d'abelles~~ ^{d'abelles} i viu -mal viu- de la mel que li produeixen les abelles. La de la mel es una industria bella, gairebé poètica - l'han cantat Horaci, Teocrit, Anacreó- pero no tan productiva com la politica o els armaments. Es per això que Anton Antonovitz viu pobrement. Els espanyols amb els quals està ~~rel~~ ^{rel}logat, el tenen més per llástima que no pas per profit. Ells no son rics i han de treballar, pero tenen la sort de poder treballar, que ja es molt. I, malgrat la seva pobresa, -o precisament per això, car entre els pobres es on existeix ~~de tant en tant~~ ^{veritablement} el sentiment de solidaritat humana- senten una llástima profunda envers el pobre exiliat i mai no han pensat en llençar-lo al carrer quan no pot pagar la módica quantitat estipulada.

Car hi ha temporades que Anton Antonovitz es tan pobre que no te diners ni per a fumar. Llavors, malgrat que la seva constitució fisica no li ho permet, es lloga en unes mines. El treball es tan dur, tan feixuc, que pocs francesos l'accepten. D'això se'n aprofita la direcció per a llogar algerins (1) i pagar-los un jornal inferior al que cobrarien obrers francesos.

Anton Antonovitz, naturalment, odia les revolucions, i, com conseqüència, la política d'esquerres. Una revolució l'ha desposseït de tot -família, llar, diners, estudis- i té, per tant, un concepte llastinós de les revolucions i els ~~seus~~ ^{seus} partidaris. Segons ell creu ingenuament, els partidaris de les revolucions son lladres, incendiariis, assassins. I es per això que els conservadors, que els defensors de l'ordre i de l'autoritat, li semblen els millors politics. No llegeix diaris, no llegeix llibres, ^{rusa} no te unes idees politiques determinades. Sap tan sols que la revolució ~~rusa~~ ^{rusa} ha estat per ell una tragedia i odia instintivament tota política liberal, que creu perillósíssima. Mussolini, -ell ignora que fou el primer cap de govern que tractà amb els Soviets- li sembla un gran home perque ha dut la pau a Italia. Hitler li sembla un altre gran home perque combat el comunisme ~~rus~~ ^{rus}. ~~(XXX)~~ ^(X) Quan ha sabut que a França s'havia constituït un Front Popular, Anton Antonovitz ^{si ho} esfereït. Quan ha sabut que a França tambe hi havia comunistes, ~~XXXXXXX~~ encara s'ha esfereït mes i ha cregut possible la repetició de les horrors de la Russia de 1917.

(1) Els algerins son els murcians de França. (N.de l'a.)

(2) Que deu penjar, ~~avui~~ ^{avui} ~~el~~ ^{el} pobre ~~Antonovitz~~ ^{Antonovitz} ~~del~~ ^{del} poble ~~Russia~~ ^{Russia} ~~estalin~~ ^{estalin}

Quan ha sabut que a Espanya uns generals, d'acord amb els dictadors d'Italia i d'Alemanya, s'havien revoltat contra la República, ha tingut una gran alegria, i ha pensat, candidament, que al món encara hi havia romantics capaços de lluitar pels grans ideals d'orde i d'autoritat. Quan ha sabut que, gracies al seny de França i d'Anglaterra, creadores de la No Intervenció, la República espanyola ha restat abandonada, la seva alegria, la seva satisfacció han augmentat. Ell sap per referencies que Anglaterra es una nació que sap imposar la disciplina i el respecte a la llei i, per tant, la seva actitud no li ha causat cap estranyesa. De la França, que encara s'enorgulleix dels Drets de l'Home, Anton Antonovitch, ~~pobre~~, en tenia qualsevol atzagaiada.

A Anton Antonovitch, -cal confessar-ho- li passa una cosa estranya des que es fora de Russia. Ell creia que tan sols eren bons els conservadors, els que militen en un partit de dretes, els que defensen la religió, l'exercit i el tron. ~~Hi ha~~ I ha trobat, -a Finlandia, a Alemanya, a ~~El~~ Txecoslovaquia, i ara a França- que els que l'han ajudat més, els que l'han acollit més generosament, més cordialment, son pobra gent que estimen la llibertat, que no van a missa, que llegeixen la premsa esquerrana.

Anton Antonovitch no ho enten, no sap explicar-se el que a ell li sembla una contradicció que limita amb l'absurditat i el suneix en el desconcert.

Malgrat la miseria -en la seva vida llastinosa abunden més les vaques magres que no pas les grasses- Anton Antonovitch no es vol moure del poble. No vol ni pot. Anton Antonovitch està enamorat i el seu amor es la riota de la gent, que el tenen per un il·luminat, per un tocat de l'ala. Aquesta actitud, aquesta opinió son lògiques en una gent tan assenyada, tan pràctica, tan positivista, sempre tan de peus a terra com la que pobla la petita vila. Anton Antonovitch es un sense patria, un nómada, un home -i això es el més greu- sense posició social. En canvi, la noia de la qual el rus esta enamorat es filla d'uns comerciants rics, -tenen una èpicerie, la mes important, al carrer major- dels més ben considerats del poble. Ni els pares ni la filla no volen pas un marit com el llastinós Anton Antonovitch. No es que els sembli més lleig ni més ignorant -la bellesa i la intel·ligencia no compten en el matrimoni- que altres pretendents possibles: es que el saben pobre i la pobresa es sempre un defecte terrible, tanta vegada menys perdonable que un delictes.

La noia, totalment vulgar, es una de tantes i no te altra atractiu, altra gracia que la de la joventut. Al rus, pero -el mateix li passava a Alonso Quixano amb Dulcinea- li sembla la mes bella de les dones. Malgrat la seva vulgaritat, ell la veu comblada de totes les virtuts fisiques i espirituals.

L'amor del pobre Anton Antonovitch es una tragedia. La gent, pero, babejant-la amb els seus comentaris, l'ha convertit en una tragedia grotesca. (1) El que a ell el fa plorar -sortosament hi ha, encara, homes que ploren- feia riure la gent. Al poble hom no parlava d'altra cosa. L'enamorat havia esdevingut la no-

(1) El gent que tan bellament han conreat Chomelyuck, Mazaud, i Chiazelli. De l'a.)

tabilitat del poble i hom l'ensenyava als forasters com una cosa ~~xrara~~, com haurien ensenyat unes runes romàniques o unes pintures neolítiques.

Quan ell, tímid, tremolós, ple de respecte, li digué que l'estimava, ella, com fan totes les noies amb els homes pobres i mal vestits, es sentí ofesa, insultada, i respongué amb una rialla com una bufetada, una d'aquestes rialles cruels el secret de les quals tan sols posseïxen les dones. L'enamorat no capí l'elo~~qu~~quencia, la claretat de la resposta. Es sentí estranyat, ~~xx~~ ple d'un esbalament dolorós. No comprenia, el pobre, que un amor com el seu, tan gran, tan noble, tan pur, podés ésser refusat. I digué:

-Oh, no rigueu, per Deu!.. Penseu, senyoreta, que ningú no us estimarà com jo us estimo.

La noia respongué, sense deixar de riure:

-I jo, per a pagar-vos l'amor de l'única manera que puc fer-ho, us aconsello que abans d'adreçar-vos a una noia us mireu al mirall.

I se'n entrà a la botiga on, malgrat la presència de tres o quatre compradores, contà al seu pare, que, amb una solemnitat gairebé litúrgica, despatxava rera el ~~taulell~~ taulell, el que li havia passat amb el rus.

El pare i les compradores també rigueren.

A l'hora de dinar, en quinze o vint cases del poble hom comentava l'aventura entre grans riallades. El pare de la noia, amb el rostre congestionat -la mantega, la carn ben untada de mostassa, el "camenbert", les libacions abundants- ~~xxix~~ digué:

-Si aquest beneit et torna a empendre diga-li que vingui a parlar amb mi. Ja veuràs que riurem!

Car la qüestió era riure. La qüestió era riure d'una manera immisericorde i brutal a costelles d'aquell malaurat. El riure té una bondat i una força innegables en boca de Rabelais, de Molière, de Cervantes. El riure, quan neix de la bondat i la intel·ligència, és admirable. Quan és producte de l'estupidesa, de l'incivilitat, de la grolleria, mereix el més profund, el més absolut menyspreu.

Entre la rialla fina i silenciosa d'Anton Antonovitx -car ell també ha rigut en saber que podrà anar a veure el pare de l'enamorada- i la rialla selvàtica i grassa de la gent del poble hi havia tanta diferència com entre uns versos de Heine i un couplet idiota del senyor Rip.

Per a la visita s'havia vestit amb la millor roba que tenia, s'havia afaitat, s'havia perfumat. El pare el rebé amb una gravetat grotesca, li feu servir cafè i una copeta de licor groc que tenia gust de medicina. L'escena era d'un comic ~~xxix~~ agre i ombriu.

Anton Antonovitx, humilment, molt emocionat, exposà les seves pretensions. El pare el deixava parlar. De sobte, brutalment, l'interrompé:

-Vos dieu que us voleu casar amb la neva noia. Jo, però, soc un pare com cal i no puc donar-la al primer que es presenti. Nosaltres som rics i ella és filla única. Compreneu?

L'enamorat, que no sabia que dir, digué aquesta cosa vage:

-Sí, és clar...

-Amb que compteu vos per a casar-vos amb la neva filla?

Anton Antonovitx sospirà amb veu molt baixa:

-Jo? Jo l'estimo. -I comprenia que allo no era un gran argument per a conven-
cer aquell home gras, vermell, apoplètic, en l'esguard del qual hi havia quelcom
de ~~repel·lent~~ repel·lent, d'antipàtic, que l'intimidava.

El pare, que ja no podia fingir mes, esclafí a riure brutalment i l'aconiadà,
aguantant-se el ventre insolent sacsejat per la rialla:

-Aneu, aneu i que Deu vos el torni!

En eixir de la botiga ~~que~~ que, pel fet d'habitar-hi l'enamorada, ell hauria
volgut que fes olor de tarongina i de clavells i roses, i que feia pudor de man-
tega, de formatge, de pernil fumat, de bacallà- Anton Antonovitx tenia els
ulls negats de llagrimes i sentia com la sang li zunzegava les orelles.

Fou un cop terrible que el desconcertà i el sumí en una ^{tristesa sense amargor} ~~estabalcament doloros~~.
Home sense la més lleu noció de la realitat, no comprenia que la gent podés fer
burla i escarni d'un amor com el seu. La gent que es casava per diners o per a
ajuntar-se en un espasme vil, com els gats i els gossos, li feien fastic. Ell,
que sentia molt poderós en sí el misticisme del poble ~~Rus~~ rus -misticisme que
es idèntic, que té les mateixes arrels espirituals en l'adorador dels vells í-
cons que en l'adorador de Lénin- creia que l'amor es una altra cosa molt mes
noble que una baixa operació comercial o un baix apetit lúbric. Ell creia que
l'amor es un deliqui pur, una flama de l'esperit devoradora i magnífica: el de-
liqui i la flama que han conegut els místics i que igualava el pobre Anton An-
tonovitx a Abelard, a Teresa de Cepeda, a Pau de Tarsis, a Caterina Emmeric,
al tendre Joan de la Creu.

Com la vida fou per ell molt dura i l'acostumà a tota mena de privacions i
miseries, les privacions i la miseria accentuaren el seu misticisme. Davant la
brutalitat i la immisericorde del món físic Anton Antonovitx no tenia altre
refugi que el món espiritual, el seu món interior ple de lluminaries i de cân-
tics, d'una bellesa apoteósica que ningú ^{no havia} sospitat en aquell pobre minyó espelli-
fat i magre que passava pels carrers del poble amb un aire absent, sense veure
res ni ningú, ~~mes l'ignat a la vida material, sense veure res ni ningú.~~

I ~~aquesta vida material~~ aquesta vida espiritual, era en ell tan poderosa ~~ex~~
que, malgrat el fracàs, seguí esperant, seguí estimant.

Quan arribava el bon temps i les neus es fonien i les muntanyes dels envi-
rons florien, Anton Antonovitx anava al bosc, collia un ram de flors i, en passe-
jar per davant, el llançava a l'interior de la botiga on l'enamorada tallava
grans rodanxes "de paté de foie". Les flors del pobre il·luminat eren sempre a-
collides amb grans rialles dels parroquians i amb dicteris i malediccions de la
noia i el seu pare.

A les nits, hivern i estiu, amb els carrers i els teulats plens de neu o be
amb l'aire ple d'un nupcial perfum de llessamins i el cel tremolós d'estels,
Anton Antonovitx passejava lentament pel carrer on vivia l'enamorada. El carrer
fosc i solitari a aquelles hores, tenia una finestra il·luminada: la de la cam-
bra on la noia es despullava. Alguna vegada el pare havia eixit amb un bastó i
havia foragitat l'enamorat a garrotades. Alguna vegada li havien llançat al da-
munt una galleda d'immondícies, car la vida es sempre cruel per als essers com
Anton Antonovitx que, quan esperen roses, sempre reben immondícies.

Un dia el pare pensà que tal vegada emprenent-lo a bones, el rus es desenga-

nyaria. I un matí, que el trobá a la plaça, li parlá. Li digué que la noia no el volia, que l'amor no podia imposar-se, que la casaria amb un minyó ric.

El rus, que havia escoltat somrient -el seu somriure inquietant i misterios que ~~l'allunyava~~ l'allunyava de tota miseria immediata- respongué d'una manera que a l'èpiciier li semblá absurda i el deixá desconcertat.

-Vos en dieu que ella no en vol. M'enganyeu i us enganyeu. Ella en vol, car no pot esser que no en vulgui. El que ^{no ho} és que tal vegada no ho sap. Si vos, pero, abusant de la vostra autoritat de pare, la caseu, jo mataré el marit.

I, en efecte, quan Anton Antonovitch sospitava que algun noi del poble pretenia la seva enamorada, o quan li semblava, simplement, que l'havia mirat amb massa insistència s'hi apropava i el conminava:

-Us adverteixo que aquesta noia no us convé. Aquesta noia està compromesa i si us voleu casar amb ella us costará la vida.

Parlava amb les dents apretades, amb una veu espessa, en un to breu que no admetia la réplica. Tenia el rostre lívid i en el fons dels ^{seus} ulls blaus d'eslau s'encenia una flama homicida.

En escoltar les paraules d'Anton Antonovitch, els interpel·lats tan directament no reien. Al contrari: perdien les ganes de ~~plagejar~~ plaguejar, la rialla se'ls glaçava als llavis. Per a venjar-se, denunciaren el pobre minyo als gendarmes. Ell negá rodonament, digué que es tractava d'una acusació falsa, que li volien mal. Els gendarmes sabien qu'era un home un xic estrany, un xic tocat de l'ala, pero el veien tan inofensiu, tan poqueta cosa, que la denuncia no tirá endavant.

L'aventura, pero, començava a esser carregosa i desagradable per a la noia i els seus pares. Cap dels joves del poble gosava parlar d'amor amb ella, cap hi gosava ballar -a l'estiu, car a l'hivern, amb el Casino tancat, al poble no hi havia ball- amb massa freqüència.

La burla s'havia estés, havia prèes unes proporcions enormes. Tot-hom reia amb una ampla rialla esquinçada i la situació de la noia i els seus pares havia esdevingut, als ulls del poble, tan cómica com la de l'enamorat.

No confiant gaire ^{en} ~~amb~~ l'èxit probaren el remei de l'absència i enviaren la noia a passar una temporada a casa d'uns amics que tenien a Lyon. Anton Antonovitch, en no veure-la, restá molt estranyat. Després, l'estranyesa esdevingué inquietut, angoixa. No dormia, no menjava. Pensá les coses més absurdes, les més disbaratades: que l'havien segrestat, que s'havia mort.

En lloc d'anar a preguntar a qualsevol altre, aná, directament, a preguntar al pare:

-On es Mado?

Naturalment, el pare l'envia, molt malhumorat, al botavant.

A la casa on vivia li digueren la veritat: que l'havien allunyat del poble per si, d'aquesta manera, ell l'oblidava. Anton Antonovitch somrigué i es sentí intimament satisfet per primera vegada. Una cálida onada de goig feu enrogir el seu rostre pal·lid. No podien prescindir d'ell; volguessin o no, ell era algú, tenia una personalitat; enviant la noia lluny del poble confessaven palesament que ho feien per ell, qu'ell constituia un motiu d'inquietut.

I com en el seu amor la part física no tenia cap importància, com es nodria tan sols ~~del~~^{de} l'esperit, com la sexualitat n'era absent en absolut, no sentí el turment al qual son condemnats els enamorats de cada dia quan hom els separa. L'absència material no existia per ell. Mai no li podrien arrebastar el que d'ella estimava per damunt de tot: la presència espiritual, tal com passa amb els mistics i ~~els poetes~~ amb els poetes. Ell, però, no sabia que el Petrarca ^{segons diuen} tingué onze fills amb Laura.

Quan la noia ~~xxxxx~~ retornà al poble, després de quatre mesos d'esser fora, Anton Antonovitx, vestit amb la millor roba que tenia -uns pantalons de basar unes sabates ferrades, una gabardina espellifada, un berret que no havia estrenat ell- la saludà molt plidament i, amb un somriure que li desdibuixava la boca, li digué:

-La vostra absència, senyoreta, ha estat completament inútil: perquè us estimaré sempre, i perquè, sigau lluny o no, sempre us tindré al meu costat.

Quan Mado, dinant, explicà l'~~escena~~^{escena} amb l'enamorat, el pare feu una escena terrible. Cridà, menaçà, colpejà la taula amb el puny clos, tombà l'ampolla del vi.

-Aquest home em farà fer un disbarat! Aquest home em perdrà! El mataré! Nom de Deu de nom de Deu qu'el mataré!

En aquell moment s'obrí la porta de la botiga i un ram de flors caigué a l'interior damunt el taulell, entre un formatge de Roquefort encetat de poc i un plat de "boudin" (1).

La noia no gosava sortir de la casa i es feia acompanyar pel pare o per la mare. Anton Antonovitx es limitava a passejar pel carrer, a esguardar-la tendrament quan "tricotava" rera els vidres, a enviar-li els rams de flors de sempre.

El poble seguia rient.

Els adroguers, que ja havien perdut les ganes de riure, demanaren consell a l'alcalde i el rector, i ~~xxxxxxx~~ que prometeren cridar l'enamorat i sermonejar-lo.

No en tragueren res ni l'un ni l'altre. L'alcalde volgué fer-li por i li digué que la seva manera d'obrar, completament absurda, podia promoure un conflicte d'ordre públic.

Anton Antonovitx, molt estranyat, respongué:

-A mi em sembla que no faig res de mal.

El rector, més habil, intentà fer-li veure els inconvenients de la seva passió, que portava el desori al sí d'una família honorable, que el pare, empès per la desesperació, faria un disbarat.

L'enamorat mormorà humilment:

-Jo no l'he ofès ni a ella ni als seus pares; no he tingut cap mal pensament; m'hi vull casar com Deu mana.

El sacerdot, desarmat per tanta innocència, per tanta ingenuïtat, compregué que no en treuria res i que, tant per tant, valia més deixar-ho corre.

Com la noia no sap, ni vol, restar sempre tancada ~~xxxxx~~ a casa, alguna tarda va a passejar amb les amigues per la muntanya, lloc on suposa que l'enamorat no

(1) "Boudin": butifarra negra. (H. de l'a.)

En veure'l davant d'ella, dret, somrient, la noia es sentí presa d'una ira desesperada i, sense saber ben~~xx~~ ~~xx~~ be el que feia, el colpejà amb un basto que duia. Anton Antonovitx no es mogué, no feu res per a defensar-se, per a evitar els ~~xx~~ cops.

Digue, tan sols:

-Com mes em pegueu,mes us estimo.

Мало ет көпжылкы кырка дөңлөкүлүккө бар, илгирткө, ич. ж. жана кымыз

Mado, espavordida en veure l'home immobilitat als seus peus i cobert de sang, fugí vers el poble sense esperar les amigues.

Quan Anton Antonovítx tornà en si queia la tarda. La vall era blava d'ombra però^{en} les cimes restaven encara daurades taques de sol que destacaven damunt un cel meravellosament blau i en el qual la lluna era com una ditada de guix. Es xarentà la cara i les mans a la riera, s'arrenjà les robes. Encengué una cigarreta.

Trobá un tros del bastó, brut de sang, amb el qual la noieta l'havia colpejat. El besa. I, ~~somrient~~ somrient d'una manera enternidora i cónica, ébri d'amor i de dolor, mormora:

-Me'l quedaré. Així tindré un record d'ella.

III

Un gos

Auban l'estima perque es un gos simpatic. Jacqueline n'está orgullosa perque es un gos de raça, un gos de luxe: Pomerania híbrid d'esquimal.

Es diu "Black" ~~no~~ perquè es negre i perquè dir-ho en anglès sempre fa mes fi. Te unes orelles ~~erectes~~ agudes -unes orelles erectes que sempre fan sentinella- un morro agut el vertex del qual, net de pel, s'humiteja. Te una cua com un plom mall, sempre caragolada ~~enlaire~~ enlaire. Es amb els Auban de molt petit -ara té quatre anys, edat respectable- i en varen pagar una quantitat important. Per tant, gracies al preu i a la raça, "Black" es un gos d'una certa categoria. Això, que a "Black" sembla no interessar-li massa, comporta un seguit ~~de~~ d'obligacions i de consideracions ben enutjoses. El renten sovint, el perfumen, el sotmeten a un regim sever -no pot menjar massa sucre ni massa greix, dues coses que a ell li plauen molt, car produeixen ~~l'herpe~~ l'herpe- s'ha de privar del goig de remenar les coses bones que els gossos troben a les escombreries, no pot sortir al

[illegible]

carrer per por dels gossos nomades que a ell, qu'els contempla de rera les reixes del jardí, li fan tanta enveja, i perquè sortir massa al carrer es, segons sembla, una cosa incorrecta adhuc per als gossos.

"Black" és un burgès, un gos que ha resolt el problema de la vida. Ignora què són les garrotades, els cops de peu, els cops de pedra; viu en una casa confortable; menja patates ~~amb~~ xafades amb llet, carn desgreixada a la brasa, ossos de pollastre; té un coixí, un ample coixí que a l'hivern hom posa a la vora del foc, per a que dormi amb totes les ~~comoditats~~ comoditats possibles; a l'estiu ~~passa~~ passa temporades a fora car la capital, en aquesta època de l'any, no és chic per a un gos com ell.

"Black", doncs, no pot queixar-se. I, no obstant, -això es veu que passa amb els gossos i amb els homes-, no està satisfet de la vida. A ell li plauria un xic més de llibertat, un xic més d'independència. A ell li plauria poder correr els carrers i les carreteres, deturar-se en una cantonada i, després d'ensumar un xic, alçar la pota i deixar la paret ~~xx~~ ~~xxx~~ mollada; empaitar les gosses que no tenen prejudicis ni manies, jugar-hi, fer-los-hi l'amor d'una ~~manera~~ manera graciosament impúdica; rebolcar-se alegrement damunt la pols i tornar a casa ben brut; recercar les coses bones, els ossos de bou i vedella sobretot, -que Jacqueline li prohibeix per massa grossos i perquè no enbruti ~~ell~~ el menjador- que hom troba en els munts d'~~escombraries~~ escombraries; bordar els gendarmes i el capellà, els militars, els boys scouts, i, en general, tots els que van vestits d'una manera estranya, cosa que, encara que Jacqueline digui que no és correcta, a ell li fa molta gràcia. ["Black", que enveja els gossos no tant ben situats com ell, no sap, en canvi, que els altres gossos envejen la seva vida còmoda, tranquil·la, segura.

De menut era més enjogassat que ara i creia que tot li estava permès. Tenia, sobretot, una mania, que a Jacqueline la desesperava: empaitar els coloms dels parcs públics. A ell aquelles bestioles que, per un procediment que ignorava, podien aguantar-se en l'aire, li feien una gràcia extraordinària. Corria i saltava perseguint-los i no comprenia el seu esfereïment. Quan, amb els seus lladrucs i els seus salts joiosos els obligava a fugir volant, restava bon xic decebut. Arribava a estar fermament convençut que es tractava d'uns animals vanitosos que no volien tenir tractes amb ell. Un dia, al parc Monceau, n'arrepel·legà un i començà, feliç, a jugar-hi. El feia anar amunt i avall amb les potes, ell mossegava, lladrava alegrement. De sobte veié, amb una gran estranyesa, que el colom no es movia i que les seves ales blanques es tacaven de ~~sang~~ sang. L'havia mort. Ell no volia pas matar-lo, ell volia tan sols jugar-hi, -car no tenia noció de la mort- però es veu que els coloms no saben jugar amb els gossos. Fet i fet, pensà, el millor serà menjar-me'l. Així no hauran esment del disbarat començat, de l'equivocació llastimosa, i no el renyan. I, malgrat que l'hauria preferit rostit, es menjà el colom cru.

Després, tal vegada per a venjar-se de l'incomprensió d'aquelles bestioles que han servit -ell, però, ho ignorava-, per a representar la Pau i l'Esperit Sant, dues coses igualment hipotètiques, se'n menjà d'altres. Jacqueline l'esguardava amb horror i parlava de treure'l de casa. Un dia, temps després, veié com a la cuina de casa els amos, mataven dos coloms i Jacqueline no protestà ni escandalitzà la "bonne" ni parlava de treure-la de casa. I aquell dia "Black" co-

negue l'injusticia, car ell creia de bona fe que el que es permès als homes també ho ha d'esser als gossos. "Black", naturalment, no sap què son els llibres ni per a que serveixen. Durant els primers dies d'esser a la casa sempre que en podia arregar un l'esquinçava amb gran entusiasme. Auban, indignat, l'escribà. "Black" pensava que no n'hi havia per a tant, però quan veié que Auban agafava els llibres i s'hi passava hores seguides contemplant-ne atentament les pàgines, el gos pensà que debien tenir una indubtable importància. I aprengué a respectar-los. Li costà més respectar els mocadors, les camises -en aquell temps les senyores encara usaven camisa- i les mitges de seda de Jacqueline.

Dels seus amos, el preferit en la seva estimació era Auban. Jacqueline li ~~pre~~ preparava el menjar, el rentava, tenia cura d'ell. Però tenia una manera de ~~xxx~~ tractar-lo irregular i arbitrària, que a ell li desagradava i li ^{feia} rodar el cap. Tan aviat el renyava com ~~se'l~~ ^{se'l} menjava a festes, tan aviat el menaçava amb l'escombra com li posava el morrió i una mena de cotilla de cintes de cuir i se ~~l~~ l'enduïa a passejar. A "Black" passejar d'aquella manera li semblava una cosa absurda i humiliant. I les dones, -les veia totes a través de Jacqueline- li semblaven uns essers estranys, llunàtics, incomprensibles.

Auban no li feia tantes festes, no el besava, no el feia saltar, però no el menaçava amb l'escombra. I li permetia ~~xxx~~ ageure's als seus peus, mentre ell llegia, i fer la digestió tranquil·lament. Això era un goig sobretot a l'hivern, quan Auban llegia ~~x~~ vora el foc. I era un goig eixir a passejar amb ell, que no li posava el morrió ni la cotilla estranya que li donava una desagradable sensació de ridícul. A Auban no li plavia passejar per la plaça ni pels carrers del poble. Auban, estiu i hivern, a primera hora de la tarda, eixia de casa i empenia ~~xxx xxxxxx del poble~~ el camí de les afores, car preferia la companyia dels arbres ombrosos i les aigües en llibertat. L'aire tenia un aspre i fort perfum de molsa, d'escorça d'arbre, de terra mollada, de fulles dels arbres i els pollancs que es podrien en el fang. A la veu triple de l'aire de la ~~tarda~~ entre les fulles dels arbres -un la menor- responia la veu greu -un do, del riu d'aigües poc profundes que saltaven entre pedres auriolades per una gota de sol.

A Auban li plavia deixar la carretera -estiujants, indígenes, salutacions, xafarderies...- per perdre's en els senderons que no menen ~~xxxxxx~~ enlloc. "Black", que, com el seu amo, també era un xic insociable, saltava i corria i s'entaforava per la brossa. De tan en tan es deturava davant un marge d'arbustos i esbarzers i lladrava freneticament. De tan en tan feia troballes que a ell li semblaven interessantíssimes i que presentava a Auban per a que veiés que no era un gos qualsevol: un niu de merles, una llauna de sardines -buida, es clar-, una branca mig cremada. Auban quan el lloc li semblava agradable -un racó a l'hivern, un obac vora el riu a l'estiu-, carregava la pipa, l'encenia curosament, obria el llibre, i llegia.

"Black", quan es cansava de correr amunt i avall, es presentava esbufegant i s'asseia als peus del silenciós lector. Ben estirat, amb la llengua fora -una taca rosada en el negre de la testa aguda-, contemplava l'amo amb els seus ulls de color de tabac, de mirada humida, d'expressió noble i lleial. Manta vegada desviava la mirada, distret per qualsevol esdeveniment que a ell li semblava meravellós: el caure d'una fulla groga -la grogor li feia pensar que es

107
tractava d'una gota de llum de la tarda calenta- el cant d'un ocell, el salt d'una truita riu amunt, entre les aigües argentades.

Quan l'immobilitat li semblava que es perllongava massa, -ell, sense tenir, es clar, nocions d'estètica, no estava d'acord amb Winkelmann i era mes dyonisiac que apol·lini- alçava el cap vers el seu amo i lladrava per a cridar-li l'atenció, per a que deixes el llibre i hagués esment de la seva presència.

Auban, sense interrompre la lectura, deia suaument:

-Està be, "Black", està be.

I "Black", qu'era més discret que ~~xx~~ moltes persones, pensava que dels lladres no en treuria res i creia que valia mes callar. Cosa que no el privava de pensar que un home que, en lloc de saltar i lladrar, es diverteix llegint tanta estona, havia d'esser forçosament un home estrany. Pero pensava, tambe, que, de la mateixa manera que ell volia que fossin respectades les seves manies, calia respectar les manies dels altres.

A l'hivern, quan la neu feia impossible les passejades, Auban, despres del dinar i el sopar feia dues centes passes amunt i avall del passadiç -a "Black", pero, alló no li semblava passejar- i, despres, s'asseia vora la xemeneia ben encesa. Jacqueline li havia preparat les pipes, el cafe, el conyac, i se'n havia anat a la cuina de la qual arribava, esmortuïda, la remor de la vaixella i de la conversa amb la "bonne".

"Black" s'ageia als peus d'Auban i, mentre aquest llegia, s'entretenia contemplant les anelles de fum qu'expel·lia la pipa, el dançar de les flames, el caure dels borrallons de neu damunt el jardí despullat. Despres amb l'escalforeta de la cambra, "Black" s'adormia. A vegades, adormit, tenia un extremament, suspirava, feia un crit somort. Tal vegada somiava un dia de sol, unes grans safates plenes d'ossos, un harem en el qual les gosses es renovaven cada dia.

VIII

Un gat

A la casa, a més de "Black", hi ha un gat. Es a la casa per im-
~~posició~~ de Jacqueline, la qual com la majoria de les dones, -pregunteu-ho a madame Colette- sent una marcada predilecció per aquesta mena de bestioles que tambe estima Barbey D'Aurevilly.

Al gat li deien "Mussolini" perque era negre com les camises dels assassins de Matteotti. Val a dir, pero, que la pobra bestiola no mereixia pas aquest nom car no hi havia res en ell, fora del color, que fes pensar en el feixisme lúgubre i teatral. "Mussolini" era un gat tranquil, casolà, de caracter senzill, gens vanitós.

Tenia, es clar, totes les caracteristiques d'aquests animalons que foren adorats pels antics egipcis: era orgullós -li debien haber parlat del seu origen gairebé sagrat-, el·legant, displiscent, gandul, sensual. Hem dit que que no era gens vanitos. Hem afegit seguidament qu'era orgullós. I això pot semblar una contradicció. No hi ha, pero, contradicció de cap mena. L'orgullós es

noble, la vanitat esplebea. Beethoven es un orgullós. Mussolini -no el gat d'Auban: el dictador italià- no passa de vanitos(1).

Els primers dies d'esser a la casa es dedicà a observar atentament el gos, "Black". Sentia una gran estranyesa davant els seus alegrois, els seus salts, els seus crits que l'eixordaven, les seves curses esbojarrades amunt i avall del jardí o el passadiç. "Mussolini" no podia comprendre que hom corrés d'aquella manera: sense objecte, sense finalitat, perquè sí, per ganes de correr. Quan ell corria era sempre motivat per una causa concreta: perquè empetitava un ratolí, perquè havia pres un suculent tall de peix cru, perquè hi havia una gata que li plavia.

"Black", en canvi era un ésser estrany i estrofolari i hom no sabia mai perquè estava alegre o perquè estava trist. Ell, "Mussolini", es sabia un animal superior. Era més net, més auster, més discret, més conservador. I aprengué a menysprear el gos, per massa lleial, per massa fidel, per massa ^{vidaner} ~~políser~~, per massa romàntic. El romàntisme! Quin fastig, quina beneiteria el romàntisme! Els gats -malgrat que els poetes s'entestien en el contrari- no són romàntics.

Amb "Black" no s'hi barallà mai, ni a l'hora importantíssima de menjar, car el barallar-se li semblava una cosa plebea i de mal gust. El tolerava, però mai no li atorgà la seva confiança, mai no deixà de tenir-lo un xic allunyat amb la seva ~~polídesa~~ freda polidesa. El tenia per un apassionat, per un cap calent, i el gat abomina sempre aquesta mena de temperaments. Així com ~~el~~ en el gos hi ha sempre quelcom d'insurrecte, de revolucionari, obert i simpàtic, el gat te sempre un aire fred, tancat, eclesiàstic, ^{consermador} ~~Auban~~ deia, observant les dues bestioles:

~~"Black" i "Mussolini"~~

"Black", si aquesta mena de comparacions pot permetre's sense que les besties es sentin ofeses d'esser comparades amb els homes, té afinitats amb un Danton. "Mussolini", en canvi, recorda el prudent Siéyes.

El gat també en feia de comparacions. I trobava natural que Jacqueline, amb els seus arrauxaments i el seu caràcter desigual i llunàtic, lligués tant be amb "Black". A ell li plavia més Auban: el trobava més reposat, més seriós. I li dolia no poder-lo acompanyar quan Auban sortia a passeig, car comprenia que això no hauria estat bé per un gat, tan primmirats davant el dir de la gent. Però quan Auban llegia ~~prop~~ ~~el~~ ~~for~~ prop del foc, malgrat que el molestaven la companyia del gos -que ni dormint sabia estar-se quiet i tenia el vici de somniar alt- i el fum de la pipa, s'arraulia damunt un coixí, damunt un silló, i es dedicava a contemplar les flames de la llar amb els seus ulls qu'eren com dues grans gotes d'oli d'oliva. De nit, com en tots els animals nictàlops, la seva pupil·la -que durant el dia era com una ratlleta negra i vertical en la verdor de la còrnea- es dilatava i era com una cirereta amb chartreuse groga groga. De tan en tan cloïa lentament els ulls i s'adormia. El despertava l'espetegar d'un tronc a la xemeneia, el girar dels fulls del llibre que llegia Auban. Esguardava al seu entorn per a convencer-se que tot seguia en ordre i s'adormia novament. De tan en tan s'aixecava i enarcava el llom voluptuosament, amb la cua dibuixant un interrogant, i es tornava a ageure adoptant una actitud d'esfinx.

"Black" contemplava totes aquestes maniobres amb un aire sorneguer, talment

(1) En escriure aquesta novel·la el dictador encara vivia.
(H. de f.a.)

com si es digués: "aquest pobre "Mussolini" esta carregat de manies". I, per ganes de plaguejar pero sense intencio dolenta, es dedicava a no deixar-lo ~~xxx~~ tranquil fent-li vent amb la cua, llançant un lladruc estrany, rebolcant-se amb les potes en l'aire. El gat, ~~xxxx~~ molestat per aquella conducta que trobava d'un mal gust extraordinari, s'aixecava, esguardava el gos amb menyspreu, i se'n anava amb aire ofès.

Indubtablement, a "Mussolini" no li passava el que li passava a "Black". Ell era més sedentari, més entenimentat, i no tenia veleitats nòmades. Per experien-
cia sabia qu'era en lloc ~~està~~ ~~xxxx~~ tan be com a casa, car alguna nit l'havia passat fora i n'estava escarmentat i penedit. Al carrer no s'està tan be com ~~els~~ ^{vera} fogons vigilant les distraccions de la "bonne". Altrament, es veia que tots els gats del poble eren tan entenimentats com ell car de nit no sortien de casa. Hi havia, pero, una excepció: el mes de gener. Quan arribava el mes de gener malgrat el fred, els gats eren posseïts per una aura eròtica i es donaven a la mala vida amb una furia terrible i emplenaven les nits de ~~xxxx~~ miols voluptuosos.

Els gats-pensava "Black",- tenen els mateixos prejudicis dels homes i fan l'amor de nit. Nosaltres, els gossos, més cínicos, el fem a tot-hora car no ens preocupa el que pugui pensar la gent.

"Mussolini", el més de gener, desapareixia de casa per a fer-hi - quan la gana l'apretava - alguna ràpida visita i tornar a desaparèixer; s'amagria; la seva veu s'aprimava, s'afeblia...

Jacqueline deia, escandalitzada:

-Aquest gat es un brut.

"Black" somreia -paraula: els gossos també somriuen- i s'alegrava de les febleses amoroses del gat que el feien més humà, més de cada dia, i gracies a les quals perdia el seu desagradable aire de superioritat.

X / X

Una vella aristòcrata

Hom viu de tòpics i llocs comuns, ^{cosa molt útil} sobretot en la conversa, car es-
talvia ^{el} pensar per compte propi, i molt agradable per a certa mena de gent. Es ~~per~~
per això, perquè no poden evadir-se del domini del tòpic, que els que han tingut un passat tènol malden desesperadament per a enterrar-lo, per a ofegar-lo, car hom diu que "el passat retorna".

A la senyora Brousson, que abans de casar-se es deia Germaine Dulac, no li fa cap gracia que el seu passat retorni. Ni li faria cap gracia que fos conegut. La senyora Brousson no vol saber res de Germaine Dulac. Es una vida passada, morta, que no te cap lligam -ella voldria voldria que no tingués ni el del record- amb la seva vida actual. Es difícil, pero, ofegar el record, aquest corc terrible, implacable.

Germaine Dulac era filla d'uns petits comerciants d'una petita ciutat del departament de l'Indre. Els afers a casa dels pares de Germaine no anaven massa be. El pare, que no sabia reaccionar contra la maltempsada, es donà a la beguda. La mare es passava hores i hores a l'església demanant a tots els sants de

la Cort Celestial que posessin un xic d'ordre en el llibre de Caixa del petit comerç. La filla, Germaine, es dedicava a llegir novel·les idiotes i a passejar pels environs, a l'hora del cap al tart, amb els joves del barri. Un vespre un d'ells la tombà damunt l'herba, al peu del monument d'una gloria local.

La noia, qu'era tot el contrari d'una passional, no comprenia el que li havia passat. Havia estat l'embuix de l'hora, les novel·les idiotes que llegia del mati al vespre, la miseria i la fredor de la llar paterna? No ho sabia. Tingué por, una gran por, car, malgrat la lectura de les abominables novel·les, sabia que els infants no venien del cel. Tingué por de l'escarni, de la burla innoble, de la vergonya terrible que hauria de passar. Davant seu no s'obria més que un camí: fugir, fugir ben lluny, on ningú no la conegués.

I un vespre prengué un dels pocs bitllets que restaven a la casa i marxà a París on arribà l'endemà. A París, mentre tingué diners, feu una vida molt quieta. Visqué en un hotel brut i sordit de Montmartre, una "garnot" (1) en el qual, de dia, regnava un gran silenci i que de nit frequentaven les miserables criatures que a Clichy, a la plaça Pigalle i a la plaça Blanche fan fira del seu cos. De nit l'hotel era ple de crits, de ~~renecs~~ renecs, de rialles, de veus escanyades per la sífilis i l'alcohol. Germaine tenia por, una por de bestia aconrallada. Però com s'aborria, ^{una nit} en éixir del "bistro" on dinava i sopava, entrà a un ball public. Allí conegué a François, dit "Dédé la Bastoche" pel seus intims i "monsieur François" -la gent del "milieu" mai no empra el cognom- pels que hi tenien afers. Car François, simpàtic, alegre, amic de "guincher" (2) i de "goualer" (3), era un dels "placeurs", un dels "marchands de viande" (4) mes importants i tenia tres o quatre "largues" (5), que treballaven per a ell.

François la mirà atentament, com en les fires hom mira i remira el bestiar abans de comprar-lo. Després la convidà. Parlaren, begueren, ballaren. La feu riure. I se'n anaren -ella, sense cap mena de voluntat, es deixava dur com una barca a la deriva- a "la dorme" (6).

A l'endemà al mati "Dédé La Bastoche" coneixia detalladament l'aventura de Germaine i pensava treure'n tot el profit possible. Li digué, per a tranquil·litzar-la:

-Has tingut una gran sort en trobar-me, car París per a les noies com tu creu que es un trenca colls com no en tens idea. Però m'has trobat a mi i no t'has de amoïnar per a res. Ara divertim-nos uns quants dies i després pensarem en la feina. Tinc molta influència jo, saps? soc un home de negocis i mal anirà que no et trobi una cosa o altra.

(1) "Garnot": hotel meublé. (N.de l'a.)

(2) "Guincher": ballar. (N.de l'a.)

(3) "Goualer": cantar. (N.de l'a.)

(4) "Placeur", "marchand de viande": l'home que es dedica a enviar dones als burdells i que, ultra la comissió de l'amo, percebeix part dels guanys de la prostituta. (N.de l'a.)

(5) "Largue": prostituta. (N.de l'a.)

(6) "Aller a la dorme": dormir amb dona (N.de l'a.)

La passejà per tavernes i balls públics, la feu beure, la feu fumar. Deu o dotze nits foren prou per a prostituir-la, per a ensinestrar-la en tota mena d'aberracions ~~sexuals~~ sexuals, adhuc les més abjectes. Ella primerament, intentà resistir, rebel·lar-se. "Dedé La Bastoche", però, era home de poca paciència i sabia com domar les dones. D'una pallissa terrible -cops de puny, puntades de peu, bufetades- la deixà mig baldada. Hem de confessar que procurà no malmetre-li el rostre. Ja no cal dir-ho: la convencé. I al cap de quinze dies, desaparegudes les senyals de la pallissa brutal, Germaine era "en cabane" (1) a províncies.

El bordell era en una petita ciutat marinera i el frequentaven gent seriosa, important: el notari, els consellers municipals, el farmacèutic, un ex-alcalde, algun capità de barco, un cònsol espanyol que hi anava per aborriment, els viatjants de comerç i altres senyors de compromís. A la població n'hi havia un altre de bordell, mixte de taverna, frequentat per gent de mar que s'embriagaven de gin, ballaven al so d'un acordeó i es barallaven sovint ganivet en ma. Alta ja la nit, quan el port era desert i tan sols s'oïa la remor somorta de l'aigua en topar amb les naus de poc tonatge, en els pals de les quals, talment com un fanal, s'hi penjava un estel tremolós i la faç pal·lida de la lluna, les cortines vermelles del bordell donaven una claror melodramàtica i s'oïen el so de l'acordeó i les rialles ~~esquinçades~~ esquinçades dels mariners i les prostitutes.

L'altre era una cosa més com cal. A l'altre s'hi feia una vida ~~menx~~ quieta, tranquil·la, seriosa, gairebe familiar. El regentava madame Ursula, una dona plena de greix, que li agradaven els contes verds -sempre que no fessin referència als capellans car, "sigui com sigui, cal tenir creences"- el rom de la Jamaica i els cigars de l'Havana.

A la casa, a més de Germaine, hi havia quatre dones que es renovaven periòdicament, malgrat que algunes restaven més que les altres, segons els gustos de la concurrència. Quan, per conveniències del negoci, marxava una de les que "haviem fet bondat", la mestressa s'enternia i tot eren plors i abraçades.

-Ja ens escriuras!...

-Recorda't de nosaltres!...

-Siguis assenyada com fins ~~ara~~ ara!...

-Torna aviat!...

Les altres quatre malaurades que, amb Germaine, vivien a la casa, eren Marie Jeane, una algerina que es donava importància i jogava un xic a la fama de les Camelies; Margot, una bretona que cada dia anava a missa primera i, per a fer-se perdonar la seva miserable condició, tenia l'alcova plena d'estampes religioses; Nicolle, una perpinyanenca estúpida com una vaca, que sentia -tal vegada per allò de les afinitats electives- una gran admiració envers els gendarmes i l'element oficial; i Paulette, una marselesa molt alegre i mentidera que creia veritats totes les mentides que deia.

Durant el dia la casa estava sumida en un gran silenci i la mestressa i les noies s'aborrien amb una docilitat i una disciplina admirables. Mentre la mestressa bebia copetes de rom i fumava els seus grans cigars havanesos, les noies llegendien novel·les ximples o es sargien les mitges de seda artificial i les banyes llampants.

(1) Viure al bordell exercint les funcions de prostituta. (N. de l'a.)

A la nit era una altra cosa. A la nit venien l'ex-alcalde, el metge, el farmacèutic, el consol. Algunes nits, a més de les personalitats ja esmentades, compareixia algun viatjant, algun capità de goleta, i la reunió esdevenia més sorollosa, més turbulenta. Hom bebia més cervesa, hom reia més fort-gracies a les ~~xx~~ historietes porques que contava el foraster- hom ballava. A les dotze, però, ~~tot~~ tot-hom desfilava i les noies i madame Ursula se'n anaven a dormir tranquil·lament en pau i gràcia de Deu. Excepte algun viatjant més tabalot que els altres i que no tenia el terrible "que diran", no hi havia costum que cap dels visitants passés la nit a la casa compartint el llit mercenari amb qualsevol de les cinc miserables sacerdotesses de Venus. Madame Ursula era molt primmirada en qüestions de moral i no volia escandalitzar els pobladors de la petita ciutat, gent que perdonava tots els pecats menys el de l'escandol. Madame Ursula no es sentia, ni molt menys, avergonyida del seu comerç vil. Segons ella tenir un bordell era com tenir una adrogueria, un estanc, una carniceria: una manera com qualsevol altra de guanyar-se la vida. Bona prova d'això era que la Llei -per a la gent com madame Ursula la Llei sempre te majúscula- l'emparava i de cases com la seva n'hi havia arreu de França.

Val a dir que els pobladors de la petita ciutat tenien a madame Ursula per una dona molt entenimentada i com calç i, sempre que no era massa compromès, la saludaven amb respecte. Sabien que pagava puntualment la contribució; sabien que llegia un diari d'orde; sabien qu'era rica i estalviadora. I adhuc hi havia qui assegurava -la riquesa i l'orde escusen tantes coses!- que, malgrat dedicar-se a un negoci com aquell, feia tots els possibles per a no donar mals exemples a les noies.

Com tota la gent que viu d'una manera poc digna, madame Ursula feia molt cas de la moral, en parlava sempre, se'n emplenava la boca. Els divendres i altres dies de precepte a la casa el dejuni era obligatori; el dijous i el divendres de la Setmana de Passió no rebien visites masculines de cap mena; les bromes atentatòries a l'Església i a l'autoritat eren prohibides; hom celebrava el Sant de les noies. I quan arribava Nadal paraven la "crèche" (1) i guarnien un gran arbre de Noel que cada any anava a cercar al bosc un sabater del barri. L'ornament de l'arbre era obra exclusiva de madame Ursula i el sabater. Fins que tot no estava ben llest no hi deixava entrar ningú. Cada any, es clar, les noies i els parroquians s'admiraven molt i deien que mai no havien vist un arbre tan bellament ornat i proveït com aquell. Si volem ésser fidels a la veritat hem de confessar que les cintes de tissú platejat, els sarrells, les boles de vidres de colors, les espelmes blaves, verdes i grogues, i els estels de llauna hi abundaven. També hi havia ninetes de cel·luloide, bombons, trompetes de carto. Madame Ursula, a més a més, -i en això es distingia el seu de tots els altres arbres de Noel- hi posava, dalt de tot, una bandera francesa i el retrat del President de la República. Penseu: es tractava d'una senyora molt patriòtica.

En la construcció del pesebre, empresa més difícil i complicada que la del arbre emblemàtic, també hi prenia part el ~~sabater~~ sabater. L'ajudaven el farmacèu-

(1) La traducció literal del mot es "menjadora" i fa referència a les que, destinades al bestiar, hi ~~xxxxxx~~ ha a les estables. La "crèche" francesa es una mena de "pesebre" català. (Nota de l'autor.)

tic, el cònsol, i alguna de les noies. Per a la construcció del pesebre, a més de les figuretes de fang -que hom guardava en una caixeta de fusta- calien uns cabassos de sorra, uns trossos de cartó pintats i retallats capriciosament per a representar les muntanyes, unes casetes, també de cartó, uns trossos de ~~vi~~^{vidre} per a figurar els rius, un paper blau que, com teló de fons, fingia el cel de la nit lírica de Nazareth, uns branquillons d'arbres, uns grapats de molsa...

La nit de Nadal hi havia gran festa al bordell. Hi anaven els parroquians més importants, que tan sols podien restar fins a tres quarts de dotze car calia acompanyar les famílies a la missa del gall. Ells s'haurien quedat de bona gana si haurien engegat la família al botavant, però la por del "que diran"...

Bebien xampany -aquell vespre la cervesa estava arreconada- menjaven dolços, i anaven a cantar davant el pesebre. Les cançons primeres eren sentimentals i cursis, ensucrades i tendres, i no tenien res que veure amb la bella llegenda nadalenca -la nit, la lluna, una noia que plora sense saber ben bé perquè...- i l'ex-alcalde, que era un sentimental, sobretot quan bebia, ~~ixplora~~ hi plorava d'una manera enternidora. Després, però, les cançons ja no eren tan sentimentals, tan tendres; ja començaven a tenir un punt de verdor, ja començaven a tenir un punt de pebre. Acabaven cantant les coses més porques, les més desvergonyides. Hom oblidava fàcilment que celebraven el naixement de Jesús i els senyors formals perdien la formalitat i les noies no la perdien perquè no n'havien tingut mai. L'escena adquiria un grotesc pujat de tò. Les cançons eren acompanyades de pessics, d'abraçades, de rialles espesses de luxúria. Els senyors formals, ara l'un, ara l'altre, desapareixien acompanyats d'alguna de les noies, segurament per a cantar a duo i sense testimonis.

Madame Ursula somreia amb indulgència:

-Mare de Deu! Mare de Deu! Quins homes!..

A les dotze -els senyors eren a missa amb la família- les noies deixaven les sabates davant la xemeneia de saló i se'n anaven a dormir per a somniar, com en els seus anys d'infantesa, el Papà Noel de la gran barba nevada.

L'endemà, quan es llevaven, cada una trobava el seu present: una bata de seda, una capsa de mitges, un estoitx de perfumeria, un paquet de novel·les de les que "poden posar-se en totes les mans"...

En aquesta festa qui no s'hi divertia era el cònsol espanyol. Nadal es una festa d'intimitat, de caliu familiar, i el pobre home, lluny de la llar, lluny dels seus -la mare i dues germanes- enyorava el Nadal d'Espanya sense prostitutes, sense cançons ~~porques~~ porques. Es trist passar Nadal lluny de la llar, i adhuc els homes més insensibles, més mancats d'imaginació, en senten l'enyorança. Les altres nits de l'any, el cònsol no es sentia estranger en aquella petita ciutat ~~francesa~~ francesa, en la companyia d'aquells pobres senyors que es creien importants, d'aquelles pobres noies que ~~que~~ es creien alegres, en aquell ambient terbol i estupid del bordell. La nit de Nadal el cònsol es sentia sol, foraster, estrany, i tot el que el voltava li semblava lleig, mesquí, desagradable. I recordava Toledo, el seu poble, blanc de lluna i bell com una decoració de teatre, tremolós de cançons i de guitarres. I sentia que, gràcies al record, qualsevol cosa l'hauria fet plorar i, com això en un cònsol no està gens bé, ofegava la seva emoció en xampany. [Quan preludiava l'Agost i madame Ursula trobava que la calor començava a apretar un xic massa, se'n anava a Cauterets a casa d'una germa-

na que regentava un hotel. L'acompanyaven, cada any, les tres noies que s'havien portat més be, les que havien donat més rendiment. A Caunterets passaven per nebots de madame Ursula i hi havien de fer el paper de filles de bona família, entenimentades, respectuoses, formals. Quina vida, per a les pobres prostitutes, la d'aquells trenta dies d'Agost! Freqüentaven el Casino, feien excursions pels environs, ballaven amb nois de bona família que les prenién per senyorettes honestes i els ~~xxx~~ hi deien, tot ballant, ballant, les grolleries que els nois de bona família no gosen dir en un cabaret. Hi havia dues coses que els plavien per damunt de tot: anar a l'església com tothom i no veure's obligades a compartir el llit amb cap home.

Era, doncs, una gran cosa figurar entre les dispeseres de madame Ursula. Germaine pensava que, fet i fet, valia més aquella vida platxerosa i fàcil, que no pas la de casada, massa plena de mals de cap i obligacions.

Dels parroquians, que gairebé sempre eren els anteixos, tampoc hi havia queixa possible. Eren gent assemyada, burgesos respectables que passaven de la quarantena -això els més joves- i no eren exigents ni s'assemblaven en res a Dedé La Bastoche. ~~xx~~ ~~xx~~ Ah, Dedé La Bastoche! Era la seva ombra negra, el seu malson, el seu turment. Cada més li havia d'enviar bona part dels guanys -l'altra se la quedava madame Ursula- car si no ho hagues fet, les conseqüències haurien estat força enutjoses per a ella. Sembla que malgrat els gendarmes, malgrat tota la màquina policial francesa, les pobres dones que -per ganduleria, per vici per afany de luxe, que sempre resulta frustrat- es dediquen a això que quatre imbecils nomenen "vida alegre" mai no poden lliurar-se dels "placeurs" que les exploten i que, moltes vegades són tolerats per la policia que els converteix en "mouchards".(1) Veureu: per un policia, encara que sigui ~~francès~~ francès, sempre és més respectable un "macarró" que no pas, com exemple, l'home que, des de el llibre o el periodíc, defensa uns sentiments, unes idees de llibertat i de justícia.

Quan Germaine es queixava, la mestressa li deia:

-Si, és clar, ja ho veig: és desagradable... Aquesta esclavitut, aquest sentir-se sempre lligada... Altrament aquests nois també tenen les seves avantatges i sense ells cap de vosaltres trobaria ocupació.

Una nit el notari es presentà amb un amic seu, el senyor Brousson, notari d'un poble de la muntanya, que havia anat a visitar-lo per un afer professional. Era un home d'una cinquantena d'anys, amb el rostre encès, un nas ample, uns ulls ^{iguals} ~~com dos granets de rain~~, una calba docta i una barba rossa talment com si els cabells que havia de tenir al cap li haguessin relliscat fins la part inferior del rostre. Anava molt polit, no costava gaire ~~endevinar~~ d'endevinar que tenia la mania de la pulcritud, que sempre és preferible a la mania de la brutícia. Feia molts compliments, les paraules un xic gruixudes i els contes verds li produïen una sensació de disgust i tenia una timidesa de col·legial.

El seu col·lega, qu'era un plaga, li recomanava:

-Apa, home, animeu-vos! Aci ningú no us coneix i en podeu fer de les vostres.

(1) "Mouchard": delator, confident. (N. de l'a.)

I per a que en fes de les seves l'aparella amb Germaine.

~~El senyor Brousson, que era un home de poca feia, no s'adonava fins llavors que al món existia la dona. Les que havia vist abans no comptaven. L'amor, que abans li semblava cosa de novel·les, cosa de desvagats i per a perdre el temps, ara se li apareixia com una gran claror apoteósica en la seva vida gris i àrida de vell fadri. No podia prescindir de Germaine i s'abandonava a aquell dolç i cal·lid del·liqui carnal tant talment com un adolescent.~~

Amb Germaine es feren molt amics i hi anà tots els dies que fou hoste de la petita ciutat marinera. De Germaine, ultra els atractius físics -era alta, rossa, amb ulls d'un blau profund- li plavia la seva humilitat, el seu aire casolà que tant l'allunyava del tipus banal de la prostituta. Li semblava una noia de bona família -savía llegir i escriure, tenia creencies rel·ligioses, savía cuinar, cosir, brodar...- que, per equivocació, havia caigut al bordell. Germaine, veient l'efecte produït en el senyor Brousson, posava de relleu les seves virtuts i s'enorgullia intimament que no la prenguessin per una noia com les altres. Quan el senyor Brousson retornà al seu poble donà un bitllet de cinc cents francs a Germaine "per a que es recordés d'ell" i li prometé que tornaria.

Al cap de poc temps el notari deia a la prostituta:

-Noia, has fet sort. Brousson cada vegada que m'escriu em dona records per tu. Es veu ben bé que li has entrat per l'ull dret... Be, si, és clar: com l'home no ha vist el món per un forat i tu tens aquest aire de mosqueta morta... T'adverteixo que es ric i fadri.

De llavors ençà, de la mateixa manera que a les altres noies les nomenaven "l'algerina", "la bretona", "la marselesa" -cosa que a la mestressa no li feia cap gràcia car aquest quidproquo li semblava poc menys que un crim de lesa patriatri- a ella la nomenaren "la notaria".

El senyor Brousson en saber-ho se'n alegrà.

-Així es recordarà més de mi -digue.

Quan es presentà per segona vegada, Germaine s'enrojolà com una núvia i madame Ursula l'acollí amb tants alegrois com quan una mare reb la visita del preterentendent d'una filla.

Era un idil·li grotesc, tendre i esquíat, amarg i cursi. El senyor Brousson, que de jove havia estat un bon noi, entenimentat i prudent, que tan sols pensava en la carrera i en fer diners, no s'adonà fins llavors que al món existia la dona. Les que havia vist abans no comptaven. L'amor, que abans li semblava cosa de novel·les, cosa de desvagats i per a perdre el temps, ara se li apareixia com una gran claror apoteósica en la seva vida gris i àrida de vell fadri. No podia prescindir de Germaine i s'abandonava a aquell dolç i cal·lid del·liqui carnal tant talment com un adolescent.

Acabà ~~per després~~ desplaçant-se cada disabte de la seva notaria i no retornant-hi fins al dilluns. Quan era fora, escribia cada dia a la prostituta. Els parroquians del bordell feien molta broma amb l'enamorament del notari i les companyes envejaven Germaine.

Fins que un dia el pobre senyor Brousson proposà a la noia que abandonés aquella vida infame. La volia per a ell tot sol. Volia que ningú no la toqués, que ningú no la veiés.

Germaine, es clar, ~~acceptà~~ acceptà.

-Pero es que -digue el senyor Brousson tement un refus- jo soc un home respectable, ben considerat, visc amb una germana not primmirada, i ens heurem de casar.

I Germaine també acceptà.

I el senyor Brousson, qu'era una "ànima de Deu", es senti molt content que acceptes.

Pagà tots els seus deutes a madame Ursula i deposità la prostituta a casa d'una tia per a donar temps a arrenjar els papers. Quan els papers foren arrenjats, es casaren. Foren padrins un ~~exceix~~ capellà i ^{un} capità de gendarmes. La núvia, vestida virginalment de blanc, feia molt goig.

I el matrimoni visqué amb la germana, una pobra dona prima com un disc de gramofon i lletja com un indiot. Com en els contes de fades -això passa sovint a la vida- foren feliços: el senyor Brousson perquè estimava la seva dona i trobava, com troben sempre els enamorats, que reunia totes les ~~condicions~~ ^{perfeccions}; Germaine perquè no havia de compartir el llit amb el primer arribat i perquè realitzava el somni de tota la seva vida: ésser una senyora respectable; la germana perquè no s'avorria com abans, quan era sola amb el germà.

No ~~comptaven~~ comptaven, però, amb "Dedé La Bastoche". Això també passa sovint a la vida: quan hom es més feliç, quan hom viu més tranquil, sempre apareix, en una forma o altra, un "Dedé La Bastoche" qualsevol que ho pertorba tot i fa l'efecte d'una gran pedra llançada a les aigües quietes d'un llac.

Veient que, com altres mesos, no li enviava els diners, el "mac" escrigué a Germaine preguntant què passava. Naturalment, la carta li fou retornada sense obrir. Llavors, ja francament intranquil, escrigué a madame Ursula. Madame Ursula, que sabia que amb els tipus ~~com~~ de la condició de "monsieur François" calia estar-hi be, li contestà molt amablement dient-li, sense, però, donar-li detalls, que Germaine ja no era a la casa, que ho havien sentit molt perquè era una bona xicota molt treballadora, que havia fet sort car havia trobat una senyora molt rica que l'havia "retirat".

"Dedé La Bastoche" decidí fer un viatge a la petita ciutat marinera per a entrevistar-se amb l'honorable mestressa del bordell. A madame Ursula la visita no li feu cap gràcia. Havia consultat amb el notari, que seguia essent un dels parroquians més fidels de la casa, i el notari li havia fet entendre que no calia descobrir al "placeur" ni el nom del senyor Brousson ni el de la vila on vivien ell i Germaine.

"Dedé La Bastoche" pregà, menaçà. Tot fou debades: madame Ursula ho sentia molt però no podia indicar-li la nova residència de Germaine pel senzill i poderós motiu que l'ignorava.

-Jo la trobaré i es recordarà de mi -digué "Dedé".

I la trobà.

El senyor Brousson, però, coneixia l'aventura i quan l'indesitjable menaçà amb el xantatge de l'escàndol, el capità de gendarmes que havia estat padri de noces arrenja l'afer d'una manera ben expeditiva. "Dedé La Bastoche" retornà vençut a París. Tots els negocis tenen les seves falles. Amb el casament de Germaine el "mac" havia perdut una rendeta. Les aigües del llac tornaren a aquiescència.

La vida s'escorria lenta, tranquil·la, igual, dolçament monòtona. El matrimoni vivia feliç. La mort de la germana, causada per un atac d'uremia, no fou una tragèdia car ~~no hi havia cap~~ ni ~~la senyora~~ ni el senyor Brousson no eren ap-

tes per a la tragedia. La ploraren discretament, l'enyoraren discretament. I després l'oblidaren.

Com el senyor Brousson sofria de reumatisme, a l'estiu anaven a passar un parell de mesos a una petita vila d'aigües. Allí ningú no els coneixia i Germaine podia donar-se els aires de gran senyora que tan li plavien. El que no li plavia era l'estada a l'hotel: per car i perquè s'^exposava -la por que el passat infame fos descobert no l'ha deixat mai- a que la coneguessin algun antic visitant de madame Ursula. Decidiren comprar un terreny i fer-s'hi una casa. Al poc temps d'esser feta moria el pobre senyor Brousson i deixava a Germaine a mes de la casa on passaven l'hivern i la residència estiuenca, una fortuna de mes de tres milions de francs.

Germaine tenia quaranta vuit anys quan el pobre senyor Brousson moria, -ella, sinó amb amor, el recorda sempre amb respecte i agraïment- cansat de tantes actes i tantes paperasses. Germaine ~~vengué la casa~~ es retirà, en senyal de ~~dol~~ dol, a la casa muntanyenca. Mai mes no s'havia recordat dels ~~seus~~ pares, que vivien en la misèria i li escribien de tan en tan. Rica i vidua, tampoc no els recorda. Moralment era una dona poc sensible, poc efusiva. Creia en l'Església Catòlica Apostòlica Romana no pas per fe en les doctrines del Crist -que posades en pràctica li haurien semblat una cosa absurda i de mal gust- sino perquè això donava respectabilitat i feia senyor. Creia en l'exercit -l'exercit, per ella, eren els generals, car els soldats no comptaven- i en la policia, dues forces al ^{servei} ~~seu~~ de la riquesa. Hauria desitjat per a la França una monarquia en lloc d'una república, car trobava que la monarquia era més llampant, més espectacular, més senyora. Però com la república era molt assenyada, molt burgesa, molt conservadora i es manifestava amb un gran respecte envers els rics, la senyora Brousson tolerava la república. Llegia diaris i algun llibre perquè creia qu'esser un xic culte -un xic tan sols, però, car els excessos són perillosos- mai no està malament en una senyora vertaderament senyora. La seva premsa eren el Figaro, L'Il-lustration, el Gréngoire. Els seus novel·listes, Marcel Prevost i Henri Bordeaux.

Físicament era una dona alta, ossosa, rossa d'un ros d'aram -començava a tennir-se els cabells- amb uns ulls blaus, d'un blau fred i mineral, de mirada freda i antipàtica. D'ella hauria pogut dir-se el que hom deia de ^{Saint Just} Robespierre: que duia el cap amb tanta unció com si es tractés d'una custòdia. [Va sempre molt maquillada, molt perfumada, Va sempre molt ben vestida, i, detall que a Auban li fa una certa gràcia, du sempre un bastó.

Els hiverns els passa a Niça. Els estius al poble on ha anat a viure Auban. Tot-hom la respecta molt. Tot-hom la considera molt. Quan hom, però, vol fer el seu elogi, no diu: "Es una senyora molt bona", sino:

-Es una senyora molt rica.

Auban sent un absolut, un profund, un total menyspreu envers la vella prostituta. No pas pel seu passat; ^{que ignora} pel seu present. La vida de la vidua Brousson es una vida eixuta, d'una gasiveria feroç, immisericorde. Els diners de la vidua Brousson no han servit ni per a fer el be ni per a crear la bellesa.

Quan mori, pensa Auban, hom podrà posar a la seva tomba, com epitafi, l'epigrama de Voltaire, canviant-hi tan sols el sexe:

Je sais bien qu'un ~~homme~~ homme d'église
qu'on redoutait fort en ce lieu,
vient de rendre son âme à Dieu;
mais je ne sais si Dieu l'a prise.

X

Una gent que no respecta la moral

Michel Audiat es un hotelier. El seu pare ja n'era -fou ell qui inicià el negoci- i l'hotel, un dels dos o tres oberts tot l'any, es dels mes democràtics del poble. El freqüenten firaires, contrabandistes espanyols, pagesos i petits comerciants de la rodalia, viatjans de comerç. A la planta baixa hi ha el cafe, a l'entresol el menjador i al primer i al segon pis les cambres de dormir tan sols ocupades en la seva totalitat quan arriba l'estiu. El cafe, la part més important del qual es, a l'estiu, la terrassa, que ocupa una bona part de la plaça, es de dimensions reduïdes -hi caben deu o dotze taules- mes llarg que ample, molt baix de sostre. A les parets hi ha uns grans miralls i uns ~~anuncis~~ anuncis, molt virolats, de licors i aperitius; el taulell es ple de plats, tasses, copes i culleretes, com tots els ~~taulells~~ taulells de cafe, i te una alta ~~per~~ prestatgeria en la qual s'arregleren ampelles de rom, de conyac, de menta, d'anís, de vermut... Hi ha uns seients tapissats de vellut vermell, i, al costat del taulell s'obre la boca d'una escala que mena al menjador. A l'hivern, quan la neu interromp el treball a l'aire lliure, els pagesos venen al cafe a jugar a la "belote" i l'emplenen de crits i de fum de les seves pipes. A les nits, a més a més, hi venen "l'agent de ville", que es un bon home qua mai no riu pere que creu que vestint uniforme el riure es ~~gan~~ gairebe una profanació, el secretari de l'Ajuntament i l'estanquer. Fa de bon estar-hi les tardes d'hivern al ~~café~~ cafe dels Audiat, quan neva i, malgrat la neu, que embolcalla el poble en un ~~gran~~ gran silenci, hom no pot resistir la temptació d'eixir de casa. L'atmosfera càlida de l'interior en contrast amb el fred de fora, esmeril-la els vidres a través dels quals les figures i el paisatge apareixen borroses com en una foto mal revelada. Les tardes d'hivern, al cafe dels Audiat, hom pot passar un parell d'hores bevent un grog ben calent, llegint unes pàgines d'un bon llibre, veient jugar a la "belote", o, simplement, fumant la pipa sense veure ni sentir res.

Els vells Audiat duïen un temps tot el pes del negoci, ajudats, ~~quan dormia~~ la saison, per quatre o cinc noies del poble que feien funcions de cambres. A l'hivern, com no hi havia tanta feina, el matrimoni i el fill, Michel, regien la casa sense gaires empentes. Eren una parella simpatica, molt nets, molt cordials que tenien el do de saber somriure, ~~do~~ que no te tot-hom, sense adulació.

El fill havia ~~heretat~~ heretat les virtuts dels pares. Era -es- un minyo ple de cordialitat, de simpatia, obert, generós, treballador, d'una vitalitat extraordinaria, i, a mes a mes, molt amic de la xala i de la gresca.

Els pares li deien sovint:

-T'has de casar, Michel. Has de cercar una bona noia, no hi fa res que no sigui rica mentre sigui bona i treballadora, i t'has de casar. A la casa ens manca una dona. I a tu també, car d'aquesta manera potser posaràs un xic de ~~xxx~~ seny.

El noi contestava amb una rialla i un petó al rostre marcit de la mare. I seguia la seva vida de sempre: ballades, xèflis amb els companys, enamoraments...

Quan morí la mare -s'apagà dolçament, lentament- l'orfe i el vidu visqueren uns dies amargs de desolació. Amb quina punyent intensitat sentien la perduda de la ~~seua~~ veu feble i atiplada, del caminar adelerat de la velleta! Quan vivia gairebe no la veien. I ara que se'n havia anat, ara que els havia deixat, quina solitud pregona hi havia a la casa!

El pobre vell, abans tan pulcre, tan polid, anava brut, descurat, no menjava, es passava les hores senceres sumit en un silenci doloros. El fill, com un infant, es passava les nits plorant.

Quan el vell oïa els seus sanglots -dormia a la cambra del costat- recomanava amb una veu dolorosa i plena de llàgrimes:

-Sigues fort, noi!

Al cap d'un temps Michel es casava: amb una noia del poble, filla d'uns catalans de Perpinya, que els primers dies de restar els homes sols havia anat a ajudar-los. Feia un bon casament, car els Audiat eren rics. Ella, pero, no hi pensava en això. No s'havia casat ni per amor ni per cobdicia: s'havia casat perquè aquells dos homes li feien llàstima.

Véronique no era ni bonica ni lletja. Tenia, pero, un somriure d'una bondat infinita que sabia perdonar-ho tot i una mirada dolça i profunda. El vell, en veure-la tan bona i tan coratjosa, estava molt content i l'estimava més que el noi. Deia, amb una ingenuïtat adorable:

-En fa l'efecte que t'has casat una mica amb tots dos.

~~xx Verónica responia dolçament:~~ I Véronique responia dolçament:

-Gracies, pare.

Michel, el marit, je l'estimava, es clar, pero no hi donava gaire importància car creia que això -estimar la dona- era lògic en tots els matrimonis i, per tant, no calia fer-ne escarafalls.

Com la vida té una força enorme i brutal que ho arrecona tot, i tot ho allunya, el record de la mare morta ja no fou la punyida dolorosa dels primers dies: fou un dolç record, fou com un tema musical que's perd, que s'afebleix, pero que mai no acaba de perdre's ni afeblir-se perquè es en el nostre cor on neix, on perdura i on canta.

I Michel, malgrat el matrimoni, i sense deixar d'estimar l'esposa, tornà a ésser el minyó alegre i eixalabrat d'abans, amic de xales i taulejades i embolics amb dones.

El pare s'empipava. Deia:

-Ja ho se que no ho fa amb mala intencio, amb intancio d'ofendre't. Pero m'agradaria que posés un xic de seny.

Véronique, dolçament, responia:

-No el renyeu, pare. No li digueu res. Ell es així i, que voleu fer-hi? Jo prefereixo això que no pas veure'l sofrir com abans.

El vell s'admirava:

-Ets una santa, Véronique. No n'hi ha de dones com tu. Michel no se la mereix pas una dona com tu, tan bona, tan intel·ligent. Li trencaré el cap!

Quan arribava Michel no li trencava el cap, car el noi, amb quatre moixaines el desarmava. A Véronique, dolça i maternal, no calia desarmar-la.

-Soc un tabalot -li deia ell- però, encara que no ho sembli, encara que no em cregui's, t'estimo.

-Ja et crec, ja sé que m'estimes: a la teua manera.

-No et podria oblidar per cap altra dona.

-També et crec, però t'entretens amb les altres.

Ell, que sabia que ~~Véronique~~ Véronique ho encertava, s'avergonyia. Ella somreia i el besava.

Un dia, però, esclatà la tragedia. Havia conegut una noia en un poblet proper a Toulouse i sense saber ben bé el que feia, oblidant que era casat, per costum, perquè sí, perquè la noia era al·lègra com ell, li feu l'amor. Es deia Angèle, no tenia pares, i vivia amb un oncle vell i maniàtic, sord, excessivament afeccionat al vi. Una nit de festa, després del ball, Michel entrà al dormitori d'Angèle i hi restà fins la matinada.

Es veieren altres vegades, moltes altres vegades.

Al cap de tres mesos Angèle li confessà que aviat no sabia com amagar el seu estat.

Michel retornà trasbalsat al poble. Havia comès una bretolada. I el que era més injustificable: l'havia comès sense necessitat, estupidament. Tenia consciència que havia obrat malament, ~~xxxxx~~ que havia fet el mal sense com va ni com costa, i això l'avergonyia, l'humiliava als seus propis ulls. No curaria mai? Seria sempre un inconscient, un baliga balaga? I ella, Angèle, que faria? On aniria? I que faria ell per a remeiar el mal? Car, ja que l'havia fet, calia remeiar-lo. Ell era casat i no tenia res que dir de la dona. Angèle era fadrina -major d'edat, però fadrina- i no podia dir-li al vell oncle maniàtic: "Et porto un fill sense pare". Decididament, la societat no estava pas massa ben constituïda. Ves perquè havien de passar tantes angúnies, si al cap i a la fi, allò tan sols havia estat una aventura banal de gent jove i un xic esbossada.

El pare i l'esposa conegueren que n'hi passava alguna. Quan el pare sabé el motiu posà el crit al cel i hi hagué una escena d'una violència aguda. Michel, davant els renys i el dicteris, tan sols responia:

-Teniu rao, pare, Soc un bretol, un ximple, tot el que volgueu. Em dol sincerament el que he fet...

-T'havia ~~de~~ d'haver dolgut abans!

-També teniu rao, però no ha estat així i que voleu fer-hi? Ara la cosa no te remei. Ara el que cal es salvar aquesta noia.

Véronique fou qui s'encarregà de salvar-la.

-Tu l'estimes aquesta noia? -preguntà al seu marit. I afegí: -No m'enganyis ni t'enganyis. No fora res d'estrany que t'haguessis cansat de mi. Veuras: Jo

no soc una dona de grans atractius...

-Calla ! Calla ! No diguis bestieses. No em facis empipar.

-Tu l'estimes ?

-No. Puc assegurar-te que no.

-Callia, doncs, ja que no l'estimes, que t'hi haguessis mirat un xic en fer el que has fet. Tan sols l'amor podria disculpar-te.

-No, no: l'amor no hi ha intervingut per res. Ha estat cosa de facecia, cosa de joc.

-Joc ben perillós i al qual els homes de consciencia no haurien ~~de~~ d'abandonar-se. Tu no ets dolent, jo sé que no ets dolent, pero ets un xic massa tabalot. I ella, aquesta noia, t'estima ?

-No, tampoc. Suspito que li ha passat el mateix que a mi. Viu en una casa ~~molt~~ molt trista, d'una manera molt trista, i es jove i li plau el riure.

-Si: i de les rialles en venen les ploralles. No t'amoïnis, ~~però~~ pero, que jo ho arranjare. Farem un assaig. Probarem de fer-la venir aci, i, si es bona noia, que es quedi. M'ajudará a portar la casa.

-Ella ? Aci ?

-Es clar.

-Amb tu i amb el pare ?

-Si, home: amb mi, amb el pare, i amb tu. Si es veritablement bona i sap capir el perquè del nostre gest suposo que no se'n sentirá deshonorada.

-Pero... pero... i la criatura ?

-La criatura, si ella es forta, podrà criar-la. I si no ho es li cercarem una dida. I per a justificar la seva estada aci, malgrat que el dir de la gent no em preocupa, ja trovarem una excusa o altre.

Tot això fou dit d'una manera simple, senzilla, sense que en Véronique hi hagués el més lleu afany de fer teatre, de sentir-se victima. No, no: passés el que passés ella es sentiria sempre prou forta davant d'aquell home que no era dolent pero era feble.

El pare, en coneixer la solució, digué *el que deia sempre*.

-Ets una santa, Véronique.

El marit, Michel, no ~~dir~~ digué res, no poté articular paraula. Estava esbalaït i la serenor de l'esposa el desconcertava.

Qui no volia avenir-se de cap manera a aquest arranjament era Angèle. Acostumada a la moral de cada dia, a la vida en un ambient raquitic i mesqui -els bons costums, el bon nom, el que diran- la situació li semblava tan absurda, tan fora del normal, que no sabia ni podia acceptar-la. Se sentia esment de l'incongruència i el grotesc del seu raonament allò li semblava una immoralitat. La cara li cauria de vergonya si acceptava.

Michel, en el fons, trobava que la noia tenia raó i no sabia com convencer-la. Recordava, però, que de raó també en tenia la seva dona i es feia un embull. Un cas com aquell mai no s'havia vist. Les dones o be es casaven com Deu mana o be eren enganyades miserablement -malgrat que d'això de l'engany se'n hauria de parlar molt, pensava Michel- i abandonades pel qui les havia enganyat.

Angèle no podia casar-se amb el seductor pel senzill i poderós motiu que el seductor era casat; no volia fer-se perdre el fill; no volia llançar-se a la prostitució. Topava amb dos essers absurds, irregulars i això li *acavava de fer*

perdre la noció de la realitat. Generalment aquesta mena d'afers, quan no poden solucionar-se casant-se, es solucionen amb l'abortament o amb un grapat de bitllets de Banc. Angèle es trobava, però, amb un seductor que tenia escrúpols de consciència, que sofria de veure-la sofrir a ella; amb un home prou sincer per a dir-li que no podia divorciar-se perquè estimava la dona que tenia, però que també l'estimava a ella; amb un home prou delicat per a no oferir-li diners; amb un home ~~l'aproxim~~ la psicologia del qual prenia, de sobte, un to que la pobra seduida no comprenia. En conèixer-lo no li havia dit si era casat o fadri. Per tant no hi havia ~~engany~~ hagut engany de cap mena. Per tant, Angèle no es queixava. Havia tingut, en la seva joventut miserable i fosca al costat d'un vell embriac i maniatic, unes hores de goig i calia pagar.

Hi hagué moments que pensà en el suïcidi. Però si ella era tan jove i la vida, adhuc en la pobresa, es tan plena d'èssos !

Michel li deia:

-Em fas sofrir. Tinc por que faci's un disbarat.

I fou ella, la seduida, qui tingué llàstima del seductor.

Com Michel no podia convencer-la, hi anà el pare. El pare, però, tampoc no la convencé. Naturalment la noia, com la majoria de la gent inculta, o de la que ~~potéix~~ ^{potéix} una falsa cultura, no tenia una noció exacta del que es moral o no ho es, o be, també com la majoria de la gent, en tenia una noció equivocada. El que li proposava Michel li semblava una aberració. Com viure sota un mateix sostre l'esposa, la seduida i el seductor ?

Véronique, que, en vista del poc èxit del sogre i del marit, hi anà ella, digué a Angèle:

-I no era mes ^mimoral que un home casat m'enganyés a mi i t'enganyes a tu ? Si Michel no t'hagués fet mare no hauria passat res. Es a dir, si: hauria seguit enganyant-me, us haurieu seguit veient fins que tu o ell us ~~haguessiu~~ ^{haguessiu} cansat. La moral, criatura, no es el que de nosaltres pugui pensar i dir la gent: la moral es obrar rectament, fer tot el be possible encara que sigui per un camí que els beneïts condemnin. Tu, per a viure dignament per al teu fill, no tens altra solució que aquesta que jo et proposo i que molts qualificarán d'indigna. Deixa'ls dir. Viu per a tu i no per als altres. No t'has d'avergonyir de res. No ets una noia dolenta car si ho fossis aviat tindries resolt el problema: primer la Maternitat i després... Has estat tan sols una mica bleda... A casa ^{hi} estarás be, car no hi serás pas una serventa...

La convencé.

Avui Michel, més assenyat, ja no es l'home de xala i de gresca qu'era abans. Té cura de l'establiment i ~~tot-hom~~ ^{tot-hom} es sent complagut del seu tarannà obert, cordial, simpatic. El seu fill, ja de vuit anys, té dues mares: Angèle i Véronique. A la casa regnen una pau, una tranquil·litat, una harmonia admirables, que farien l'enveja de molts matrimonis tinguts per respectables. Això, naturalment, es possible perquè cap de les dues dones té un temperament massa passional. Michel es el marit de les dues. No pas perquè sigui un immoral: per pietat, per bondat, per tendresa. I quan una d'elles riu en els seus braços, Michel li prega:

-Calla, que ens podrien sentir...

Ho diu per l'altra, perquè no vol ofendrer-la, perquè no vol humiliar-la.

Les dues dones no senten cap mena de gelosia l'una de l'altra. Per que Véronique que duia dol per la mare de Michel, Angèle, que no la coneixia, també vesteix robes negres. El vell Audiat ~~xx~~ s'ha sentit commogut d'aquest noble gest.

Fan tot el bé possible, ajuden els pobres, mai cap malaurat no truca en va a la seva porta.

No van a l'església. Son una gent massa immoral per a anar a l'església. A l'església tan sols hi va la gent respectable.

VII

Notes d'un carnet de Lucien Auban

Hi ha un carreró estret i curt que va de la plaça a un passeig. Aquest carrer tan sols té cases a un costat, la més alta de dos pisos: cases de façanes grises, rosades, grogues, blaves, vermelles. A l'altre costat ~~estat~~ hi ha la paret d'un jardí, coronada per una verda cabellera d'aura.

En aquest carrer els dies de sol, a l'hivern, els veïns pengen a la paret unes gavies amb ocells: canaris grogs com una llimona, cadeneres amb el cap tancat de sang. A l'hivern, els dies de sol, els ocells emplenen de refilets i canturies el carrer. A l'estiu, en canvi, que és quan jo creia que els ocells cantaven més, no els sento. I és que a l'estiu els seus cants els ofeguen unes altres besties: els ~~xxxxxxjxxxx~~ estiuiejants.

~~XXXXXX~~

Els que parlen massa de la moral són sempre sospitosos. Fan pensar en una ~~xxxx de dxxxx~~ certa mena de dones que parlen sempre de l'honra i viuen de prostituir-se.

~~XXXXXX~~

La moral és el tapa bruts dels hipòcrites.

He vist sofrir un gat, l'he vist morir. Tal vegada ha menjat alguna cosa que li ha fet mal. Tal vegada alguna bona anima del poble, alguna senyora de les que es creuen respectables perquè van a rosari i tenen compte corrent, no poden emmetzinar-me a mi, l'ha emmetzinat.

Veure sofrir una ~~bestiola~~ bestia és una cosa més punyent, més emocionant, més dolorosa, tanta vegada, que veure sofrir un d'aquests essers que es diuen superiors perquè van al barber o a la modista. Jo estic segur que hauria vist amb una absoluta indiferència els sofriments de determinats homes. I, en canvi, assistir a l'agonia d'aquesta pobre bestiola sense poder intervenir-hi per a fer-li un bé, em causa una engunia terrible. La meua impotència esdevé un turment.

Jacqueline i la "bonne" han fet a l'animaló tots els remeis casolans que'ls han passat pel magí. Tot ha estat inútil. El gat s'arrossega per terra amb els ulls desorbitats pel terror, exterioritzant el seu sofrir amb uns miols estranys.

Gairebé no pot caminar, gairebé les cames no l'aguanten i s'ha d'estintolar a les parets. De tan en tan el sacsegen espasmes terribles, i vomita. De tan en tan, ell que es tan net, llepa el parquet per a alleujar ~~xx xxv~~ el foc de la seva llengua febrosa. De tan en tan em mira talment com si volgues dir-me:

-Jo ja t'agraeixo el teu bon desig, pero no hi ha res a fer. Veig que et faig sofrir. Perdona'm. Jo voldria evitar-te aquest espectacle tan desagradable, pero no puc, no puc. Has estat bo amb mi i jo sento separar-me de tu. Es veu, pero, que ha arribat la meua hora. Et quedaras sense gat, ^{Daniel} ~~Robert~~ Auban.

A la matinada -jo llegia- ha mort.

Si Octave Mirbeau assegurava que hi ha un cel per als gossos, jo be puc creure en un cel on van els gats: un cel amb teulades nevades de ~~lluna~~ lluna i florides de xemeneies per a les cites nocturnes, un cel on els bons gats troben plats de llet a cada cantonada.

No crec, en dir això, caure en pecat d'heretgia. Si hi ha un cel per aquest animal menyspreable nomenat home no n'hi ha d'haver un per als gats ?

Els gats son superiors a l'home ^{en} ~~per~~ moltes ^{coses} ~~coses~~: no fan politica, no llegeixen diaris, no voten ni es fan votar, no tenen cédula, no estan malejats per l'instint de la propietat, no fabriquen avions ni gasos asfixiants, desconeixen la vilesa de l'adulteri, no s'organitzen per a la guerra i les seves questions les resolen individualment i cara a cara, ignoren aquesta malura de la diplomacia que tan sols serveix per a convertir els problemes en conflictes, poden prescindir del turment del telefon, s'han salvat del flagell de la paraula escrita, son el-legants, nets, ganduls, discretissims.

Si, si: deu haver-hi un cel per als gats. I el meu -com se'n hauria rigut ell d'aquest possessiu- segurament a hores d'ara, hi deu tenir un lloc.

A l'hivern, a les tres de la tarda ja no hi ha sol al poble, ensorrat en una vall en forma d'embut. El poble es tot morat d'ombra sota el cel ^{blau} i les cimes de les muntanyes que el volten tenen una gran clapa de sol que les ~~xxv~~ ~~xxix~~ abrusa i les converteix en torxes.

Pel novembre comença a nevar. La neu se'n va, torna, s'apropa al poble, se'n allunya. Hi ha una cima, pero, en la qual la neu hi resta fins el mes de maig.

Al mati, a prima hora del mati, el primer raig de sol la vesteix de color de rosa, d'un color de rosa de malla de ballarina que fa pensar en Degas.

Al cap-al-tart, quan ja el sol es post i s'encenen les primeres estrelles, la cima te una lirica i meravellosa coloració d'ametista.

Al poble hi ha un italià, que hi viu des de fa molts anys. A l'Italia feixista s'hi poria de fam i vingué a França.

Aquest italià, que es diu Giacomo, com el cavaller de ~~Seingalt~~ Seingalt, es un pobre cretí, una bestiola absolutament menyspreable. Gandul i brut, s'embriaga

i bastoneja la dona.

Aquest italià, es un exemple típic d'aquest virus que es en certa mena d'homes el patriotisme. Patriotisme xoví, infecte, estupid, inintel·ligent, que es en el fons la negació del patriotisme.

Aquest italià, que ha hagut d'exiliar-se d'Itàlia per a poder viure, canta les excel·lències del règim mussolinia: la crema de llibres a la plaça pública, la disminució de lectors en un 80 %, l'assassinat de Matteotti, la guerra infame d'Etiòpia, l'intervenció salvatge a Espanya -on els aviadors del Duce s'han cobert per a sempre d'ignomia i on ^{el nen} d'Itàlia es maleït per tantes mares- l'atac a la petita Albània.

Tot això, a aquest italià que ha vingut a França perquè al seu país es moria de fam, li semblen gestes heroiques i magnifiques. I se'n enorgulleix estupidament com si bona part de la glòria d'aquestes gestes li pervingués a ell. Que hi voleu fer! Tot-hom s'enorgulleix del que pot, i aquest cretí s'enorgulleix de les bretolades que, en nom de l'ordre i de l'autoritat, comet Benet Mussolini, ex-socialista ahir i avui botxi d'Itàlia. Això, ~~aquesta~~, aquesta mena d'orgull, es una cosa perfectament lògica. Com l'italià es una bestia s'enorgulleix de la bestiesa. Per ell l'Itàlia es Mussolini, l'oli de resina, la brutalitat, el crim. Miquel Àngel, el Dante, el Tiziano, Leonardo de Vinci, el ~~Peterro~~, no compten.

De tan en tan s'oeix un tambor repicat amb una furia veritablement bel·lica. Malgrat la turbulència i l'incertesa de l'època (1), el tambor repicat tan furiosament no anuncia pas la guerra.

Es, simplement, el pregoner. I el pregoner anuncia tan sols, en lloc de la tragedia irreparable i definitiva que tot-hom tem, les petites tragedies de cada dia, ~~fruit~~ fruit de la política de claudicacions: l'augment del carbó, de la mantega, de la carn.

El pregoner es un home menut, gras, gairebe rodó de tan gras, vermell. El ~~gre~~ greix no el deixa treballar a la mina ni al camp -es el seu gendre qui te cura de l'hort- i per a aquest motiu ha acceptat el carreg de pregoner.

Les dones, en obrir-lo, ixen a portes i finestres. Acabat el repic, el pregoner, amb una cantarella característica, fa el pregó. Altrament, com parla en "patois", moltes dones no s'assabenten del que diu.

Quan fa bo i no te feina, el pregoner se'n va als boscos ^{del} i als environs, sempre acompanyat del timbal. Quan està cansat s'asseu al peu d'un arbre, es posa el timbal entre les cames, i inicia un repic joios i terrible.

Els ocells fugen esfereïts.

En plau, les nits d'hivern, quan a la casa i al poble tot es silenci, deixar de llegir per a divagar un xic sobre el que acabo de llegir. Llavors apago

(1) Auban comença a escriure aquestes notes a primers d'Octubre de 1938. (N. de l'a.)

el llum i a la cambra no hi ha altra claror que la dels troncs que cremen a la xemeneia. A les parets i al sostre dansen les ombres talment com en un aigua-fort. El fum de la pipa, contemplat a través del foc, sembla daurat. La finestra, els vidres de la qual son glaçats de fred, es tota blava de nit. Les petites flames posen una espurna de llum en un mirall, en el barniç d'un moble, en un metall, en una porcel·lana.

En aquesta dolça i amable ~~penombra~~ penombra, hom divaga, oblida, s'allunya del'odios mon de cada dia.

Decididament la companyia del foc val mes que la dels homes.

=====

Avui he anat a veure la fira del bestiar. Hi ha altres coses a la fira: esclops, sabates, jerseis, mitges, perfumeria barata, robes, abrics, vestits, llepols, gorres, eines per a treballar la terra, formatges, òptica, espadenyes, pisa, bufandes. Adhuc, alguna vegada, hi ha una parada de llibres a "bon marché" que jo visito sempre i en la qual mai no trobo un "bouquin" (1) que m'interessi.

L'important de la fira es, pero, el bestiar.

Hi ha vaques, bous, ~~cavalls~~ ^{porcs}, porcs, galls i gallines, mules, rucs, cavalls. Han arribat a prima hora del mati. Venen, guiats per un home -o be a vegades per una dona- dels pobles de la muntanya. Quan la neu barra els camins, el risc del viatge no compensa el guany i besties i persones prefereixen el caliu de la llar o de l'establa. A vegades, el grup -homes i besties- s'augmenta amb un gos, un d'aquests magnífics gossos d'atura que, acostumats a la bella solitud del bosc i la muntanya, quan visiten els llocs frequentats per massa gent adopten un posat d'estranyesa, de recel, de franc disgust. He observat que aquesta mena de gossos, i això, no puc negar-ho, m'ha fet una certa gracia, no senten cap simpatia envers els capellans i els gendarmes.

Els homes que duen el bestiar calcen esclops -alguns de forma molt estranya, amb una punta aguda i torçada enlaire com la proa d'una antiga trirreme- vesteixen una brusa llarga fins al genoll i es cobreixen amb amples capes de caputxa. Sota l'armilla o el jersei, la cintura va cenyida per una faixa morada o vermella dintre la qual guarden els diners. Alguns duen capell, pero son els menys. Els més perfereixen la boina, que els sembla més comoda. Tots, homes i dones, empunyen bastó, un bastó més o menys rustec. Les dones, que també usen la capa i els esclops, duen grans mocadors blaus, vermells, verds, que els cobreixen graciosament la testa, sota els quals s'escapen uns flocs de cabells grisos, rossos o negres. Els ulls d'aquesta gent, homes i dones, tenen, en ^{el} sostre colrat, una mirada clara, límpida, un xic fugissera i desconfiada. Tota aquesta gent parla un "patois" molt difícil d'entendre per a un home com jo, que he passat a París la més gran part de la meua vida.

A mi em plau passejar per la fira i contemplar, talment com un possible comprador, les besties que hom hi porta. Això fa que els venedors me'n diguin les

(1) "Bouquin": llibre. (N.de l'a.)

excel·lències. Els galls, gallines, ~~corders~~^{xa} i porcs es situen a la carretera, al costat de l'església. Les vaques, bous, cavalls i rucs, davant el Casino.

Gallines blanques, negres -que tanta importància prenen en la bruixeria medieval- rosses. Gallines amb la cresta caiguda com una barretina catalana, amb l'ull que te un rebrilleig somort entre les ~~xxxxx~~ palpebres blanques, amb un posat las i empipat a causa del viatge incomodíssim i de l'enyor que senten del corral on ~~x~~ han quedat les altres gallines terrejant.

Galls amb una cresta erecta i vermella com una flama, amb un posat superb i malhumorat, amb uns ulls rodons i grogs com dos grans de blat ~~xxxxxx~~ moresc, passejant lentament malgrat pressentir el seu destí -un bel morir tutta un vita honora- o be amb una pota encongida i aguantant-se orgullosament amb l'altra. Galls que a mi em fan pensar més en les Histories Naturals de Jules Renard que no pas en el Chantecler d'Edmond Rostand.

Les vaques, de testa poderosa, que els antics coronaven de roses, son clapedes de negre, de ros, i, lligades a un arbre, ~~xxxxxxxx~~ branden ritmicament -ritme de pendol- la cua. Tenen una gran mirada dolça, humida, resignada, en la qual es ~~xxxxxxxxxxxx~~ crestellitza la llum daurada del matí. De la boca els penja un fil de baba i de tan en tan llançen un bruel doloros. Algunes van acompanyades dels seus vedells, que, porucs, s'estintolen en el flanc maternal. [Recordo que un pintor amic meu deia que hi ha més tendresa en una vaca que no pas en una dona.

Els porcs son d'un rosat brut, manta vegada tacat de negre, i estan en una mena de gavies sense sostre. Criden, xisclen, es barallen, es revolquen, com certs polítics, en la brutícia.

Els ases tenen un pel llarg, ~~xx xxxxxx~~ blanc en el ventre -deu esser per on envelleixen els ases- unes orelles llargues, erectes, vibratils, uns ulls de mirada humil que sempre tem la garrotada.

En ~~ells~~ caballs hi ha una noblesa i una el·legància que rarament hi ha en l'home.

Aci al poble no abunden els dies de sol. Generalment el cel es gris i plou sovint. La pluja es ~~x~~ el que dona aquesta humida i tendra verdor al paissatge. A mi, que soc cada dia més -sortosament- un home insociable, em plauen els dies grisos en els quals hom es veu obligat a recloure's a casa. A casa es on estic millor. No veig gent, tanco la porta a qui vull. Compréc que la gent, la majoria de la gent, no senti una gran simpatia envers els dies grisos. La majoria de la gent es amiga d'eixir al carrer, de xafardejar amb els coneguts, d'exhibir-se, de perdre el temps en visites estúpides. Jo no sento aquesta necessitat i mai no estic tant be com quan estic sol amb el meu gos i els meus llibres. I un dia bellament gris -amb pluja o amb neu- es el dia ideal per a una bella lectura.

Allegro ma non troppo

Canta el riu, saltant damunt les pedres del fons, camí de la mar llunyana, que es el morir.

* ~~XXXX XXXXX de la XXXXXXXX plena de pols i de XXXXXXX~~

A l'un costat te la carretera, plena de pols i de ^{puer de} gasolina. A l'altre un bosc d'acacies, de pollancs, de castanyers que fan una ombra amable damunt l'herba tendra. En aquesta època de l'any, la Primavera, -jo, quan vull ~~figurar-me~~ ^{figurar-me-la} la plasticament, l'imagino com la Venus Anadyomena ^{neixen} aixint nua de les ones- l'ombra es prima, fina, tremolosa. El paissatge desperta de la nit hivernal i, com una núvia, es vesteix de blanc amb les acacies, que llancen un perfum tebi, nupcial. Els altres arbres, enlluernats per aquell gran resplandor, no gosen treure completament les seves fulles i tan sols posen en les seves branques un borrossol d'un verd tendrissim, ~~XXXXXXX~~, gairebe grog, gairebe blanc.

Canta el riu, saltant damunt les pedres del fons, camí de la mar llunyana que es el morir.

Entre l'herba nova, de la qual el vent primaveral ha escombrat les fulles seques de la Tardor passada, floreixen flors humils -en plauria tenir uns coneixements de botànica que no tinc per a coneixer els seus noms- blaves, blanques, rosades. N'hi ha que tenen la forma de ~~XXXXXX~~ calze dels llirs. N'hi ha que tenen un botó granel·lut del qual ~~XXXXXXX~~ ^{neixen} els pétals per a que les enamorades puguin consultar ~~XXXXXXX~~ l'horòscop. Hi ha uns clavells molt petits, d'un vermell de porpra i d'un ~~una~~ perfum intens. Quan s'aixeca un lleu ventijol, cauen les flors de les acacies, mortes, i els ocells, tremolen car pensen que retorna el mal ~~XXX~~ temps i retorna la neu.

Canta el riu, saltant damunt les pedres del fons, camí de la mar llunyana, que es el morir.

Com els arbres no fan encara una ombra prou espessa i l'aigua es tan clara, el sol i hi exten la seva ampla capa daurada, i la truita, cantada pel dolç Franz Schubert, salta contra corrent amb el llom irissat per la ~~XXXXXX~~ claror triomfal del bon temps que recomença.

Canta el riu, saltant damunt les pedres del fons, camí de la mar llunyana, que es el morir.

Scherzo

L'Estiu te una ampla i càlida alenada epitalàmica. [L'ombra dels arbres es més espessa, més profunda i, sota l'ombra, l'aigua te un verd ombriu d'aigua en l'interior d'una cova marina. El sol forada l'arbreda amb les seves sagetes ~~XXXX~~ d'or -talment els ulls d'Argus- per a esguardar el que passa en el recó ombriu on l'aigua canta amb una dolça remor, i per a emplenar-la de petites monedetes de llum. Com la fondaria es poc profunda, hom veu el fons ple de pedres -ocre, blau i verd-, i la claror solar, sota l'aigua, esdevé més auria i es trenca descomposant-se en tots els colors del prisma. Hi ha unes pedres, més grosses, que sobreixen de l'aigua, talment com petites illes, i damunt les quals hi ha sempre una corona de randes d'escuma.

X ~~XXXXXXXXXX XXXXXXXXXX~~

L'Estiu te una ampla i càlida alenada epitalàmica.

A l'estiu aquest recó fa pensar en Poussin i en Corot, sobretot quan l'estiu es daura amb els primers ors de la Tardor. Un matí, a mig matí, hi he sorpres tres noies banyant-se. La verdor de l'obac donava a la seva nuditat una palidesa gairebé irreal. En la boscuria semblava sonar la flauta de Panbicorné. Les noies, agafades de les mans reien i saltaven. Tenien els ulls encesos, les cabelleres desfetes, i el cos brillant de gotes d'aigua, que els arribava fins un xic més amunt del genoll. Durant un moment, ~~xxx~~ talment una abella d'or, una gota de sol es posà damunt el vertex rosat del pit d'una d'elles.

L'Estiu te una ampla i càlida alenada epitalàmica.

~~xxxxx~~ L'herba es com una espèss tapis verd, d'un verd més tendre que el dels grans arbres, tremolosos de nius i cants d'ocells: passarells, caderneres, verdums, pinsans i rossinyols. El tapis es florit de flors humils damunt les quals volen amb un vol trencat i sinuós, -flors amb ales- papellones grogues, blanques, blaves, vermelles. Del riu neixen joncs i creixems i àpits d'aigua. Hi ha un ~~xxxxx~~ perfum espès de terra mollada, de ~~xxxx~~ molsa, de fulles seques que es podreixen en el fang. Un ~~xx xxxxxxxx~~ bon escenari per a l'amor del sàtir que cantà Remy de Gourmont. Malauradament, ja no resten ninfes al bosc. Les ha foragit la civilització: l'auto amb la seva infecta pudor de gasolina, el camping de les famílies burgeses que maculen els llocs més bells amb les deixalles dels berenars...

L'Estiu te una ampla i càlida alenada epitalàmica.

Andante

La Tardor arriba vestida amb un mantell daurat de princesa maeterlinckniana i amb una rosa encesa damunt del front pal·lid, talment com en una pintura de Dante Gabriel Rossetti o Burne Jones.

Tota la terra es càlida de sol i gràvida de fruits. Tota la terra fa una aspra, una calenta, una espessa olor de vi. Baccus es un adolescent nu, coronat de pampols rovellats de sol, que riuen en els cellers ombríus i en les vinyes que els veremadors despullen cantant. Van i venen, sota el sol i la lluna, les portadores curulles dels rams que estimava ~~xxxx xx xxxxxxxx~~ Omar Al Khayyam. Finita la feina les noies i els joves dancen i es besen sota la celestinesca claror llunar. Un dens espasme sensual estremeix la terra. Els besos tenen cremor febril -l'última febre de l'Estiu que no es ben mort encara- i perfum de most.

La Tardor arriba amb un mantell daurat de princesa maeterlickniana i amb una rosa de sang damunt el front pal·lid, talment com en una pintura de Dante Gabriel Rossetti o Burnes Jones.

El vent xiula entre les branques dels arbres i n'arrenca les fulles grogues i les llança al riu. La decoració te coloracions magnífiques, meravelloses, apoteósiques: les alzines son vermelles, d'un vermell de porpra; els cirerers salxvatges es cobreixen d'una capa tremolosa de fulles grogues; els esbarzers son com una flama rosada. Tan sols els xiprers -dos que n'hi ha a l'entrada d'una casa blanca- i les falgueres segueixen amb el seu bell vestit verd. La neu, però, cremarà les falgueres i tan sols els xiprers dreçaran damunt la blancor de la casa, les seves caputxes verdes, immobils i greus davant la cabellera roja d'un eucaliptus que el vent despentina. A la cançó del vent s'uneix la cançó de l'ai-

Adaggio assai

Els arbres de vora el riu tenen les branques nues i negres, que es retallen com en un aiguafort damunt el cel gris. Tan sols els xiprers que guarden la casa blanca i els abets que vesteixen la muntanya segueixen tacant el paisatge amb el seu verd ombriu i vellutat. Hi ha una olor de fulles podrides en el fang de les pluges, de molsa tendra, de fred. Les cimes tenen una caputxa de neu que els dies que fa sol, que no son gaires, pren una bella, una fina, una meravellosa coloració rosada. Hom aprofita aquests dies de sol per a treure les vaques de la penumbra calenta de l'establa i dur-les als prats. Els seus esquellincs sonen melangiosament en el gran silenci del paissatge.

L'aigua no ha estat mai com ara la "Germana aigua" de l'inefable Poverello d'Assis. Te una veu trista i apagada; no s'atreveix a cantar a plena gorga gorga, com en els dies triomfals de l'estiu, calents del bon sol, poblats d'ocells, de flors, de noies que li entregaven la seva bella nuesa. Ara tan sols en resta un d'ocell: un ocell valent que no tem la neu, que camina en lloc de saltar, i te una cua llarga i un plomatge blau, blanc, cendrós, negre.

La rella ~~x~~ ~~obert~~ ha obert novament la terra dels camps i, dintre els solcs, sota la neu, el grà germina. En les tardes clares hi ha unes fogueres que deixen en l'aire quiet una àcida olor de fulles cremades. La neu posa randes blanques als arbres despallats i a la vora del riu hi ha meravellosos cristalls d'aigua glaçada. La neu és silenciosa i cau com una capa damunt els camps, damunt les muntanyes, damunt les teulades per a decorar dignament els dies de Noel, que tenen ^{una} ingenu perfum de llegenda.

L'Hivern du un magnific capell de glaç, un alt coll d'armini, i, damunt la boca marcida, es posa, ~~demana~~ demanant silenci, un dit de la mà balba.

~~Excerpt~~ El farmacèutic galant

Al poble hi ha dues farmacies: una a la carretera i una altra en un carrer que va de la plaça de l'església a ~~la junxant amb la de~~ ~~la de~~

l'Ajuntament. En aquesta, el més important, el més característic, es el dependent. La farmacia fora perfectament vulgar -els prestatges amb els pots més o menys antics, els armaris plens d'específics, els productes de perfumeria, la bàscula, el taulell amb tots els ~~estris~~ estris per a les fórmules, la pudoreta de canfora, de iode, d'eter, d'assafétida- sense el dependent.

El dependent, a primera vista es un home com qualsevol altre, un home sense cap importància, sense res d'extraordinari. Es diu Pépin Renoir ~~hi~~ ha passat ja de bon tros la cinquantena. Ell no confessa a ningú que es digui Pépin, car li sembla un nom absurd, ridícul, innoble. Ell voldria dir-se un nom més eufònic, més novel·lesc: Edmond, Gerard, Abelard. El nom de Pépin li fa tanta vergonya com ~~un hi faria~~ una tara física. De tara física el senyor Renoir no ~~en~~ te cap i es, com tants altres, un home normalment constituït. Hi ha una cosa, però, que el desespera, que l'humilia i li produeix una desagradable sensació ~~de~~ d'inferioritat: hauria volgut esser un home alt i fort i es menut i feble. En ell tot es petit: les mans, els peus, els ulls -que semblen dues boletes de belladona-, el nas -que es com un cigró-, el cap, la veu -que ^{es}extremadament atiplada i sona sempre en un registre alt- la boca, les cigarretes que fuma, les idees, les manies.

Es un homenet i voldria esser tot un home; un homenet molt pulcre, amb un bigotet sota el nas -que es on hi ha el costum de dur el bigoti- amb una calba que ell preten vanament dissimular pentinant molt curosament els pocs cabells que li resten amb un pentinat complicadíssim que fa pensar en la paciència meravellosa dels dibuixants japonesos.

A la farmacia vesteix una bata d'una blancor immaculada. Pel carrer du un ~~q~~ vestit gris o un altre blau ~~xxxxx~~ marí - els dos únics que te- que no son nous pero que estan conservats amb una cura angoixosa. La ratlla del pantalón es tan impecable ~~xxxx~~ com la del pentinat. Du sempre les sabates sempre molt ben cirades i la corbata nusada a la perfecció.

L'hivern el neguiteja, el desespera, l'emplena de mal humor. A l'hivern el poble queda desert, mort: han emigrat els forasters -i les forasteres- vers les ciutats plenes de ~~lluxs~~ llums, de luxes, de musiques; el Casina ~~esta tancat~~ cat; no hi ha ball. No pot restar, com a l'estiu, a la porta de l'establiment piodolant un somriure a les noies que passen lluint les seves lleugeres toilettes, ~~estiuencques~~. Ha de restar amb la ~~porta~~ porta tancada, car el fred es terrible, llegint La Dépêche a la vora de l'estufa i en companyia d'un gat. No te ni el consol de passar el temps preparant fórmules car ~~avui~~ els metges tan sols recepten específics i, per tant, qualsevol ignorant pot dedicar-se a la farmacopea. No pot abstreure's en la lectura car es un home de poca imaginació, de mentalitat molt limitada, -tan sols llegeix el diari, i això més per costum que per necessitat- i els llibres li fan gairebé por. A monsieur Renoir un lector com Auban li sembla un anormal.

A l'estiu, finida la feina i finit el sopar, monsieur Renoir es renta i es perfuma be, es vesteix talment com per a una ~~cerimonia~~ cerimonia importantíssima, se'n va al cinema o al ball, generalment al ball. Car monsieur Renoir, com tots els homes poc intel·ligents, es un gran ballador. Els balladors estan dividits en dues categories: els que ballen per ballar, pel goig de seguir de ~~seguir~~ amb els peus el ritme d'una melodia, i els que ballen per a tenir una

noia bonica als braços. Monsieur Renoir pertany a aquesta segona categoria. Les noies boniques, pero, prefereixen els joves, i el pobre dependent de farmacia mai no balla amb les que ell voldria.

Monsieur Renoir es el que podriem nomenar un lubric platónic, o be, emprant un lexic mes addient a les teories de la psico-anàlisi, un eròtoman passiu. El seu heroi preferit no es ni el savi, ni l'artista ni el militar. Les ciències, la gloria, la guerra, li semblen beneiteries o poc menys. El seu heroi preferit es Don Juan: un Don Juan de "Paname" o de la Costa Blava, li es indiferent. Ell voldria intrigar les dones, fer-les sofrir, enaporar-les. I les dones, com Renoir es ~~xxxxxx~~ vell i pobre, no en fan cabal o el menyspreen o be es riuen d'ell.

Monsieur Renoir es reaccionari i gran admirador de l'aristocràcia de la sang aquesta raça que es perd i que cada dia es mes arreconada, mes humiliada per les dues úniques aristocràcies que tolera la nostra epoca baixament materialista: la de l'intel·ligencia i la del diner. La democràcia es grollera i inelegant. Un dandy democrata al dependent de farmacia li hauria semblat una incongruència, una heretgia. El dandy, el Don Juan, ha d'esser catòlic, defensor del tron i de l'altar, aristocrata de naixement. Així ho han establert ~~Chateaubriand~~ Chateaubriand i Barbey d'Aurevilly.

Feia molta gracia veure com aquell homenet lleig, feble, pobre, admirava l'aristocràcia tan sols perque li semblava mes estètica.

Heus aci com monsieur Pépin Renoir, llicenciat en farmacia, ha esdevingut el pitjor que pot esdevenir un home: un tipus còmic, pintoresc. Ell n'heu esment, pero no pot corregir-se i creu que el millor mitjà de combatre el ridicol es tancar els ulls, ignorar-lo. I segueix fent l'amor -molt timidament, pero- a les noies que entren a la farmacia en cerca d'un específic o un flascó de perfum. Una d'elles un dia, ha tingut por -ja cal esser innocent per a tenir por del pobre homenic- i tement un atac purament imaginari, l'ha ~~Ex~~ bufetejat. Monsieur Renoir, en rebre la bufetada, ha fet un posat tan llastimós -estava pàl·lid, tresbalsat, es cobria la galta amb la ma, mormorava amb veu de plany: "Us asseguro, senyoreta, que us heu equivocat... us heu equivocat..." -que la noia ha rigut. Llavors Monsieur Renoir, talment com si es tractés d'un infant, li ha donat un grapat de pastilles i li ha pregat que no digués a ningú que li havia pegat. La noia, pero, ho ha dit a tot-hom i la gent ha fet ròta, una vegada mes, del pobre home.

Auban el menyspreava, el tenia per un cretí, per un imbecil. Ha sabut, pero, que...

Pépin Renoir viu en un Family Hotel humilíssim i paga una pensió humilíssima. Perque la pensió li resulti mes reduïda -la vida es cara i ell guanya molt ~~xxxx~~ menys que un obrer manual- dos dies a la setmana substitueix el sopar per un cafè amb llet pres cuita corrent al Café. Pépin Renoir no es pas un avar. Pépin Renoir es tot el contrari d'un avar i, si podés, seria prodig, generos, llançaria els diners, viatjaria ~~xxx~~ en sleeping, frequentaria els ~~Sx~~ Astoria i els Negresco, tindria un automòbil magnífic, vestiria amb una el·legancia detonant i enlluernadora. Li cal, pero, fer economies, privar-se de moltes coses, car amb els diners que guanya ha de mantenir la mare i una germana. Ell sent gairebé adoració envers la mare i la germana i, privant-se de sopar vuit vegades al

mes, estalvia seixanta quatre francs.

Educat sempre entre faldilles -el pare moria quan ell tenia sis anys- la mare i la germana, velles i soles, desperten en ell una tendresa inefable que el redimeix del seu donjuanisme ridícul. Es per elles que no s'ha casat, que no ha volgut crear una ~~llar~~ ~~independ~~ llar independent.

A l'hotelet on viu, Pépin Renoir es menystingut ~~xxxxxxx~~ i escarnit pels altres dispesers. Gent brutal i grollera, no dubten en fer-lo víctima de les burles més innobles. Ell, que es sap feble -res, en canvi, no l'adverteix de la seva condició grotesca-, les aguanta amb resignació i dissimula la tristesa amb un somriure lamentable.

Pépin Renoir havia dit a la patrona que es privava ~~dues~~ ~~de~~ ~~xx~~ de sopar dues vegades cada setmana per prescripció facultativa. Els dispesers, però, han descobert el que creuen motiu veritable, el que creuen, simplement, gasiveria.

I un vespre -la qüestió es divertir-se, la qüestió es riure-, compareixen al Cafe on el pobre dependent de farmàcia pren el seu cafe amb llet i li posen damunt la taula, entre crits i rialles grasses, el sopar: el brou, la verdura, el "ragout".

La gent que hi havia al Cafe, davant la facecia, s'han aixecat de les seves taules, i s'han apropiat. Les rialles i les burles es comuniquen com un regueró de polvora.

Monsieur Renoir ha esdevingut molt pàl·lid, el seu rostre menut i marcit de criatura de bolquers -us heu fixat que molts infants, durant els seus primers mesos de vida, fan cara de vells, i molts vells tenen un rostre menut i arrugat com els de les criatures de bolquers ?- s'ha contret en una ganyota grotesca, i, ~~xx~~ vençut, esclafat per la burla immisericorde, ha trencat a plorar.

Des d'aquest dia el sentiment de menyspreu que Auban sentia envers el pobre home ha esdevingut un sentiment de llàstima.

~~XX~~ X //

Uns ferits de la guerra d'Espanya

La guerra d'Espanya ha acabat com era de preveure; amb la victòria d'Itàlia i d'Alemanya en complicitat ~~xxxxxx~~ amb Portugal, del qual la dictadura ha fet una caricatura de nació. I amb la complicitat de França i d'Anglaterra, complicitat que té un nom ~~xx~~ ~~xx~~ ~~xxxxxxx~~ que en la història ^{equivaldrà} ~~xxxxxxx~~ a covardia ~~xx~~ ~~xx~~ ~~xx~~ i a deshonor: No intervenció. Auban no milita en cap partit polític - es massa pulcre, massa honest, massa intel·ligent per a conviure en la latrina política amb els professionals de l'engany i els afers túbols- però home extremadament sensible als esdeveniments de la seva època, no es mai un indiferent car considera l'indiferència sinònim d'estupidesa i una de les tares més vergonyoses de l'home. Auban està descontent del govern francès, creador de la deshonorant, de la túbola, de la inhumana política de No Intervenció, i està orgullós del seu poble que ha sabut complir ~~xxxx~~ tan dignament el seu deure:aju-

dar els republicans espanyols que, mentre els senyors Daladier i Chamberlain ~~pa~~ pactaven a Munich amb Hitler, han lluitat per la llibertat i la dignitat d'Europa. Auban no fa massa cabal de les etiquetes politiqueres: comunista, socialista, republicà. Ha pogut observar, però, que en totes les èpoques i en totes les latituds, els homes veritablement dignes, veritablement intel·ligents es situen sempre al costat de la llibertat. Els dictadors, coronats o no, tenen homes a sou, homes que cobren per a defensar i justificar el que no pot defensar-se ni justificar-se: la política de l'amo.

~~Entre~~ Mentre l'exèrcit encara lluitava, han passat la frontera el president de la República, el de la Generalitat de Catalunya, el del Govern Basc, els ministres, els diputats, els alts funcionaris, tota la "racaille" dels professionals de la política. El president de la República, en passar la frontera, ha dimitit. Aquest gest a Auban li ha semblat poc digne, poc senyor, covard. El gest de dimitir passat el perill, quan hom es veu ja en seguretat, es massa còmode, massa fàcil, i no salva res, si no es la pell, car el decorum està perdut per sempre. ~~Quan hi ha soldats que lluiten encara, quan hi ha ambaixades que representen la República, quan el títol de cap d'Estat pot servir per a fer respectar els malaurats que~~ ~~han hagut d'abandonar la patria, hom no~~ ~~dimiteix.~~ El president de la República espanyola ^{ha} parlat, en un dels seus darrers discursos presidencials, tal vegada el darrer -pronunciat el 18 de Juliol de 1938- del que és una "cuestion de honra" i de com no hi ha altra llengua com l'espanyola per a donar tanta força a aquestes paraules. Doncs be: es precisament per una ~~q~~ "cuestion de honra" que el president de la República espanyola no podia dimitir. Massaryck, com exemple, no hauria dimitit. Aquesta dimissió haurà servit tan sols per a una cosa: per a que aquest ^{si hagués viscut} senyor, mai més no pugui tornar a ocupar un lloc de responsabilitat. Els pobres espanyols estaven tan cansats, tan desenganyats dels polítics d'ofici que el senyor Manuel Azaña, pel fet d'esser un "home nou", els hi semblà comblat de totes les perfeccions i totes les virtuts. El senyor Azaña, però, més aparatós que altra cosa, palesà ben aviat la seva incompetència, la seva manca absoluta d'energia. El senyor Azaña, escriptor, és un escriptor fred i d'escassa personalitat; polític, és un home frustrat(1). Com escriptor hom l'oblidarà ^{facilment} ~~d'una manera absoluta i total~~; ~~com~~ com polític, la Historia l'acusarà amb raó de no haver sabut evitar el que, amb menys superbia, menys discursos, i més bona voluntat i energia, hauria pogut evitar-se: la tragèdia de la guerra espanyola que alguns qualifiquen de civil sabent que ha estat incivil per essència i potència. La vida, talment com en el guignol de Cervantes, juga amb el destí de les humanes criatures i d'un buròcrata obscur i ~~anònim~~ anònim, d'un bon ~~senyor~~ senyor que va cada dia puntualment a l'oficina i a la penya d'un Cafe madrileny, ~~en fa un home funest per Espanya, un home de recordança poc simpàtica.~~ en fa un home funest per Espanya, un home de recordança poc simpàtica.⁽²⁾ Els diaris dediquen gran part de les seves pàgines a comentar la tragèdia

(1) Després, he llegit el seu llibre La veillée a Benicarlo, ~~que~~ publicat en francès, que ratifica el que sempre he cregut d'aquest senyor. (N. de l'a.)

(2) Manuel Azaña ha mort a l'exili, i la seva mort mereix respecte: tant respecte com la del altre espanyol mort a l'exili. La seva mort, però, no és que no'obligui a rectificar el concepte, equivocant-se però a dir que d'ell en tenia. ~~El~~ És que la seva obra ha parlat temps i l'ha

dignació d'aquests moments i ha atenuat, però en semblaria
immoral mentir, hoax una política que crec equivocada. /
en semblaria immoral establir distincions entre la mort d'un
personatge i la d'un anònim home del poble. XXXXXXXX

Manuel Azaña fou un home molt culte, un polític
honest, escripé un llibre, El jardín de los frailes,
digne de l'honra, ~~en la qual tracta de la política de~~
~~Benito Mussolini, que era una cosa que ell no~~
~~deia mai, en la qual tracta de la política de~~
~~Benito Mussolini, que era una cosa que ell no~~

Tingueu, com governant, la paraula fàcil i l'acció
difícil. La seva actuació durant el fet d'Octubre fou
martiniana. La seva intel·ligència, la seva honeste-
tat periren de ben poca cosa a la República.

espanyola. La premsa d'esquerra ataca amb duresa el ministre d'affers estrangers, -un tipus desagradable, de perfil caprí- l'acusa de fer una política ~~xxxxxxxx~~ anti-republicana, anti-francesa, i saluda emocionadament els refugiats. La premsa de dretes, que es la que llegeix la bona gent, insulta i emplena de llot els pobres vençuts -l'allau dels vells, de dones, de ferits, d'infants, de gent que ho ha perdut tot i no confia en res- i demana al Govern, amb una intenció cristianíssima, que no els sigui permesa l'estada a la patria dels Drets de l'Home, que els entregui als piquets d'execució que els vencedors han posat a l'orde del dia.

Al poble, l'epíleg de la guerra d'Espanya ha tingut unes certes repercussions car han arribat ~~xxxxxxxx~~ vint-i-tres soldats ferits que han estat hospitalitzats, i la gent comenta el fet i reacciona segons el tarannà de cada u. Madame Brousson, l'ex-prostituta, diu que els "rouges", o sigui els enemics de la societat, no mereixen ésser tractats com persones i que el ~~x~~ millor que podrien fer fora morir-se; Pépin Renoir, el pobre beneit, està esfereït i creu que la França es profanada i que d'aixo en poden venir grans mals; el matrimoni Praviel tan abjectes i repugnants ell com ella, s'indignen perquè temen que si hom sap que al poble hi ha refugiats espanyols els estiuiejants s'abstindran (1), ~~hi~~ han anat a pregar els gendarmes que vigilin molt car amb els espanyols al poble abundaran els robatoris d'una manera que farà feredat. Tots els altres, tots els que passen per respectables sense saber ben bé perquè; tots els que tenen uns ~~xxxx~~ quants francs producte ~~del x/batori~~ de l'estiuieg, pensen si fa o no fa el mateix i s'alegren del triomf d'aquest pobre titella de Franco, sense voler veure que, en realitat, es el triomf dels dos dictadors enemics de "la corrupció democràtica", Hitler i Mussolini, que, gracies a la política de No Intervenció, han guanyat una nova frontera a França. Tot sigui en nom de l'Ordre, la Religió, l'Autoritat, i la Finança Internacional.

Anton Antonovitch, el rus blanc, logicament, s'hauria d'alegrar de la desfeta dels soldats espanyols, que, segons creu ell, tots son "roigs", tots son comunistes, com els que el foragitaren de la seva Santa Rússia. No ~~xixen~~ se'n alegra, però, car sap que son uns pobres malaurats com ell. Els que sofreixen mai no s'alegren del sofriment alié. ~~Et~~

~~Et farmaceutic Savary~~

Jean Paul Roux, el doctor, els plany, però sense exterioritzar-ho massa car té por de comprometre's. Ell es lliure pensador, però ha d'estar bé amb tot-hom.

El capellà, rigid, sever, no els plany. Creu que mereixen el que els passa. Creu que el que els passa es un castig del cel. Ell, tan sols, si confessen i combreguen, si abjuren de tots els seus errors, pot ajudar-los a morir cristianament.

El farmacèutic Savary, els Audià, alguns altres, han reaccionat de manera ben diferent: han visitat els ferits, els han ~~xxx~~ adreçat paraules de consol i d'encoratjament, els han donat roba, diners. El llibreter els envia diària-

(1) El cas s'ha donat en més d'una població. ~~Vegi's~~ Vegi's el meu llibre Viatge a França sense diners. (Nota de l'autor.)

No manca, però, al meu pare de matar
- això és l'important - i, talment un
fan altre metge amb el malalt i li cura d'ell
i v'explica en quaxix-los, en arrencar-los de la ment
que vetlla al capçal del lit.

Hi ha qui li ha dit, estupefactament:

- Ho cal que v'hi auriu tant, doctor.

El doctor ha callat, ha rumiigut, i ha respost:
nant, mate i tarda, a l'hospital.

ment cent francs de tabac i els diaris i revistes i llibres que li demanen.

-Pobrets ! Fan una llàstima !-ha dit el llibreter a Auban-. Perque no els ^{veure} veure ?

-Perque un ferit no constitueix un espectacle, perque hom no va "a veure" els ferits com va a la col·lecció zoològica. I sobretot perque no sé si puc fer res per a ells ni sé si ells volen ~~veure'm~~ veure'm a mi.

No anà a veure'ls. Li semblava cruel, immoral, presentar-se davant un pobre ferit per a fer-li veure que, mentre ell ho ha donat i ho ha perdut tot, al mon encara queden senyors que tenen salut, diners, alegria, una llar, una família.

No hi anà fins que cregué que podia esser-los util.

Un dia davant d'ell un ex policia, tipus absolutament menyspreable i antipatic, parlava dels ferits espanyols i deia:

-Es molt còmode això ! Perdre la guerra al seu país i venir aci per a que la França els guareixi i els pari la taula. Son una colla de gossos, una colla de covards, i valdria mes que es morissin. [Auban, que es revoltava sempre davant l'injusticia respongué amb un to terriblement dur:

-Jo no us puc dir que vos sou un gos, car els gossos s'ofendrien de la comparacio. Pero us puc dir, segur de no equivocar-me, que sou un covard.

L'ex policia, acostumat a esser obeit i que no esperava aquell atac, volgué adoptar una actitud digna:

-Us adverteixo, senyor, que soc un bon frances.

-Els bons francesos com vos deshonoren la França.

-Jo no us conec.

-Es clar. Jo no em tracto amb ~~policians~~ ^{gent com vos.} ~~policians~~. Vos sou un ex policia i jo soc el que vosaltres nomenau un senyor. I aquests pobres soldats espanyols que hi ha al hospital son molt més dignes que vos car ^{han defensat} ~~en defensat~~ la seva patria amb les armes a la ma. Els homes dignes respecten sempre els soldats, sobre tot quan son vençuts. Tan sols els bretols com vos els insulten.

Els que assistien a l'escena no s'atrevien a intervenir car sentien envers l'ex ~~policia~~ policia una profunda antipatia, motivada per la seva passada actitud arbitraria i grollera, i perque savien que Auban era ric -veureu: a un ric hom li pot permetre moltes rareses, adhuc la de defensar els republicans espanyols- i perque veien que tenia mal genit.

L'ex policia, lívid, s'excusava molt malament:

-Ja ho veieu, senyors !.. No sé pas a que ^{ve} tot això... La meua actitud no pot pas haber estat més correcta...

Auban, que per primera vegada en la seva vida sentia ganes de ~~em~~ bufetejar un home, digué per a acabar:

-Em plau, ja no cal dir-ho, haber-vos humiliat publicament. Tantes vegades deueu haber insultat o be tractat grollerament gent mes honrada i digna que vos ! I si em feu un rebut de la humiliació, us abonare el que sigui. Per altres motius més vergonyosos deueu haber rebut diners ~~que us he donat~~, senyor Farrase.

Auban se'n anà al hospital i demanà si podia veure la superiora. La superiora ~~era una dona d'uns seixanta anys, alta, de rostre molt expressiu i posat sever~~

el rebé molt correctament. Auban s'explicà: sabia que hi havia uns soldats espanyols hospitalitzats i volia saber, si era possible, en quines condicions estaven, com eren atesos, quí pagava la seva estada. La superiora li donà totes les explicacions: suposava que devia pagar l'Estat, malgrat qu'ella no podia assegurar-li car l'establiment tenia una junta administrativa; els atenien el millor que podien i sabien...

Auban, somrient, insinua:

-A vos, pero, aquets hostes no us deuen fer gaire gracia.

La superiora confessà, francament:

-No, no me'n fan gaire. Han fet molt mal a la nostra rel·ligió.

-Qui sap si no han estat els altres els que han fet un mal veritable a la rel·ligió.

La monja l'ha esguardat estranyada.

-Com els altres ? Els nacionalistes? -pregunta.

-Si, senyora.

-Pero si els nacionalistes han anat a la guerra per a defensar la rel·ligió i tenien la benedicció de tot l'alt clergat espanyol !

-Recordeu que, senyora - ha dit Auban procurant llevar tota mena d'aspror a les seves paraules- que aquests pobres malaurats que teniu al vostre hospital han agafat les armes perque han estat atacats. I penseu que els altres, els nacionalistes, mataven en nom de Deu, del Deu que ha ordenat en el Decaleg: "No matarás". Aquests que teniu aci, sofreixen, i els que sofreixen, en bona ética, sempre son dignes de respecte. No en son, en canvi, els que fan sofrir.

* Acceptant de bon grat l'invitació de la superiora, Auban visità els soldats espanyols. Estaven en la sala més humil, la menys confortable, pero eren atesos amb cura i amb més o menys bona voluntat. Es clar que hi havia alguna monja prou estúpida que creia que ~~xx xxx~~ pel fet de conviure amb uns ferits de l'exercit ~~espanyol~~ republicà s'estava condemnant, s'estava jogant la gloria del cel. Malgrat això, malgrat els recels i l'hostilitat envers ells palesada, els pobres minyons recordaven la tragedia de l'exode, perduts per la muntanya, assetjats per la neu, sense saber el camí, i, en veure's sota teulat, en un llit tou i amb bons abrigalls, bevent bones tasses de brou i de llet calenta, el seu cos extenuat pel sofriment, s'estremia de goig i semblava reneixer.

Hi havia pocs malats. La majoria eren ferits.

Per ordre d'Auban els traslladaren a cambres de primera, l'import de les ~~x~~ quals, com totes les altres despeses, ell es comprometé a pagar. Proïbi, pero, que descobrissin el seu nom.

-Així mai no sabran qui ha estat el seu benefactor -~~així~~ digué a la superiora

-Els veritables benefactors, senyora, son ells, aquets pobres minyons que ens permeten a vos i a mi fer una bona obra.

Despres Auban emprengué el metge de l'hospital:

-Vull que aquests soldats siguin tractats amb tota cura, amb tots els miraments. Vull que siguin tractats com si fossin milionaris. No estalvieu res: ni metges ni medicaments. Per car que sigui, no estalvieu res. Cal fer els possibles, i adhuc els impossibles, per a salvar aquets malaurats.

0 0 0
X X X

X X X

Salvar-los a tots no ha pogut esser. Alguns d'ells -un ferit de bala al ventre, un altre amb la cama gangrenada, un altre amb ferida de bala esplosiva a l'intercostal dret- han mort i son enterrats al cementiri del poble: un cementiri que es com un jardí i en el qual, les tardes de bonança, les velles hi van a tricotar i els vells a llegir el diari. ~~Hi~~ I heus aquí com, entre les tombes de la gent del poble, rics i pobres que han viscut i han mort sense pena ni gloria, hi ha les tombes d'un soldat català, el pare del qual, escriptor, ~~hi~~ ~~tenia~~ tenia una impremta-llibreria en una ciutat propera a Barcelona; d'un aragones, d'~~Alcanyis~~ Alcanyis, que moria no volent creure en la victòria dels nacionals -moros, italians, ^{irlandesos,} ~~alemanys,~~ portuguesos- i esperava que a l'hospital el donessin d'alta per a reincorporar-se a l'exercit de la República; un valencià que, en ~~veure's~~ veure's vençut, morí maleint i renegant com un oriol; un andalus, de Cordoba, prim i grog com una candela, amb uns cabells molt negres i olis liosos, que, en creure's que anava per be, ~~hi~~ ~~celebrava~~ ho celebrava cantant a mitja veu ~~unes~~ unes cançons de ritme molt lent, plenes d'ais i de gemecs que feien esgarriar les monges, i cantant, cantant se li acabava la vida; d'un ~~gallec~~ gallec que, com oració final, suspirava: " Quin ~~gaig~~ ~~gaig~~ ~~gaig~~ gaig dona poder morir en una cambra tan neta i en un llit tan calent ! "

Auban, d'una manera ostensible, orgullosa - l'orgull de complir un deure i de fer indignar ~~els~~ els "cretins", assistí a tots els enterraments.

La gent entenimentada comentava:

-Sembla mentida que un senyor tan ~~ric~~ ric faci aquestes coses.

Auban, pero, estava decidit a desesperar la gent entenimentada del poble. I ell, que mai no havia acceptat les invitacions del batlle, ell, que no saludava ni el capellà ni el cap dels gendarmes, quan trobava algun dels soldats espanyols que, convalescent, eixia a prendre un xic el sol, a sentir-se reviure, el saludava llevant-se el capell, li parlava amb un gran afecte, amb una gran deferència. I, quan algú podia escoltar-lo, deia coses com aquestes:

-Jo em sento honorat de poder parlar amb un home com vos.

El que escoltava fugia escandalitzat i, corregides i ^{augmentades} augmentades, esbombava pel poble les paraules d'Auban. Un dia l'estanquer, timidament, li preguntà:

-M'han dit, senyor Auban... No en feu pas massa cabal, pero, car la gent ja sabeu com es... M'han dit que preferiu l'amistat d'un d'aquests espanyols a la del senyor President de la República ?

-Mai no he dit a ningú cosa semblant -respongué. En veure, pero, que l'estanquer suspirava tranquil, afegí: -Altrament, no tindria res d'estrany que ho hagués dit, car, en efecte, em sembla molt més interessant qualsevol d'aquests soldats que no pas el President de la República.

L'estanquer restava esmaperdut rera el taulell, manipulant una capsa de llumins i un paquet de "gauloises".

X-X-X

Aquests soldats espanyols, eren, a la vida civil, paletes, enginyers, pintors decoradors, químics, petits comerciants. Tots ells ^{quedaran} mutilats, inútils: coixos, mancos. Els que han tingut una ferida al cap son els més sortosos car els queden les mans. El més disortat es un pobre minyó sense mans: el fred, passant el coll amb neu fins al genoll, les hi glaça. Com no pot valdre's l'han de vestir, li han de donar el menjar, li han de posar les cigarretes a la boca, les hi han d'encendre. Fa una pena espantosa. Auban pensa que, en lloc d'haver-lo guarrit, hauria estat més humà matar-lo. Es casat i la seva esposa, a Toulouse, es prostitueix amb uns i amb altres.

Auban, a mesura que el metge els dona d'alta, els cerca un treball que puguin fer amb certa facilitat, un treball qualsevol que, encara que no sigui el seu, els permeti menjar i dormir sota teulat. El dia abans de marxar els fa donar, per la superiora, uns francs per al viatge i les despeses dels primers dies.

-Pero perque no ho voleu que sapiguen que sou vos qui els ajuda ?

-Perque jo no ho faig perque ho sapiguen. Jo voldria que no ho ~~sapiguessen~~ sabessiu ni vos.

o o o

X-X-X

Auban parla amb els ferits espanyols. I, sobretot, els escolta parlar. En les seves paraules hi ha un amarg accent dolorós, pero no hi ha feblesa. Un català de l'Empordà, que malgrat els seus seixanta anys, ha fet voluntari tota la guerra, diu:

-Oh, que no s'ho pensin pas que ens han vençut. Que no s'ho pensin pas que tot s'ha acabat. Es ara que comença la feina per ells, car be ho saben prou que el nostre poble no sap viure esclau.

-Ferits i tot, si un dia ens diuen: "Apa, minyons: a tornar-hi", encara podrem servir d'alguna cosa, -diu un altre.

* I un altre:

-El nostre poble no vol esser manat per forasters. I encara que creguin haver-lo sotmès, el foc de la revolta cova sota les cendres.

-Ja hi tornarem a la nostra terra! - fa un altre. - I amb el cap ben alt!

* -Amb el cap més alt que els bretols que ens han traït i ens han abandonat.

Un, més prudent, prega:

-No siguis demagog, no siguis demagog. Pensa com hem estat atesos en aquest hospital. Pensa que això be ho deuen pagar els ~~ni~~ nostres.

-Que n'ets de bona fe ! Els nostres ! Els nostres ens ignoren i a Paris es dediquen a fer la bestia per cafes i cabarets. Tan sols ~~es~~ volien quan ens nescies-sitaven per les eleccions. Ara si ens queixem diran, com dius tu, que fem demagogia.

-Deixeu-ho correr això, que no té importància, -fa un minyó de grans ulls febreros.- El que té importància es poder tornar a la nostra terra, veure les nostres muntanyes, sentir parlar i cantar en la nostra llengua, saber que no som una nosa, trobar aquell caliu d'amor que tan sols podem trobar entre les parets

i sota el cel blau de casa nostra.

Els soldats callen. Tenen la mirada perduda, llunyana. No veuen res del que hi ha al seu entorn. Veuen un carrer, una casa, un rostre estimat. Veuen la seva patria tota plena de resplandor de sol i tremolosa de cançons.

XIII

Retorn a la civilització

Nadal s'apropa silenciosament, caminant amb peus de vellut, cobert amb l'ampla capa de nevada dels nadals de Dickens i d'Andersen. Un Nadal sota les ales sinistres de ^{Bel-luna} ~~Mart~~, car la No Intervenció a Espanya i la claudicació a Munich no han evitat la guerra.

La vida al poble ha esdevingut desagradable com mai. Amb la guerra s'accentuen totes les males passions, totes les baixes apetències. Mentre duri la guerra no hi haurà saison, no hi haurà Casino, no hi haurà senyors rics que vinguin a prendre banys, els hotels restaran buits. I de que viurà la gent que tan sols té un mitja de vida: el robatori dels tres mesos d'estiu? De que viurà si el poble no té indústries ni conreu? Gràcies al pacte d'al·liança germano-soviètic els pocs homes que al poble pensen i senten d'una manera oberta i generosa són mal mirats per la gent entenimentada que mai no han mal mirat l'actuació de les dreteques que ~~xx~~ s'entenien tan bé amb von Abetz i trobaven tan xarment l'ex-viatjant de xampany von Ribbentrop. Per a la gent que es diu entenimentada -i que ~~xx~~ se'n diu sense cap fonament de causa- l'enemic sempre han estat els que han volgut viure sense prejudicis, sense tòpics, amb ~~llibertat i amb dignitat~~ llibertat i amb dignitat. Quan els enemics de la nació es diuen Creus de Foc, C.S.A.R., Cagoule, quan fan una inconfusible pudoreta de feixisme i de tirania, la gent entenimentada no protesta i la pudoreta li sembla deliciosa. Quan es tracta, però, dels que saluden amb els punys enlaire i canten la Internacional i demanen la llibertat dels pobles, la gent entenimentada s'indigna, protesta, delata, acusa, parla de la masoneria i de l'or de Moscou. ^{Daniel} Lucien Auban recorda l'altra guerra, fa vint-i-cinc anys, que, fora que moltes mares es quedessin sense fills, no serví per a gran cosa. Tem que aquesta vegada passi el mateix.

^{Daniel} Lucien Auban, una nit de Desembre, assegut davant la llar encesa, parla amb "Black", el gos. Cal pensar que Auban és un personatge un xic singular que no s'assembla en res a la gent de cada dia. I cal pensar que, ultra l'aventatge que parlar amb un gos moltes vegades és preferible a parlar amb un home -o amb una dona, és clar- Auban creu "Black" molt més important i digne de consideració que un prefecte.

"Black", assegut en un silló, esguarda molt seriós el seu amo -en el seus ~~ulls~~ ulls de color de tabac s'hi miniaturitzen les flames de la llar- i escolta amb una gran atenció el que diu. Quan el que diu li sembla que ha d'ésser interessant, remena la cua en senyal d'aprobació.

Auban, lentament, distretament, parla:

-Heu volgut fer un assaig i ens ha sortit malament... Som gent de ciutat i ens

hem enganyat d'una manera estúpida creient que podriem viure en una petita vila la, creient que la petita vila era millor. Véiem la petita vila a través de lectures, embellida i maquillada per la literatura -els millors novel·listes rurals son els que mai no han vist la naturalesa- amb unes belles coloraines de crom. En aquest sentit Rousseau i Bernardi de Saint Pierre ens han fet un llastimos servei... La convivència amb uns salvatges dels que conreen el nudisme i la poligamia tal vegada sigui agradosa. La convivència amb aquests salvatges que llegeixen el diari, paguen contribució i van a missa perquè es pensen que això fa senyor, es absolutament intolerable... Aquests dies he llegit en un llibre d'Anatole France: "Totes les miseries que desolen les ciutats, ~~les~~ retrobaren en les pagesies on la rudesia i la ignorancia dels homes les feien encara més dures. La fam i ~~la~~ l'amor, aquests dos flagells de la natura hi colpejaven els malaurats humans amb cops més forts i més seguits. Veieren amos avars, marits ~~ya~~ gelosos, dones mentideres, serventes emmetzinadores, servents assassins, pares incestuosos, fills que llançaven la guardiola al cap de l'avi que dormitejava al costat del foc. Aquests pagesos no trobaven goig més que en l'embriaguesa; la seva mateixa alegria era brutal, i els seus jocs cruels"... Que et sembla ?

("Black", molt convençut, remena la cua.)

A més a més, nosaltres, la gent de ciutat, creiem, quan sentim una imperiosa necessitat de repos, que tan sols podem trobar la solitud en un poblet de la muntanya o de vora mar. Això es una de les equivocacions més barroeres. Cap ~~en~~ conspirador, cap criminal, s'amaga en un poble. En una gran ciutat -Londres, París, Berlín, Barcelona- es més fàcil isolar-se que no pas en un poble. En un poble, on la vida es més quieta, més ensopida, més estàtica ~~que~~ que en una gran ~~x~~ ciutat, la solitud es impossible. L'arribada d'un foraster dona lloc a totes les suposicions, a totes les enraonies, a totes les fantasies. En canvi, en una gran ciutat on el viure es més dinàmic, més trepidant, cada ú te prou mal de cap amb la seva vida pròpia i no ~~xxxxxx~~ xafardeja, com en els pobles, en les vides d'altri. La veritable solitud tan sols podem trobar-la en la ciutat, que es la civilització, no en ~~xx~~ ~~xxxxx~~ la petita vila, que es la barbarie... Que m'hi dius ?

(Noves senyals d'assentiment per part de "Black")

De la mateixa manera que tan sols les ciutats produeixen dones, car el camp tan sols cria femelles, es la ciutat qui fa superior a l'home per la seva intel·ligència i la seva sensibilitat. El ciutadà es l'home. El pagès es la deformació, la caricatura de l'home. Es clar que algunes vegades aquestes regles fallen i en la ciutat es xopluga el cretí i la petita vila crea l'home genial. Obent, però, la llei de les afinitats electives, l'home genial es desplaça a la ciutat i el cretí va a finir a la petita vila la seva vida impersonal i borrosa. Es clar, també, que a la ^{ciutat} hi ha els mateixos defectes que ~~xxxxxxxxxxxxxx~~ a la petita vila: la xafarderia, l'egoisme, l'estupidesa, la luxúria, la superstició, l'avarícia, el fanatisme, els odis polítics, els prejudicis socials. Però en la ciutat hom pot eludir-los amb una certa facilitat, i, en canvi, a la petita vila adquireixen un relleu i una força terribles.

(Hi ha una pausa. Una pausa llarga, densa, que en el teatre tan sols certa mena de publicis suportarien. Auban, amb les llargues tenalles de ferro forjat, arrrenja el foc. Despres beu uns glops de conyac, encen la pipa...)

Tant be que estavem a Paris, veritat ? Et recordes del nostre pis ~~del~~ de la rue Bonaparte ? Val a dir la veritat: hi feiem una bona vida al pis de la rue Bonaparte. I de les teves passejades pel luxembourg i el parc ~~Monceau~~ Monceau ? Que me'n dius de les teves passejades ?

("Black", davant una al·lusió com aquesta, fa en homenatge al passat, tres o quatre lladrucs joiosos)

Els homes, pero, som uns ~~eterns~~ eterns insatisfets. Vaig abandonar Paris de cop i x volta, amb presses, sense ^{par}essar-m'hi gens, com quan, a sangs calentes, abandonem una dona creient-la culpable i despres, quan ja la cosa no te remei, ens ~~assabentem~~ assabentem qu'ena innocent. Aquestes dones perdonen sempre quan ens veuen sofrir. No ho diguis a ningú: en queda l'esperança que Paris, que te una ànima dolçament femenina, també perdonarà.

(Si els gossos podessin ^{parlar} ~~començar~~ es segur que "Black", en escoltar aquesta confidencia d'Auban, ~~començaria~~ *respondria amb un bell discurs.*)

Ens créiem, cansats, fastiguejats de la vida a ciutat, que el camp fora com un paradís, que els seus pobladors hi viurien com en una égloga, que els costums foren patriarcals i austers, els sentiments nobles i purs... I ja ho veus: madame Brousson, monsieur Renoir, els Praviel, tots els altres cretins... Sembla mentida que en un escenari tan bell com aquest pugui haver-hi uns personatges tan vils, tan repugnants, tan odiosos. Si Deu ha existit i es qui ha fet el món hem de confessar que es un deplorable director d'escena... Quin engany !... Quina es tafada !... I l'escenari no pot negar-se que es magnífic: les muntanyes, les cintes argentades dels rius, les boscuries, els prats... Pero la gent, aquesta gent instintiva, brutal, immisericorde, salvatge, innoble !... Es com quan, al camp, aixequem una pedra i a sota la pedra hi ha cucs fastigosos o un escorço... Decididament: no hi podem viure nosaltres entre escorçons.

Aquella nit, en entrar Auban a l'alcova, ha despertat Jacqueline.
-Alegra't, -li ha dit- que ja estic cansat de la vida de poble.

XIV

Final

Quan s'ha vist instal·lat novament a Paris, quan ha visitat els seus llibreters, quan ha entrat a un Cafe -que ara tanquen a les onze, cosa que per ell no es un inconvenient car a les onze gairebe sempre es a casa,- quan ha anat a un teatre -que ara ~~mai~~ mai no son plens del tot- quan ha respirat l'ai

re parisenc -que fa pudor d'asfalt, de gasolina, de pols, de tinta d'impremta-,
malgrat la guerra i les molesties de la guerra, Auban, feliç, satisfet, ~~ha~~ mor-
morat:

-Paris ! El meu Paris, tan carregat de defectes, pero tan fi, tan sensible,
tan acollidor, tan adorable !...

Mis / pafolito

Emigrat a França,

Novembre 1939 -Gener 1940.